Библиотека Матице српске

P15Cr II 285.1

P II 3050

Г. Младеновићу

За знак брацке
Љубави и пријатељства
Као Одговор на прећашња
два за словопис достављена
ми писма.

А. Драгосављевић

РЦ 3050 Р19 Ср II 285, 1

ПОСТАНАКЪ

СЛАВЕНСКИ СЛОВА

ИЛИ

ПИСМЕНОСТЬ

КАКВА Є

И КАКВА ТРЕБА ДА Є У СРБСКОМЪ ЄЗЫКУ

ОДЪ

52 90
БИБЛИОТЕКА МАТИЦЕ СРПСКЕ

АДАМА ДРАГОСАВЛЉВИЋА.

МАТИЦА СРПСКА
Срб 205.

У БЕОГРАДУ

печатано у књигопечатњи Княжества Србског.

1840.

СА 111И

Es gibt eine Philosophie des ABC's, oder der Rechtschreibung mit allgemein weit festern Grundsätzen, als die Moral hat.

Schlötzer.

И у азбуки или словопису има нека мудрина са далеко тврђе основанима правилима, него што ій благочашће има.

Шлецеръ.

БИБЛИОТЕКА
МАТИЦЕ СРПСКЕ
52 90

ПОСТАНАКЪ
СЛАВЕНСКИ СЛОВА.

§ 1. У старо време, докъ іоштъ ни су люди знали писати, ни читати, нити пакъ по писму се удаљни разговарати, разнашани су бывали гласови преко другога тамо, кудъ ко самъ иђи ніе мого. Но после, да се млоге ствари незабораве, почну люди по кори и дрвету, по кожи и камену шарати; и то ньіово шараньѣ буде прьвый почетакъ писмености людске и назовесе ієроглиѳомъ (светописомъ). Ієроглиѳе пакъ ни су умели сви люди єднако толковати, него, кадъ виде н. п. какву птицу намоловану, єдни рекну да є чворакъ, други да є косъ, трећи опетъ да є дроздъ и т. д. Да се пе бы дакле люди у погађаню ієроглиѳа мели и варали, доћу на ту мысао, да речи тако малаю, као што се говоре, те тако одъ ієроглиѳа постану слова, коя се садъ зову писмена.

§ 2.) По приповеданю писмена су найпре произвели Египћанима Изисъ, Феникіянима Таутъ, Евреима Мойсей, Грцыма Кадмусъ, Латинима Никострат и Карментъ, Готима Ул-

Фила, а Славенима (?) Ієронимъ, кое после у IX. веку Кирилъ и Методіе преобрази и са Грчкима сличи.

СТАРИНА СЛАВЕНСКИ СЛОВА.

§ 3.) Да су гласолична Ієронимова слова млого старія одъ Кириловы, то не само што сви данасъ учени Илири припознаю, него и сами Историцы, а именно Добнеръ, Алтеръ, Раковіецкій и Дурићъ явно потврђую, и за подпору свога потврђиванія наводе єданъ Ієронимовымъ словы написаный псалтиръ одъ 1222., у коме Писаръ Никола, Пресвитеръ Арбенскій самъ очевидно явля, да га є исписао изъ некогъ врло старогъ псалтира Теодора Архіепископа Салонитанскога около 640. године живећега. Узъ то и то іоштъ кадъ погледимо, Ієронимова слова како изгледаю (готово као какве Ієроглифе) и кадъ помыслимо и расудимо, како се именую, шта значе и представляю, юрве онда морамо заключити, да су не само одъ Кирила (одъ IX. века) и Ієронима (одъ IV. века) старія, него и одъ самы Грчки и Латински млого знатнія и претежнія; єрбо прво што су Латинска слова већъ рафинирата и за изговаранѣ (за срицанѣ и читанѣ) удеснія, а то є знакъ да су млађа; друго пакъ што се ни у єдномъ алфавиту неналази таковы знакова, кои бы се старима ієроглифама приупо-

добили, као што се то међу Іеронимовы словы налази. Покойный Добровскій, као човекъ преварао се, што є у своимъ кньигама явно говоріо, да су Іеронимова слова одъ Кириловы постала, и да су зато по нѣговоме суду млађа. Но нека човекъ и єдна и друга погледи, пакъ, ако є иоле вештъ у такимъ стварма, ома ће видити, коя већма на старину удараю.

§ 4.) Славени су заиста до Кирила и Методія у нечему были већъ вешти своме слову и писму; єрбо, да ни су имали своій слова, ньима бы Грцы были, кадъ су ій у свой законъ пріимали, своя слова предали. Да су дакле Славени одъ Грка учили были читати и писати, то бы ньіово писмо заиста морало быти Грчко, нити бы ту нужде было друга слова измышляти кодъ готовы Грчки. Єрбо како годъ што є Грцыма наравно мило было, да Славени ньіовъ законъ пріиме: тако бы имъ заиста и то мило было, да Славени ньіова присвоє и науче слова єдно зато, да крозъ то съ ньима буду као у писменой саєдини, а друго да и они сами славенске ньіовымъ словы писане кньиге лакше читати могу, а треће да се тако съ ньима и у закону тврђе и постояніє скопчаю. О томъ дакле ніє ни мыслити, да бы Грцы, кодъ своій слова Славенима друга слова изнова измышляли и правили, него су управо Славени и пре тога своя имали слова, коима су свою тайну, „азъ боухы вѣды“ пре Христіян-

ства живећи явно означавали, и коя насъ увераваа, да су Славени, као и други народи, а именно Грцы и Евреи, у колевки своегъ бића имали заиста неку познаю са млогима Богу приписуюћимъ свойствама. Коя се после свойства одъ ревностны последователя Христовы, као млогобожна, и по ньіовомъ новомъ начину мышлѣня беззаконна светиня са ондашньимъ писменствомъ заедно затре, и немилице затамани, неотице заоставши іой текъ у словнымъ именима мало трага одъ првобытногъ своегъ суштествованя!

СТАРА СИМВОЛНА — САВЕТНА ТАЙНА У АЗБУКИ СЛАВЕНСКОЙ.

§. 5) Кадъ човекъ слово по слово азбуке наше поименце проће, и свакога слова име и значенѣ редомъ разсмотри, появи му се таки нека у доста садъ за насъ замршеной беседи символна (саветна — емблемна) тайна, кою су прећашньи пре Христа живећи народи Славенски исповедали, и коя се заиста садъ изъ словны имена, као изъ найстаріи споменика и памтеника писмености Славенске очевидно дознаѥ: 1) да су Славени найвышу тварь у млогострукомъ смыслу ондашнѣга Богочашћа (аз буки вѣди — я Богове знамъ) веровали; 2) да су глаголну умешность ѥзыка своегъ (глаголе добро ѥсть) уважавали; 3) да су се на

пословањ и уживањ земальски производа (живете зѣло земля) саветовали; 4) да су и на праведно очитованѣ людскога ума и мышленя (и како люди мыслете) опоминяли; 5) да су мирно после смрти утешенѣ (нашъ онъ покой) припознавали; 6) да су истинито говоренѣ за постоянство тврды речій (рцы слово тврдо) држали; 7) да су напоследку науку, славу намъ приносећу, (укъ фертъ херъ) уважавали.

ОБЯВА СЛОВНЫ ИМЕНА У АЗБУКИ СЛАВЕНСКОЙ.

§. 6) Одъ іероглифа поставша слова задрже своя првобытна имена, коя, уколико ми слабо знанѣ мое у любословлю (филилогіи) и баснословлю (митологіи) успомогне, желимъ редомъ проћи и протолковати; и то:

1. Азъ (Ⱑ) у стары народа по Гриму значило є име некога Бога (die Asen); а у насъ значи (у говору и писму Славенскомъ) ѧ. Но садъ нема, колико є мени познато ни єднога Славенскогъ народа, кои бы „азъ“ место „ѧ“ говоріо, осимъ єдны по сведочанству Добровскога живећи народа Курдистана, у пределу Шерзоръ, Ванъ, Диарбекиръ и Багдатъ названоме, Турскогъ, Католичкогъ, Несторіянскогъ, Якобинскогъ и Єрменскогъ закона, одъ коій има до милліонъ глава. Осимъ тога и Бугари говоре „азъ“ место „ѧ“, али не сви и у све-

му као што Неофитъ Бугарскій Грамматикъ сведочи говорећи: „Некой притѹратъ и єдно зе при ѧ, и говоратъ ѧзе, тако и азе, а дрѹги и още єдно ка — ѧзека — азека, а дрѹги и още єдно на — ѧзекана — азекана, а дрѹги и още єдно к, или ка — ѧзеканак, или ѧзеканака. По добре бы было, да не бы се ни споменали такива непотребности.“

Како се пакъ „аз“ на „ꙗ“ изменуло, може се погодити, кадъ се други єзыци европски у помоћъ узму; тако н. п. Грчко εγω, Лт. ego, Нем. ich, Слав. азъ и ꙗ, произничу сви изъ єднога корена, кои се гласићима „г, з, χ, j“ означава. Єрбо несамо Грцы што претвараю „γ“ у своима речма на „χ“ (λεγω-λελεχα), него га и други народи тако изменюю н. п. Θυγατηρ, скраћено Θυχτηρ - Tochter, одкудъ и Сербима „хтеръ, ктеръ - кћеръ, кћи, ћи. У старимъ црквенимъ кньигама „дьщи“ а у новимъ опетъ „дщи“ и „дщерь“ ніє ни по благогласю (єуфоніи) ни по изводословлю (етимологіи) добро написано; зашто по єуфоніи морало бы быти „тьщи или тщи“ како годъ и „тще, тщета, тщетнымъ, тщаніє“; а по етимологіи опетъ овако: „ѳьшти или скраћено ѳщи“; єрбо се χ претворило на ш, а „ѳ и т“ остає као и у Грчкой речи „Θυγατηρ - ѳиштер - ѳьштер - ѳштер или ѳшти (тшти Славенски; тци - тцера Пемски, дочь Руски)“.

Одъ овакогъ словопретвараня εγω постане εχο - ïχο - ich Немцыма, I' Енглезима, а у Славена одъ εγω произиће εзο - азо - азъ, коє дугимъ временомъ за лакше и мекше изговаренѣ добыє спредъ у помоћъ гласићъ „j“ и одъ „азъ“ буде „jазъ“; као што се у єдномъ старомъ Ческомъ рукопису налази jаз место азъ: „Како bych iaz vody nemutila (37. Летописъ стр. 27.)“ Аз, jаз прешло є у млогимъ наречіяма скраћено у jа (Slovanka стр. 206). Словенцы пакъ говоре jа - jаз - jєз, и найпосле jєст“ место азъ.

Да рекнемо да є одъ „εγω“ првый гласићъ „ε“ временомъ прогутанъ, а остало само γω - χο; но Србли како годъ Власи и Таліяни преобрате после „χ на j“, коє Французи као „ж“ читаю, те тако одъ „γω или χο“ постане „jo“ Власима и Таліянима, „jа“ пакъ Срблима, „jе“ (же) Французима. У найстаріємъ рукопису, у дипломи Кулинъ Бана одъ 1189 написано є „ꙗ“ а не азъ. Дакле и у само време Кирилово Србли су у говору „jа“ како годъ и други народи што су „jo“ место „ego“ употреблявали. И како што є „ego или азъ“ старіє одъ „jo или jа“; то є по свой прилицы и име овогъ првогъ писмена млого старіє одъ Кирила и Методіа; а што се у црковнымъ кньигама „азъ“ а не „jа“ налази, то є само єданъ траканацъ одъ негдашнѣга слова и єзыка Славенскога.

2. Буки (Б). Старосрбско буке. — У имену овога слова лежи сакривена понайвећа тайна, коя ће право истолкована и признана понайболма моћи осветлити таму филоложногъ испытиваня, а тимъ ће насъ чисто поставити у станѣ и знанѣ негдашнѣга времена и народа Славенскогъ. — У старо време докъ іоштъ ніе было артіе, писали су или управо рећи урезивали су люди речи на кори одъ дрвета, и то вальда букова, кадъ се каже буквица азбуквица, букваръ; Латини пакъ назову кньигу по кори липовой Liber (ликомъ — личиномъ) названой. А Грцы звали су кору одь дрвета своимъ єзыкомъ вивлосъ, и будући да су на ньой писали као и Славени, то они писмо своє по томе назову Вивлія коє мы изговарамо Библія, и значи свето писмо. Краньцы именую кньигу буквомъ, као и Немцы одъ дрвета букова — das Buch. Бухара пакъ у Азіи значи то, што у насъ писменикъ или книжникъ, и градъ те области бухара толкує се одъ учены людій градъ. О овомъ види Триазбучный Букваръ Соларићевъ на ст. 9. Како се види! Славени су писали на буковимъ дашчицама, а Латини и Грцы на липовимъ корама (на лику) или личини; коє є заиста млађе одъ првога, зашто є морало проћи млого времена, докъ су люди дошли на тай помышляй, да одъ коре липове чине личину, и да по ньой као по папиру пишу.

Ако су Славени старога времена кньигу звали буквомъ, то опеть неследуе, да име овога писмена буки одъ букве долази? У єдной кньижицы (опытъ произведенія именъ сихъ: Князъ и кньига) стои, да є кньига одъ *κναικναος* постала, коє значи каноните, кои су се за мудре люде и враче држали, и одъ ньи (вели) наименую Славени своє писмо — кньига, а Мацари Könyv. Но Добровскій (у Слованки ст. 219.) одриче то, и вели; да одъ Кинейске речи долази „кинг.“ кньигу значеће, кою су речь донели Бугари изъ Азіе Славенима. А да име писмена овога долази одъ букова дрвета, было бы буква (fagus), као што Г. Копитаръ означава; или ако бы се временомъ слово „к“ избацило, опетъ не бы было буки (буке), него бук или бука! Но то є све ништа, но ово є найважніе. У насъ ніе ни єдно слово по дрвету наименовано, већъ по нечему другоме, коє намъ треба истомъ произнаћи. Да бы дакле управо знали, откуда намъ долази име буки, валя намъ найпре видити, откуда Славенима найвыше Твари име ово Богъ? Ако ово право изнаћемо, онда намъ є яванъ знакъ, да буки толико значи колико и бухи — бохи — боги. Тако я по Г. Herkelu (види о овомъ: Elementa universalis linguae Slavicae, Budae 1826. стр. 141.) велимъ одъ глагола быти долази бы — бѣхъ — біух — бухъ — бугъ — богъ. Овде се види, не само гледећи на єти-

мологію ове речи, него и на само име овога писмена, да є прво име бух — бухы старіе одъ другога имена богъ, боги; а ово є тимъ вероватніе, што іоштъ има Славенски народа, кои бога — бухомъ именую. Ово є близу и томе, што се х на к лако меня као што є одъ Христ постало Крст, од Храмъ Крамъ, тако є и одъ бухи постало буки, коє значи богы (или богове) у винителномъ млогострукомъ падежу. — Іоштъ нешто! Ако є „дух“ са духати єдно, то и име вышнѣга, кои свимъ створенѣмъ духа (и дыхаетъ), и у ваздуху быва, долази одъ бы и ухъ (ухати); дакле быухъ, б'ухъ, одъ когъ найпосле богъ. Аналогія овога имена слаже се са именомъ садъ већъ ништа незначећимъ, текъ децу плашећимъ: баук (bacchus) — быукъ — б'ухъ — богъ. *) Ово се тимъ оправдати дає, што су Славени помышляй имали о благу и опаку суштеству, кога последнѣга име и доданасъ се задржало за плашню мале и несташне дечице; а друго променувши Славени законъ старый са новимъ, промену и име найвышега у закону Идеала; те тако у

*) У Лексикону „всѣхъ языковъ и нарѣчій въ Санктпетербургѣ 7787. года“ стои Бог: бузац (Полапски), а у Слованки büzatz, sa büggom. У малой Руссіи зове се Бог-биг, нож-ниж, нос-нис, бок-бик, очи-вичи, он-вин. По овоме правилу меня се Rom-на Рим, Scardona на Скрадин, Ancona на Іакин (Види Глаголита с. XXV.)

имену писмена овога (Б) остане као неотице прво именованѣ бога — буки, кое явно очитуе, да су га Славени имали іоштъ онда, кадъ су млоге богове веровали и исповедали, и кадъ іоштъ нису были у вери и закону овомъ, и то млого и млого пре Кирила и Методія, кои су Славенску азбуку текъ Грчкима словы умложили, али іой имена утаманути и као Славенима веѣъ позната затаяти нису могли.

3. Вѣди (В). Познато є да Индіанцы законну свою кньигу одъ неке вышше божанственне Особе Веде ведомъ зову; име пакъ овога слова обычно се пише са И: Вѣди. Тако исто написано є и у Псалтиру Іована Матіє Басарабе, войводе „Въ се земли Оугровлахїйскїа. Єще же и зпъланейскихъ странъ, Амблаш и Фарагашъ, и Херцегъ, и прч“ приказаноме „православномꙋ и благочестивомꙋ родꙋ ѿчества нашего, и инѣмъ словенскомъ съ гласꙋющимсѧ ѧзыцѣ найпаче же Болгарѡмъ, Сръбѡмъ, Оунгровлахомъ, Молдавлахомъ и прочаѧ“ за времена „преѡщеннаго Архїєппа Ѳеофила, мл҃стїю Божїєю Мїтрополита всеѧ землѧ Оунгровлахїискїа, и боголюбиваго Ігнѧтїа Єпп҃а Рибницка, и Стефа́на Єпп҃а Бꙋзевскагѡ“ печатати даноме „Мелетїю Македонскомꙋ Игꙋмену ѡбщежителнаго Монастира Говора“ пре тога „мнишескїй ѡбразъ въ ст҃ой горѣ Адонской, въ великой Болгарской Ла́врѣ монастира зовемаго Зꙋграфъ“ примлѣноме и „втори кратъ Стефаномъ Охридскимъ ієромонахомъ въ лѣто

„ахли“ - 1538 препечатаноме на стр. 227. обратно, гди є „ѡ вїсектѣ“ речь, да є име Гърчко „Дисектосъ, рекше словѧнски два́щи шесть. римлѧне глаголютъ, вїсектосъ, добро на ВѢДИ преложивше“. Псалтиромъ ево овымъ осведочава се, да се име овога слова и пре 300 година звало вѣди (или веди). — У црквенымъ пакъ кньигама, гди неозначава име овога писмена, написана є ова речь са ый: Вѣдый сїе, ꙗ҆́ко праведникꙋ законъ належитъ (Тим. I. г. I. с. 9.); разгордѣвсѧ ничтоже Вѣдый (Т. I. г. 4. с. 14.); и сокровенаѧ человѣкомъ ꙗвѣ предвѣдый. Свуда овуда значи вѣдый знаюћи (sciens, wissend). У стародавнымъ рукописима налази се само са ы написано: вѣды (за мушку персону) вѣд щи (за женску). О овомъ глаголу Г. Копитаръ у своіой Славенской Граматики с. 63. (у Глозіану) говори овако: Nota praeteritum вѣдѣ etiam de prima persona usurpari, penes вѣдѣхъ; idque in Frisingensibus quoque habes monumentis. Но будући да се старосрбски налази у азбуки vedde место вѣди, а тако исто у Frisingensibus monumentis „ili vuede, ili ne vúede (м. вѣдѣхъ или вѣд); то насъ може и на ту мысо навести, да одъ глагога вѣдѣти, вѣдѣхъ, ведех-веде (знадо познадо) вѣди долази, као што се заиста налази у старымъ рукописима вѣдѣ и вѣде (веде) башъ у садашнѣмъ времену (сматраюћи на смысо); тако у Домеціановоме животопису одъ 1264 стои: вѣде (знам) бо іере милосрьдаго ру-

ка дльга єсть. Ма при коме одъ овога трога (вѣдый-вѣдѣхъ, или вѣдѣю) остали: ни єдно неумалява правый смысо, кои означава: ѦЗЪ БОУХЪІ ВѢДЪІ, то єсть: я богове знамъ (веруємъ и исповедамъ); а ово обявлює очевидно; да су Славени признавали и исповедали млоге богове како годъ млоги и садашьи а и стари други народи. А ово є истинита сведоцба, да су Славени и пре Христа имали своя слова.

4. Глаголь (Г) старосрбски зове се глаголѣ, кое се по смыслу друга два што следе словна имена у сказномъ саставку слаже: „глаголѣ добро єсть.“ Данасъ є глаголъ и глаголѣ, што овде у азбуки говоръ, єзыкъ, значи, слабо познато южнымъ Славенима; само се іоште чує гдишто глаголяти: люди глаголяю, то єсть гачу и гатаю. По етимологіи долази глаголъ (λογος) одъ гласъ, гласити. Гласъ на уста помолѣнъ єсть оно могућство, съ коимъ човекъ човеку мысли свое чувено издає, а то є глаголъ и глаголѣ, съ коимъ се нутрашнѣ чувство чувено изражава. У почетку ома после потопа быо є само єданъ єзыкъ, наравно зато, што смо сви одъ єднога оца, и изъ єдне куће произишли. Но кадъ се люди растану и по свету разиђу, тай се првый єзыкъ ньіовъ измене готово на толико наречя, колико є родбина и народа было и залегло се. А кои є то првый єзыкъ быо, іоште се доданасъ никако неможе да дозна изъ

узрока, што су єзыцы єдни нестаяли, а други опетъ постаяли са народомъ заєдно. — Египћани свою су децу међу стокомъ одраньивали изъ узрока, што су тако мыслили и уздали се, да ћеду деца ньіова кодъ стоке и марве одранћна природно научити говорити: како бы они после изъ разговора деце своє извести и доказати могли, да є то деце ньіове роћеный, свію людій прьый єзыкъ. Али єсть, то све узалудъ буде! Деца међу марвомъ одранћна постану готово као и марва безъ говора и єзыка! У Литваніи пре неколико година увате єднога дивляка, кои є у шуми међу зверовима одрасто, и кадъ после научи говорити, ніє умео ништа приповедити, нити се мого иоле опоменути, како му є у дивлћмъ станю было? О овомъ може се читати у „Connor's Hist. des Könnigreichs Polen“, такоћеръ и у „Evangelio medico p. 133.“, а и у кньиги „Опытъ трудовъ вольнаго Русіискаго Собранія часть шестая (ст. 71): Въ царствованіє Короля Іоганна (Johanna) Собіескаго въ Польшћ, поиманъ былъ въ лћсахъ Литовскихъ и Рускихъ границъ, дикой мальчикъ между медвћдей, которому было около десяти лћтъ“.

5. Добро (Д). Речь ова у єдной Дипломи одъ 1000 старой написана є са *a* Латинскимъ словы: dabro, као знакъ, да се у старо време са *a* изговарала, као и Немачко tapfer, кое є са дабар, дабра, дабро, у изводу и обли-

ку сродно, само се мало у значеню єдно одъ другога удалює, али не яко; зашто се увекъ рабар (tapfer) са добар успоредити може безъ штете и натеге. (Шафарикъ Serb. Leſekörner c. 15.) Или є одъ дакор постало добро?

6. Јест (Є). Име овога писмена постало є одъ некогъ глагола садъ већъ непознатогъ „єсти“ одъ кога се произвело єсамь, єси, єсть, єсмо, єсте, єсу, коє се садъ у глаголяню са (свршенымъ глаголомъ) быти, будемъ, будешъ, буде, будемо, будете, буду, слаже, и изводи изъ тога, што є Славенско „ѣсти“ Србльима постало „јести“, и тако є ово прогутало оно прво. Одъ быти пакъ іоште се налази (у добити) добим (добієм), и у Немаца bin (ich bin, du biſt). За чудо да є у свію народа Европски овай глаголъ у садашньости нераванъ и заметльивъ. У почетку ове речи (ест) гласъ „е“ изговарасе са „ј“ (са је-јест), премда є сродно са Латинскимъ est (ест) и Немачкимъ iſt (ист), као што се и стародавно морало изговарати ести, есьм, еси, ест, одъ кога после благосласно постане јесам и јест, коє глаголѣ са добромъ скопчаваюћи одобрава и уважава словесность людску представляюћи: „глаголѣ добро єсть“ (знати и разумети).

7. Живѣте (Ж), старосрбски изговарасе живете, а садъ живите (узаповедномъ говору) и значи, да не само наравне (природне плодове земальске, но и производе трудова наши

БИБЛИОТЕКА МАТИЦЕ СРПСКЕ У НОВОМ САДУ

уживамо, и да се тиме задоволявамо, што изъ землѣ трудомъ произведемо.

8. Ѕѣло (S), старосрбски зело. У старо време ово се слово морало сасвимъ другчіе изговарати; по свой прилицы као Таліанско z у речи zio-дзіо (стрицъ, уякъ, тетакъ); кои гласъ Бачвани іоште изговараю, као што се у кньиги Видаковићевой, у Светозара другой части на ст. 249. налази написано „дзіндзова матора“. Остали мени познати Србльи говоре ову речь са *з*: „зинзов“. Овако по овоме и ѕѣло се чита са *з*: зѣло, место старога ѕѣло (цзело), одъ кога є временомъ постало цело (цило, циело) гди є ѕ на ц изменуто. Ѕело (цзело, или по Г. Видаковићу, дзело) међеръ толико значи, колико и цело н. п. зело богатъ, то есть цело (сасвимъ) богатъ.

9. Земля (З). У азбуки Бугарской, што се у Паризу подъ №. 2340. нашла, написано є име овога слова овако: Zemia (земя). Грчка речь „γη“ (земля), коя се по старински г е (у географіи) чита, преобратила се у „зе“ (зе-мля), а у Латина у „hu“ (hu-mus), тако да се „h“ у Србскомъ садъ са „з“ говори (немало свуда): hi-ems, зи-ма, vehunt, везу (возу); тако и у Немачкомъ: Haber-зобъ, и обратно: снегъ-Schneh (Schnee), nix (никс Латински). Земля (γη, humus, Erde) како годъ и име овога слова у почетку звало се земя: то се тиме дознае, што несамо што и садъ северни народи Славенски

тако говоре, него се и у Србскомъ чути може: земски, земни (paj), а одъ земля быва земальски, и земляни (кадъ како по разуму дође). У найстаріимъ рукописима налази се „на земи тоуждеи, земьскъїи, земънъїй Іероусалимъ“. Гласъ „і“ (у копіе) временомъ претворило се у гласъ „j“ (у копје); а ово напослетку у гласъ „љ“ (у копље): тако по томе правилу изображавало се земіа, земја, и найпосле земља. Име пакъ овога слова означава управо землю у млогоструки у четвртомъ падежу: „живѣте зѣло земія“ (старосрбски: живете зело земꙗ), то єсть живите (уживайте, радите и послуйте) зело (цело) землье. И самъ Мойсей овако є исто казао, говорећи: Въ потѣ лица твоєго снѣси хлѣбы.

10. J. Каково є име овога слова было у стары Славена, садъ се управо незна; то намъ є єдно познато, да га Чивути зову Jud и Jüd (ʼ) а Грцы ιῶτα (ι), Латини пакъ и остали Европски народи Jod и Jot (j), коє се именомъ са Славенско „јат-јаћ“ споредити може, и коє нови Педагоги како Немачки тако и Мацарски по сличномъ именованю осталы своій слова именую „је“; по овоме може се „I“ или по новой калиграфіи „j“ и у Србскомъ звати „је“. То толико о имену! Него о постаню и употреби гласа „j“ выше.

Што су кои єзыцы при своме првобытноме детинству и несавершенству дуже заостали,

то се выше налази трага у ньима одъ мутавогласнога у почетку речій издысая, прословка, кога су Грцы са „spiritu leni et aspero (ψιλὴ и δασεῖα), а Славени коє съ какима каморама, исовима, и апострофима (затворцыма, спарцыма и отисцыма) бележили. О коима знацыма покойный Добровскій (Богъ да му душу прости!) овако є писао: „Signari solent vocales omnes initio vocum, in antiquis codicibus etiam initio syllabarum signa quam тонкаꙗ appellant, quaeque Graecorum spiritui leni respodet: а̓, и̓, ꙗ̓. Spiritum asperum гꙋстаꙗ plane non norunt Slavi, nec in ipsis vocibus, quas Graeci adspirant: ад seu а̓д (infernus) ἅδης. Recentiores tamen voces ab ὑ incipientes aspero notandas censuere: ѵ̓пакой.“ — А блаженопочившій Владика Мушицкій овымъ можда навраћенъ говоріо є опетъ овако: „Грамматицы присвоише Греческій знакъ мекогъ дыханія (ʼ), коє собственно ніє ни кодъ Грековъ дыханіє (guturalischer Ton, Hauch). Болѣ бы учинили были, да су другій знакъ твердогъ дыханія (ʽ) узели, и почели, где треба, употреблявати, кадъ Грецы смеюћи се овако пишу ἅ ἅ ἅ, зашто небы и мы тако писали или іошт' простіе а̓ а̓ а̓?“ — Мы кадъ бы се увекъ смеяли! могли бы овако са а̓ а̓ а̓ заиста писати, али на другоме месту небы имали гди!

Ни єданъ одъ ове двоице (лака имъ земльица!) нису по природи єзыка своє о овима знацыма изречене пресуде право показали; єрбо, ако є

у овоме погледу коме одъ ньи, природа єзыка была заиста позната, валяло бы првоме рећи: Sonant (зашто се свагда неможемо на писаре ослонити, и веровати, да є тако заиста у єзыку, као што „signari solent!“) vocales omnes initio vocum spiritu leni; non autem aspero! А другоме опетъ што то ніе право, што су „Грамматицы присвоили Греческій знакъ мекогъ дыханія место твердогъ“; то се тыме никакова тайна и сведоцба у єзыку неоткрива: зашто єданъ знакъ (ма кои одъ ньи два бьо) ніе одрицанѣ другоме. Гласни тіи у почетку речій прословцы зависе само одъ своиственості єзыка (а не одъ своєвольнога зактеваня и употребляваня слепогъ), исто тако и найвыше и одъ уста, како су кадъ коя кадра уснено са дысанѣмъ лакимъ или тешкимъ речь чувено промолити и изустити. Одъ „ἀμνός-agnus-агнецъ“ постало є „ягнѣ“; дакле ніе пута желити „твердо дыханіе место мекогъ“ кадъ ни по Грчкомъ не долази да буде „ἁγνεζ (hagnecz).“ — „Тверда дыханія“ нема у Славена и Срба; одъ „Hades“ постало само „ад: въ адѣ τοῦ ᾅδου“; одъ „υἱός-сынъ (син), одъ ἕσπερος vesper-вечер (вече)“. А „меко дыханіе“ изменуло се на „j: ἀμνος-јање“.

Савршенству и богатоме благогласю єзыка Србскога може се причислити то, што су се течајомъ времена мутавогласни прословцы коєкаквима исовима и каморама, слитнама и обле-

ченима у Славена досадъ неразборно бележени претворили немало надъ свима некадъ у речма стоєћима гласницыма на гласъ и слово Србскомъ писму одвећь потребно „I или J (j)“; те тако одъ „ахоръ (ahorn)“ постало ıахоръ (јавор); аје (aj-Ey)-јаје; аица (у Остромировоме Еванђелю Лук. XI, 12.) јајца; абълко (Apfel-Apful)-јабука; ана (анна)|-јанја (јања: Јањо ми девойко!): утро-јутро; уха-јуха-јупка (jus-jusculum); унъ-јунъ (jung, junix) јуница; уз (узлови)-сојуз (сјуз-свез-свезати); es-ἐσσι јеси; ἐστι-est-јест; estis-ἐστε-јесте; essen-edo-једем; езеро-језеро.“

Збогъ неки речій реко бы човекъ да Србска уста радіє говоре „јо већъ је“; єрбо Словачко „еште и Руско ıеще“ изговара се „јоште“ тако „ей (ıей-јеј)-јој (њој-њојзи)“. Копти такођеръ у неки речій, гди се у Србскоме чує чисто „о“ изговараю „јо“: Отац јот (коє є одъ хот, похот, хотити-котити-рађати, сравни родитель); ıать Руско долази у смисо Панонаца градити; одъ кудъ є іахать, јаати и јашити.

Зрвати у почетку речій неговоре нигди чисто „у“ већъ свуда „ву“: вугел (угаљ), вудица (удица). Поляцы „у“ меняю у почетку на „ą и ę“ и предъ овимъ пишу „w“ и говоре: węda (уда), węgiel (угаљ) wątroba (утроба), wątek (утокъ). А Немацы опетъ предъ „о“ међу „в“: вон (он) ворати, воранѣ (оранѣ);

тако гдишто и Руси: восемь (осамь), вотчимъ (очув, vitricus). Индіани пакъ у нечему говоре „у“ (као и Србльи): утара (Инд.), уторак (Србски), вторый, вторникъ (Слав.). Тако и Немацы іоштъ говоре „в“ место „у“: вста (уста), вхел (угаљ). Овоме се може причислити и Санскритски: видъава (отъ ви - без, и дъава - супруг, муж, дакле: безмужна) удова (вдова vidua-Witwe).

У Србскомъ іошъ се гдикоє речи двоякочую у говору: ендек и јендек, елей и јелей, Египет и Јегипет, ексер и јексер; пио и пијо, био и бијо, купио и купијо, тиа и тија истија, чиа и чија, чоа и чоја, остае и остаје, поє и поје, лае и лаје, плюе и плюје, сиати и сијати, сја и сија, зија зја; тако: дуан и дуван, дуати и дувати, маати и мавати, куати и кувати, диати и дијати и дисати и т. д.*) У Бохорића Граматики налази се „priasen“ место пријазень (freundlich) одъ аз - јаз - себичан у смислу народномъ а не књижевномъ види Рѣчникъ Вуковъ).

Само се іоште у Србскомъ реко бы ово предгласѣ одъ „ј“ предъ „и“ (і) нечує, него є „и“ као нејотирано н. пр. судии (м. судији), авлии (м. авлији), у прои (у проји), богатіи, божіи, божіа и божија. Али опетъ неки Или-

*) Овде є у некима „х“ избачено, или є на „в, с, ј“ преобраћено, а у некима постало є „ј“ одъ благогласнога у изговору прословка.

ри говоре: јисти, јидите; да ли се по овоме каже „козји, кравји или кози крави рог?“ У осталоме се може чути „ји“ у Србскоме после „л, н (лј, нј): гнјида (које се - нј - сасвимъ у єднострукій гласъ - њ - претворило: гњида) одъ „κόνις — κόνιδος“ (гди є „ни“ сасвимъ чисто нејотирано. Руси свуда после ова два слова „л, н“ читаю „и“ као „љи, њи“: книга (књига), на земли (земљи), учители, пустини и т. д.

Добровскій (Inst. c. 24.) и Копитаръ (Лексиконъ с. 70.) кажу, да се „и“ кадъ значи нѣга, у Славенскомъ чита као „ји“ и да се зато у старима рукописима налази написано са „їи“ „И acc. pron. obsoleti nominativo (cf. gr. ἴ). Ipsi Russi observant, pronunciandum esse ји; hocque non solum reliqua flexio ІЕГО, ІЕМОУ, ІЕЙ, ІЕІѦ, ІѦ, ІѦ confirmat, sed etiam a Dobrovio indicata codicum scriptio: поставилъ їи, вѣнчалъ їи, пріѧтъ їи et глаголѧть и жива (dicunt eum vivum), да помажѧть и (ut ungant eum). Quibus nunc adde Glagolitae 216 et 227: и азъ вамъ прѣдамъ и lege прѣдамји (et ego vobis tradam eum: et 318 вын'наш памѧтиїмъ lege памят јім.“ Но противъ овога налази се у Глозіану с. 8. прѣстави ї (mutavit eam), їспрасни ї (abolevit eam utpote legem - закон).

Немацы такођеръ „i“ јотираю, и говоре (ји); јити (ити), јидло (м. једло - јело), јидати (м. једати, јеткати); а негди „је“ говоре (место „ји“)

игла-jehla; тако и Срби место „ји“ (Jgel) говоре „је“ (јеж). По овоме є Славенско и Руско іє, не, ни, место „ји“ игда - іегда - внегда иду - сниду (м. сјиду) - сићу; а тако и: снѣде ма (снјест ме). Одъ имѫ (јиму) н. п. вѣрѫ имѫ, постає іемъ, іемъши (м. имъ, имъши - јим, јимши) и іемліѫ, іѧти.

У Санскритскоме може се такођеръ предъ „и“ чути „ј“: јива (живити), јивам (живот). Окако по овоме свойству грленога оруђа Руси Славенско „ѧ“ кога се правый гласъ (помешанъ са а и є) јошъ у Поляка чуе, и са „ę“ написуе, јотираю са „ја“: грѧдъ грјадъ (gradior gressus - grex, die Herde, Horde, чорда, *νομὰδων*), одъ кога є Србима греду - греда - гредица - ред редня (м. гредня - чредня - чреда) - обредъ - (м. обгредъ - обрядъ) сравни „ободња са обходња *Ἐφημερια*“. — Како што су Руси слово „ѧ“ кога правый гласъ у ньи на „а“ а у насъ на „е“ звечи, са „ја“ јотирали; тако исто и „ѣ“ кога се гласъ јошъ кодъ Мађара у речма Славенскимъ налази; tészta, széna, јотиранъ є са „је“. Ово предъ гласницыма јотиранѣ постало є, као што се види одъ мутны са гласницыма успоредо у слогу стоећи прословака, и понайвыше се изобразило у Србскоме и Полячкоме єзыку. Стародавноме Славенцу ніє было тако свойствено. Онъ є туђе речи са „ја“ читао и писао са „иа и са иіа“ немогући заръ јошъ онда „ја“ изговорити: Иіаковъ (Iacob - *Ιαχὼβ*).

„Nota (вели Г. Копитаръ) graecum*) horrorem τον ja, je, ji, jo, ju, diphthongorum; ne cum Latino et ipso Iudaeo dicere videatur Iudas δισυλλαβῶς, potius I geminat, quod ne ipse quidem Graeculus facit. Sic qui Graeculo fuit Ἰούδας trisyllabus, Slavo graecizanti fit quadrisyllabus. Iijuda; ni forte tamen malis legi Jijuda, aut Ійюда (Ијуда) τρισυλλαβῶς“. По овоме овако чита се: „от Иоана и во иорданѣ. Но већъ се садъ све ово обратило у право јотиранѣ: „јорданѣ, јоана, јуда, јакова, јосифа и т. д.“

Како што Славенинъ ни єдну речь у стародавно време ніе изговарао на сугласно слово остраг на краю речи; тако ніе као ни Гркъ могао ни на „ј“ изговарати; већъ: тоужде, стопи, иєрѣи, разоумѣи, послоушаи, мои, твои, свои, раи. Гдишто се у заповедноме говору и у Србскоме овога трага налази: брои (те новце) м. брой; паи буи. Тако є говорено: послушаи, раи (а не рај, одъ Aeich-peix-raï рај). Тако є говорено н. п. мои меду (одъ Санскритскога Мадzу), кони (equus); па отъ тога после медъ, конь, а садъ „мој твој мед коњ“ (о овоме види Гримовъ Предговоръ къ Србской Граматики ст. 38). Дакле на краю речій гласъ овай „ј“ произвео се; 1) одъ и (і): ходатаи-ходатај; еі (у Глозіану)-ej; чега су ради Руси, кадъ се єзыкъ преобразіо, и

*) То єсть Грчкога Славена.

одъ „и“ постало „j“ надметали слитну слову „и (й)“ за знакъ, да є „й“ у гласу као „j“ *). 2) Гласъ „j“ на краю речій постало є одъ „х“: задахнути - задај, смех - смеј, цех - цеј; 3) одъ „г, з,“: могу - мози, немози (у старима рукописима) - немој; 4, само по себи како годъ и „к“: крити - кров; тако: бити - бој, лити - лој, кроити - крој, случити - случај. О оваковоме на краю речій јотираню неналази се у старима књигама примера, него свуда јасно „ї (и)“. Текъ пре неколике стотине година почело се и на краю речій ово јотиранѣ изображавати; а у почетку речій и слогова было є іошъ и у време Кирила и Методія, ков се изъ єднога

*) О чему Г. Копитаръ овако говори: cum Graecis „ι“ post vocalem de regula faciat diphthongum, putavit nec Slavum signo ad id egere peculiari. At postmodum viderunt Kiovienses мои (οἱ ἐμοί) longe aliter sonare quam мои (meus), sicque suum мои distinxerunt a мой: Cisdanubianis est мóи et мóй. Nota autem, Slavum plane ut Graecum, non alias habere diphtongos quam quas J (j) et V (в) faciant cum reliquis vocalibus. Idem de Hungaro valet, quem ajunt, carere diphtongis (j nempe jure merito reputato pro consona). Добровскій пакъ (Inst. c. 285): Liceat et й, etsi cum vocali praececente diphtongum efficiat, consonis hic adnumerare. Тако исто и Г. Гримъ потврђуе, да є „й“ сугласно: Das й in мой, твой, свой, iſt, wie das parallele наш lehrt nicht das и des deſiniten Nom. Sing. Masc. vielmehr anderer Natur (vergl. moj, böhm. můg).

Славенскога одъ X. века у Минхену латински слови написанога рукописа дознає, гди є истый гласъ „j“ са ї и са g“ латински означенъ: iese (на другомъ месту) gese (јеже - їєже), iezem и gezim (јесим - їєсьм), iezt и gest (јест - ıєст) bosige (Божиіє), gemu (ієму), Ztoial (стоıал), da mi ie и ge (ıє - ıєст), moi, zuetei Marii, raszboi. Дали се у оно време ово на краю „i“ читало „i“ или „j“? Востоковъ найвећій Славенскій Филологъ мысли, да се говорило „i: разбои“; а Копитаръ опетъ єднако држи, да є „i“ ово гласило „j: разбој“ као што и данасъ гласи! А што се ніє са „j“ писало, криви Грке: „Notum est (вели) Graecorum veterum ι et v nunquam in diphtongum coalescere cum vocali insequente, Latinorum contra saepissime. Hinc factum est, ut I et U vocalium, J et V consonantium munera obirent. Sed ignota erat nova haec medela tam Glagolitae quam Cyrillo. At de j, dii boni, quantum laborabat uterque! Graecus ut moneret in eandem syllabam coire cum vocali sequente, transverso quasi bacillo suum I alligavit ad sequentem vocalem sic: ıа, ıє, ıо, ıѧ, ıѫ (и иже ıї). Hocque et in fine imitatus est Ostromiri librarius, in cujus ꙁı, ы, (овоме се додає јошъ лı, нı, кое се у печатанимъ кньигама Далматинскимъ налази место љ, њ,) itidem bacillo interdum conjugatur ı cum praecedente ꙁ, (ь, л, н,). Glagolita vero suis ıо, ıѧ, ıѫ, singulis singula j signa praefixit; j finali aeque cum graeco neglecto.

Да чуємо, шта и Добровскій о овоме слову говори; „Vocalis ı aliis (вели) vocalibus ita praefixa ut cum eis coalescat in unam syllabam, aequivalet latino et germanico j, adeoque naturam consonantis induit. Hinc ıа, ıє, ıо, uti ja, je, jo, pronunciandae pro diphthongis haberi non possunt". У єдноме Псалтиру одъ XI. века гласъ є „j" са Грчскимъ знакомъ одозго писанъ овако: є҆ѧ҆ (jejѧ), є҆же, напаѧ҆є҆ми (-jaje-), съврьшаѧ҆, прѣбъıваєтъ, таинъ, покаѧ҆ньѧ." *)

Изъ овога свега видимо да су Славени у речма имали гласъ „j" али за нѣга нису имали свога правога єдноставнога слова, већъ су га различито писали са ʽ, ʾ, ʿ, ˘, ı, ⊢, ⅃, ⊣, ⅂, г, і, ї, и, й. Но кадъ се уверимо, да є „j" право сугласно слово као н. пр. што є „в", онда ни коимъ начиномъ небы требало, да га са гласнима словима „ї-й" пишемо; єрбо ако се гласно на сугласно претвара, то треба, као што є некада и Квинтиліянъ казао, по томе усменоме претвараню и писмено да буде (да се У одъ В, И одъ J разликуе): удова - вдова, кроити - крој.

---

*) Adverte sis (вели Г. Копитаръ) etiam in hoc fragmento spiritus asperi (ʿ) usum pro J consona, quam si habuisset Graecus alphabeti Cyrilliani auctor, nae ille ingenti suo et lectorum commodo carere potuisset et hoc ipso spiritu aspero, et τῶν ıа, ıє, ıо, ıѫ, ıѧ, itemque illius posteri ай, ей, ій, ой, оуй, ы, et ье, ьа, ьи, ё, ìо aliisque duodenis ambagibus.

У течаю времена изобразили су се у єзыку нови гласови: ђ, ћ, ц, љ, њ, ј, кои нема у Славенской азбуки до єдно і (у гласу ј), коє се као што є познато, са гласнима напредъ везало зато, што су се писари Грчке ортографіе држали, па су се бояли, да люди нечитаю: іа, іе, іу, место ја, је, ју. Писменый пакъ єзыкъ а тыме и наука у писмености Србской млого се одлакшава, кадъ се тако пише, како што самъ єзыкъ зактева необзирући се на досадашнѣ непостояне и сметене словне у писму употребе!

11. Иже (И). Како што є име овога слова сложено са ї и же, коє се (же) и другима речма у Славенскоме прилаже (ꙗкоже, ѥлиже), и значи у Србскоме „р“ у „такођер, нигдар, ондар,“ и „зи“ у „њојзи (ѥиже),“ и „ј“ у „тадај (тогдаже)“ и „ре - рем“ у „баре - барем (одъ бо, ибо: понеже - бонеже)“; у Грчкоме пако „περ“ у „ὅσπερ, ὅυπερ, ὥπερ“; а у Латина „dem“ у „idem, eadem“: тако є и обликъ двоякъ, сложенъ са „і и ї: їже, іеже, іаже“. Овай двострукій са јотомъ и ї скопчаный (її) обликъ морао є у почетку двострукій гласъ имати (и, її, јї), као што неки Славени, а имено Немацы Рвати и Краньцы и садъ говоре jime, jiti (м. име, ити); па мало по мало постане дволично и двогласно ово слово сасвимъ єдногласно ї, као што є садъ и „ы“ пре тога двогласно бывши одъ прилике „уј или ој“ коє и данасъ Руси

тако изговараю н. п. добрzi - доброј дикzi - дикој (диви),

Писме є иже како у облику тако и у гласу сродно (и мал'да ни є єдно) са Грчкомъ ита (η); єрбо ита херувими значи иже χερȣвими. И како што се „η“ некадаре изговарало „ета“ тако и данасъ има илира (н. п. у Гибарцу), кои „и“ у некимъ речма као „е“ говоре н. п. мер (м. мир), меран, смеран; тако се и у Дипломи Стефана Томаша одъ 1458 чита мєрно м. мирно; у писму Папе Јована VIII око 880: barnimer; а кодъ Порфирогенита одъ 949: φαλιμέρος; χρασημέρος, βλαστεμέρος. Због ованковога изговора налази се на млого места у старимъ рукописима ѣ место и: смѣрєніє, оукрѣпѣ оумѣлѣ, и у Рускоме менѣ место мени.

Єдно дакле што є „и са η“ єднако, а друго што се види, да є сложено, двогласно, и што му се име „иже“ у реду и смислу неслаже са следующа три писмена, реко бы, да є морало друго у азбуки имати место: свакояко долази „і“ за редъ и разумъ згодніє; зато є у 26. Летопису с. 57 - 60. наведено, да бы єдноструко и єдногласно „ї“ было правилніє, неголи двоструко и двогласно „и и ы“. У почетку є было „і“ найпре полугласно, сугласно (consonans), ков є у речма, гди є требало, да ясно гласи, добивало озго по два ока „ї“ за знакъ, да є у гласу врлогласно (vocalis). Тако Евреи готово свима сугласнима подмеђу точке, кадъ оће

да слогове означе. Г. Шафарикъ мысли, да є ї постало одъ и: Die Figur ї, die zwar schon in sehr alten slawischen Handschriften vorkomt, ist ein bloßes compendium scripturae statt и. А покойный Лука Миловановъ сматрао є ї као j, а и као ї. Г. Копитаръ опетъ вели, да є ї и и само у облику различно, а иначе да єдно значи што и друго, и да су стари писали обадвое, кадъ су гди кое тели, безъ разлике:

At и et ї esse abundantia ejusdem i soni, itemque оу et ѹ, et pejus rusticum у ejusdem u soni signa certum est, a veteribus pro lubitu usurpata, et a Russorum postea technicis ita circumscripta, ut ї nonnisi in graecis vocibus itidem per ι scriptis servaretur, tum et in slavicis sequente vocali alia denique in spurio ы, ceterum и fungeretur τοῦ i officio. Similiter оу initiis vocum, ѹ medio et fini destinavere; sic et de є et ѡ similes excogitavere nugas et difficiles et inutiles, utpote quae vel in reliquis vocalibus deficerent.

12. Како (К) значи πῶς quomodo, wie: како право, тако здраво.

13. Люди (Л). У старой азбуки Бугарской зове се luddie. У некима пределима Илирскима говори се и данасъ луђи, и љуђи место Люди. За гласъ овога слова присталіе є лу већъ љу (л-љ). Обадвое сродно є са Leute (леуте) и означава у скупу млоге човеке.

14. Мыслѣте (М). Име ово у азбуки „abecenarium bulgaricum“ названой написано є „Musz-

во и поштено, уздаюћи се у „наш он покој (у бесмртность душе).

15. Нашъ (Н).
16. Онъ (О).
17. Покой (П).

} Славени су у символной своіой тайни са ова три слова исповедали бесмртность душе говорећи: нашъ онъ покой. —

Ова се последня речь и данасъ после саранћна (сронћна) мртавца на дћи напіяюћи споминћ: за (у) покой душе или за испокой душе, т. є. да се душа умрлога у бесмртности своіой смири и упокои са праведнима у царству небесноме!

18. Ерцы (Р). Име овога слова у почетку морало є быти „рьцѣте (рците)“ како што є и Живѣте и Мыслѣте у млогоструки. У азбуки Бугарской написано є: реци, коє у скупу са следећа два слова (реци слово твердо) налаже, да у говору истинити, тврди и постояни будемо, да нелажемо и неварамо, макаръ да є Царъ Давидъ реко: Всякъ человѣкъ ложъ: Ето, уколико се Славенска наравность одъ Давидове мудрености разликуе!

19. Слово (С). У старой азбуки зове се чловѣ, коє се са човек споредити дае, како што се и право слово са λογος срећава.

20. Твердо (Т) у старой азбуки написано є „tordo“ коє кажу да є име было неке побожице (Torden). Да є са u (turdo), мысліо бы ћовекъ, да u значи v (tvrdo), и са латинскомъ речи durus было бы сродно; но оно опетъ ка-

ко му драго значи тврдость и постоянство у речи; рецы слово тврдо, dic Sermonem firmum.

21. Укъ (Ѹ). У облику овога слова гласъ было є двояко (оу, ѹ) писанъ, садъ пакъ само єдноструко „У“, кое се по гласу тако и зове. Што чевекъ учи зове се Укъ, а научи — наукъ, doctrina.

22. Фертъ (Ф), у старой азбуки написано є Fort. Да ли є ово „Кzртz“ башча? Засадъ шта управо „фертъ“ значи, неможе се показати. Доста да Г. Копитаръ доводи одъ Латинске речи (fert), коя значи носи: dactrina fert famam — ук фert хјер (наука носи славу)!

23. Хѣръ (Х). У славенскоме єзыку нема никакве друге речи, осимъ ове, да се говори са „хѣ“. Старосрбски изговарало се Хер, Илирски пакъ Хир, кое се у значеню слаже са Мацарскомъ речи „hir (hér), и значи „rumor, fama“ (гласъ или слава). „Est enim Хыр puda Slovacos clamor (вели Добровски), а и Копитаръ толкуе „Хјєр“ са Латинско „fama“. Дакле ова при слова означую, да намъ „наука носи славу“!

24. Ци (ц), 25. Червъ (ч), 26. Ша (ш). Ова су слова како Славенскоме, тако и Србскоме єзыку одвећь потребна.

27. Єръ Єрови (Ъ, Ь). Име овы слова кое є са хѣрz (јер) сродно, означава неку светиню у туђима єзыцыма: ἱερός (свет), ἱερέυς (ιερεύ, свећеникъ). — У стародавно време, за

младости свію єзыка, люди су у изражаваню мысли готово выше на носъ паромъ, неголи на уста гласомъ речи промалали; зашто є у почетку, докъ іошъ нису єзыцы одячали, было на носъ лакше њкати, и мысли своє означавати, неголи майсторски на уста речи изражавати. Млого є заиста морало протећи времена, докъ су се єданъ путъ мутави, полугласни Азіатски носани прословцы у говору просвећени Европеяца изменули на чиста Европска уснена гласна слова: одъ мутны полугласника имамо іоште у писму наше єрове, кои се понешто у говору и други народа чую. Велико, дебело єръ (Ъ) означава гласомъ половину ясности одъ А, О, У; а мало танко (Ь) опетъ одъ Е, Ї. Нека човекъ узме ма коє писме по гласу безъ имена произношавати, пакь ће видити, да єрови сугласноме писмену помажу гласъ издавати; ево н. п. у овой речи „бок“ гласъ „к“ само по себи неда се на далеко чувено изустити; а да се гласно и чувено изусти, добива у изражаю као неко полугласно у помоћь: КЪ, кои се гласъ скупа у речи „бок“ тако ясно нечує (БО-КЪ), већъ само „бок“ безъ полугласнога Ъ; тако и у „Б“ гласъ ніє „БЪ“ већъ само „Б (б-ок)“, а да му є гласъ „БЪ“ онда бы у речи „бок“ было „бъ-ок“ (два готово слова); єрбо се прекидно казати може „бъ-ок“. У речи пакъ „шаш“ слово „ш“ може се гласомъ означите, али се неможе само

тако яко изразити безъ полугласнога, коє се полугласно у речи „шаш“ збогъ гласнога „а“ губи, иначе бы была три слога (два тавна, а єданъ ясанъ): шь-а-шь. Ово су данасъ у елементарноме Словопису такове танкости, коє ніє можно перомъ доволно изяснити.

У старима, млогимъ и новима, туђимъ єзыцыма може се оваковога полуглася одъ ъ и ь доста наћи. Тако н. п. у Турской речи قيز Къз (девойка), نه يپارسين неа парсън (шта радишъ); овде є „сън“ полуслога (пар-сън); а у لورير елверър (доста, може поднети), чує се три слога: два гласна (ел-ве), и єданъ као полугласанъ (рър), као што є у насъ вър. — Найболѣ се види, како су єрови гласили изъ Еврейски речи: שֵׁנָה (ън̥ш̥), окрени па читай ш̥н̥ъ (шеноъ), коє значи спаванѣ или дреманѣ. А שְׁנָת (сн̥ш̥ь) читай шънос двосложно (спаваня дреманя). Шта выше у Еврея се налази и после י (j) слово или рећи гласъ єровъ (ъ, ь): יְצוּעִי (jо̥уцj̥ь - jьцуоj) читай као троєсложно: jь - цу - оj (покой мой) jьцу, покой, мир, а оj, као у Мацара уза речь прилеплѣно, моj. Єрови су у Еврея и предъ гласнима полуслогове чинили: לְעַפְעַפַּי (натрашке jапаъфаъл) читай (унапредакъ) лъафъапаj (канье, поклопцы надъ очима), коє значи Славенски вѣждома моима *). Евреи на краю речій

*) לְ (лъ) значи къ - ъи עַף (афъ) трепавице; עַ (а; уметакъ гласа као у насъ у речи: под-а-мномъ פַּי (паj) моє.

пишу ה, а не читаю, као што ни мы єрове наше: הִנֵּה (знь) читай ьїнєz (hinne). Точка одоздо, као што є у насъ одозго надъ і, значи і (и), а у среди удвоява писме נ (нн); две точке успоредо значе „е“ а єдна на другой, што се шва (:) зове, представляю наше єрове: לְ - лz (у читаню овога нетреба zл изговарати, као што деца у буквару изговараю zлгу, већъ лzгу, откуда є лагати, лаж); дакле ьїннєz (ине) толкує се Србски єно, а Славенски се. Гдишто се у Еврея место єрова мећу одоздо, а у насъ одозго, титле, као знацы, да є речь скраћена: יְיָ (jjл) чита се одъ десне руке къ левой: љадонај (бог). Овде לְ (ла овако є зато, да се зна да є шва „:“ или „ъ“ изоставито) лz єсть у њи полникъ (articulus), кои се и у Србскимъ речма налази: лz или ль-єто (Француски: l'été, Грчки ἡ ἔτος), ль-уб-лв (Нем. L-ieb-e), ли-вада (Weide Wieſe). — Обично у Еврея пише се споменута речь само овако (безъ полника): יְי и чита се адонай (Господъ Богъ).

Оваковый гласъ као што є наше єръ, имали су у говору и Латини, кога є Јуліусъ Цесаръ са і писао, као што Квинтиліянъ спомиње: Medius quidam u et i literae sonus, quem per i solitum esse enunciare et scribere. Но писатъ є са u-i-e: optumus, optimus, here (heri), figilinus-figulinus-figlinus (фигълинусъ одъ figulus). — И у Немачкомъ єзыку налази се трагова одъ єровски гласова: Opfer (опфьр), ор-

ferten (опфьртьн), Feder (федьр), Enkel (енкьл).*) А ко Француски зна, нетреба му казати, да се retenir чита ретьнир, devenir-девьнир, je te le dis-жь те лъ ди, je te le ferai voir-жь те лъ фре воар; тако н. п. serpe (сърпь) Французи читаю готово као што Србльи говоре „срп“. У Санскритскоме као и у Еврейскоме може се чути єровскій гласъ и предъ самогласнима: Мадъу-мед, дъава-муж, пьена-пена; тако и у Славенскоме было є „ы“ двогласно и двосложно: бы као бъ-і (буі); сынъ (као съ-і-нъ); па се овай двосложный гласъ „ы“ сліо у єдно „і“, а на свершетку речій єрови су сасвимъ умукли.

Познато є, да у Грчкимъ речма само три сугласна слова „ν, ρ, ς“ на краю стаяти могу; а у Таліяна само два „l, r“ зато они у изговору туђи речій на краю сугласноме прилеплюю „о“ или „є“ острагъ; н. п. чловек они изговараю человече, а църв — церво, чекам — чекамо. Славени пакъ по сведоцби стары рукописа нису могли никакву речь чистимъ сугласнимъ словомъ на краю изговарати, већъ су сваку гласнима и полугласнима у говору и писаню окончавали, ков се тако уобичаи, да се по томе іоште и данасъ ради.

---

*) Statt z verdoppelt der Deutſche manchmal den Endconſonanten. Statt ь ſetzt er den Conſonanten nur einmal, oder begleitet den Vocal der Sylbe mit h auch der Apoſtroph ' entſpricht dem ь.

Коп. Грам.

Млоги писмениць незнаюћи праве єровске гласове, држе ій за нема и безгласна слова, и бранећи ій мысле, да су єрови определѣни родове у речма означавати, и да су они заєдно (саюжено) написане у реду речи раставляли. Но ово ни єдно ни друго неможе се за истину признати; нити су єрови за то измышлѣни и определѣни, да родове означе, и да речи деле. Ньіово є друго определенѣ. Они су написани острагъ не само у речма, кое къ родовима принадлеже, него и у онима, кое никакве родове у єзыку неозначаваю: Танко єръ (ь) налази се у старима кньигама написано на краю и у мушкимъ и у женскимъ речма: после „ц, ч, ш, щ, ж“ макаръ да су мушкога пола и рода речи (свуда є „ь“); а после „г, к, х“ нигди нема „ь“ већъ само „ъ“. Тако по оруђу (или органу) єзыка и тайномъ правилу аналогіе требало бы да полугласно слово ъ доће само после овы слова: б, п, в, ф, г, к, х, д, т, з, с, р, м, н, л; а танко опетъ єръ (ь) после овы: ђ, ћ, ц, ч, ж, ш, џ, њ, љ, ј; откуда быва тайна нека у речма разлика: дан — даном, пањ — пањем, мађ — мађем, рој —ројем, као и нож — ножем. Али „дар — даром, а цар — царем“ узрокъ є, што є гдикое слово, негледећи изъ кое є класе, острагъ са ъ и ь скопчано: прѣтъ и пѣть, гроздъ и гвоздь, смѣдъ и снѣдь, пыръ и пастырь, грѧзъ и кнѧзь, ѣглъ и ѣгль (angulus et carbo), ѣгленъ и камень; тако

са ь: ЗАТЬ, ГОЛѢБЬ, ГОСПОДЬ и т. д. Ово є у Србскомъ єзыку све у єданъ редъ са осталимъ другимъ речма дотерано, и тимъ є већъ єданъ гредежъ (gradus) образованя надъ Славенскимъ выше учинѣно: мы већъ готово све подъ єдну меру говоримо: пут — путом, као и прут — прутом; тако цар — царом, царовати, као и дар — даром, даровати; гдишто се говори и ножом; као и падежом; и ова ће аналогія отети ма и говориће се и учитељом, учитељовати, као и случајом, течајом, место Славенскога течаєм, случаєм. Великій є то за Србскій єзыкъ напредакъ и савршество, дотеравши два различна прилога (om и em) подъ єданъ крой и калупъ. А колико є то за єзыкъ нашъ благогласѣ, што мы данасъ можемо (Фала Богу!) свако сугласно слово на краю речій безъ полуглася (безъ єрова) чисто и ясно промолити и на уста изустити!

Кадъ смо уверени, какви су гласови у наши єрова, коє смо слабо познавали, валя намъ іоште и то знати, и изъ стары рукописа и изъ живы єзыка показати: како су се єровски гласови доданасъ преобразили и ясни постали? — У найстаріємъ у Минхену нашавшемъ се рукопису са латински словы написаноме стоє место єрова негди e, негди ï; тако и у другима єзыцыма (како у коме); у некима чую се o, y, a, место ъ или ь. Сведочанства ради навешћу овде одъ сваке руке речій, изъ коій ће се моћи ви-

дити, како су се єровски гласови предругоячили.

У Поменутомъ Минхенскомъ рукопису изъ X. века гласови су єровски писани у речма:

а) Са е (као што данасъ Євреи ньиово Шва (:) а Немцы и Французи опетъ ньіово е читаю): ves (вьсъ), zelom, на другомъ месту zil-sil (съломъ одъ слати), nestiden (нестидън), nesramlen, semirt (съмьрт), segresil (съгрѣшил), jesem (јесъм) den (дън). По овомъ є и Немачко Steg (и Fußsteig - стаза) одъ стъгна (Русски стогна); Готско Staigs (Platea, callis); Мацарско Deszkà (дъска), gerlisze (гърлица), kert (върт), vér (кръв); Полячко Welna вълна; Руско, Бугарско и Краньско: гладен (гладън), старец (старъц), јунец, конец: а и Пемско ден, леж, меч, реж (ръжи G. S. ражи).

б) Са ї, (као што садъ Латини и Турцы свуда і пишу, гди се чує гласъ єровъ) zil (сълъ-Apostolorum), dine (дьнє), diniznego (дьньснего), zigreachu (съгрѣꙗхоу), ki (къıи), lisnih (льжных), minsih (мьнших) virch (върх). Тако у Готскомъ: mizda; у Грчкомъ μισθος (мьзда), θαμι (дамь), λυκος (в-лък); у Польскоме Wilk (вълк); у Краньскомъ: петик, песик (пѣсъкъ); а и у Немачкомъ: Griech (Grich - грък); у Латинскомъ: linum (льнъ), ignis (огнь); у Литавскомъ: akmenis (камень). Готско: Stikls (Прайско: glesso; Нем. Glas; Грчко; ὑαλος) сродно є такођеръ са стъкло, и са Еврейскимъ (у Исхоу 30, 34.) שְׁחֵלֶת (шъхельт), коє се Египетски

зове: сакал; скитски: сакриум; Арапски: елек; откуда Грцыма: ἤλεκτρον; ков се садъ зове Арапски: кахраман; а Турски: кехрибар; одъ кога є Србльима: ћирибар и ћилибар.

в) У други се народа гласъ єровски изговара као о: Sol (Лат.), Solen (Шведски, м. сълнцє, у кога є само съл - сълно - послано коренъ). Тако Немачки: Floh (блъха), Dorn (търнъ), Rogen (ръжь); Руски: рож (Србски раж; Мацарски: rontalni (ръндати); Грчки: δανον (одъ дати, данъ).

г) Као у: Brust (прси), одъ овога пруслукъ (прса - лук), пршняк, и персона. Съпать говори се Краньски: супет; а и у Србскомъ: судруг, субрат, сустремина, суледица, суновратице, сумрак, сутон. Овде се може опоменути и Готско: Vulfs (вълкъ), fulls (блъха); Латинско: pulex и lupus, vetus (вєтъхъ); Немачко: dunni - dünn (тънъкъ); а и Енглеско: меду (медъ).

Довде є было говоръ о єровима, да и они имаду своє гласове, и да су се у различны народа различно изменули и предругоячили; садъ пакъ долази, да се каже, како они у Србскомъ (и остали Славена) єзыку важе?

1) Єрови су у речма на краю садъ у Србскомъ писму сасвимъ непотребни, єрбо се н. п. бог садъ не изговара выше бо-гъ (двосложно) сравни бого; већъ єдносложно (бог); тако є одъ медьу постало медь, па найпосле мед; кони-

конь, па садъ коњ; као што є и у Немачкоме одъ Hirte постало Hirt, одъ Orte - Ort, одъ Monath - Monat одъ Knabe - Knab. — Да су єровски гласови іошъ у време Кирилово на краю речій умукли и занемили, дознає се и явно се посведочава изъ Минхенскога Рукописа Латински словы писанога, гди се никаквога знака одъ єровскога гласа на краю речій неналази, него, као и данасъ свуда чисто сугласно. — Кирилъ є дакле изъ старіи одъ себе рукописа преписуюћи єрове у писму на краю речій задржао, као и Французи млога слова на краю што садъ пишу безъ нужде и потребе.

2) Єровски су гласови изчезли и у сложенимъ речма тако, да се данасъ безъ мутаня изговорити могу: скупити, сложити, к теби; а стари су то са мутанћмъ изговарали (као крозъ носъ): съ-купити, съ-ложити, къ-теби (тровсложно).

3) У найстаріимъ рукописима написано є велико єръ (ꙑ) предъ „и (ꙑи)“ гдишто и предъ „і (ꙑї); а садъ свуда пишу Руси и Србльи (за ньима) мало єр (ь) предъ і (ьі), кога є гласъ предъ „і (или и)“ сасвимъ у Србскоме изчезнуо; и одъ „ѣꙑити, мꙑислити“ постало чисто и ясно „бити, мислити“; у Краньскоме пакъ „і“ є изчезнуло, а єровски гласъ остао и одъ „ѣꙑїк, сꙑїр“ остало мутно и тавно „ѣꙑк, сꙑр“; зато є у Минхенскоме рукопису ово єр (или рећи нћговъ гласъ) назначенъ са „у“: мусли-

те (м. мзислите), neimugi (неимуји) м. неимзіи, кое се садъ чита у Србскоме неим'и (неимаюћи). *)

*) О овоме слову да чуемо и друге Филологе, а особито Копитара, кои у Глозијану овако говори:

De ы jam ipse acutissimus Vostokovius observavit, esse compositum ex з et ї seu и. Hocque facto confirmat noster Glagolita, scribens зи, non зі. — Ideoque scribendam non jam зи sed Kioviensium more ad reliquas diphthongos usitato зй, perperamque Russos huic jam diphthongo addere insuper alterum й, добрый scribentes pro добрзй (ut saepe habet Ostromir) id est russice доброй quod revera sic scribunt non довроїй. — Nec obstat, dialectum polonicam pro nostra зи aut зі aut ы diphthongo scribere unam y vocalem: byk pro бзікз, cum teste Adelung ex una parte ipsum hoc y medii aevi sit ex ij natum, ex altera autem et Russi, imo et Bohemi sat clare diphthongum sonent, quasi bujk et bejk; carentes nimirum uterque sono et signo τοῦ зй. Pro monophthongo etiam sono facile habuerit Cyprianus Serbus, Russorum quasi Esdras, utpote cujus illyrica dialectus una cum nostra carantanica nunc ы sono plane nil distinguat ab ї aut и. Sed apud Carantanos decimo adhuc seculo зй viguisse, testantur monumenta Frisingensia, mui, bui, buiti etc. reddentia vòcabula мзи, бзи, бзити etc. Russorumque etiam scriptio доброй pro добрый a nobis stat; o enim in medio vocis apud illos fungitur vice з tantum, ut adeo combinati зй (-зі-ы) aut ї abundet aut й; poterant enim simplicius ad suum usum scribere добрзй, vulgo доброй. Nec desunt in ipso Ostromiro tales scriptiones. Cyrillum praeterea veteresque codices omnes igno-

4) Єровски су гласови у Србскимъ речма заостали іоште кодъ слова ρ: зѕрно, вѕрба, сѕрна, цѕрква, мѕрка, пѕрст, Сѕрб, Гѕрк. Овако и

---

rasse Kioviensium й (e latina prosodia imitatum quoad impositum signum brevitatis), sponte fatentur Cyrilliani. — Nostrum Glagolitam figuras ѕи nec habuisse pro elemento simplici, sed aperte pro biphthongo; id quod revera hodieque est in ipso Russorum ore, qui suum ы, nostri ѕи vicarium *διφθόγγως* proferunt ut-зй; quamquam, ut est leve et inconstans vulgus grammaticorum, in grammatica tradunt pro vocali simplici, quae respondeat polonico y! Et re quidem vera Russicum дымъ Polonus scribit dym. Sed audi utriusque pronunciationem; videbis convenire quidem sensu et *κατὰ διάλεκτον*, at sono minime. Propius russico дымъ est bohemicum vulgare deym: quam quam et hic appareat subtilior adhuc dialecti quoque differentia eadem, quae Bohemum jubet integra plenaque vocali E, krew dicere, quod slavo est кръвь: per ъ dimidiam quasi tantum vocalem.— Si porro quis dicat, Russis ы certo certius esse vocalem simplicem, non diphthongum; quippe qui добрый non sic sed добрѕй scriberent, si quidem ы (ѕі ѕи) haberent pro diphthongo ex ъ et и aut ї. Certe Russus, qui vulgari sua dialecto доброй et dicit et scribit, hoc satis ostendit, se slavicum nonnisi ъ more suo mutasse in о (prout во, со, ко ex вѣ, сѣ, кѣ), nec curare quo devenerit reliqum *τοῦ* ы dimidium. — Sed animadvertimus jam prius, totum hoc й (и cum слитная) esse recens Kioviensium inventum, sat quidem utile, sed ut vides quandoque et incommodum. Ex omni ratione praestaret j.

Пемацы говгре: тzрн, смzрт, дzржесе, твzрде и т. д. А Славени су тако писали са z.

Овде є достойно означити: а) Да се обично противъ обштега у єзыку Славенскоме правила єровскій гласъ у Србскомъ предполаже слову ρ: гzрло (м. грzло) сzрце (срzдzце) cf. среда-срzдашце; пzравица, пzрутати (тиче пъруће, кадъ оће да полети); скъратисе; мzрк, бzрк, бzрв, кzрмель; шта више! шњима се и речь починѣ: ърѣа (хърѣа), zркмаче, zрт, zрптеница (одъ хрzбzть), zркнути, zрпа zрват (одъ хрzват-хрват-хzрват-хорват). Тако и у Еврейскомъ רְשָׁעִים (ρzшоијм), кое се чита zршоим (нечестивых).

б) Да се у некимъ речма а у гдикоимъ пределима у Мацарской и са ρ сложено z изговара по правилу осталы речій као а: картина (кzртина), варгаьи (кzрганьи), вардати (кzрдати), тарем (одz тzрти). По овоме и Поляцы а изговараю: тарг (тzрг), сарна (сzрна), карчма (кzрчма), жарно (м. зарно-зzрно); а и шведи тако: skraf (стрzв).

в) Да се по некимъ краєвима Србадіе, гди іошь ніе єзыкъ облагоглашенъ ни усавршенствованъ, іоште по старински єровски гласови чую: дьн, дьньк, сьн, сьньк, сьд, петьк, опьньк мьгла, мьска, отzц, пупьк, бьдьн, бьдни дьн, чьст, гладьн, узьк, любьзьн, једьн, седьм, осьм неки ове речи крупно изговараю са z дzн.

Тако и Краньцы: сzн; а Србльи свуда а: сан; Руси о: сон; Немацы е: сен.

г) Да се z може чути и кодъ н: znкати (rhinesmo adspiraге).

5) Єровски гласови у производку речій обрнути су сви у Србскомъ на а: вѣtzр-ветар добzр-добар, крatzк - кратак.

6) Єрови су са л (лz или zл, ль или ьл) спрегнути претворени у у; одz пzлн, вzлк, дzлг, сльзл, влькy, постало благогласно: пун, вук, дуг, суза, вуку. Но у Немака још є остало по старомъ: пzлн, вzлк, сzлза, мълче. Slavin 237. Словацы су само задржали у сzнце слznко старый изговоръ.

7) У глаголу у првой персони у многоструки, у садашнѣмъ времену єрови су извр-нути на о: мажемъ-мажемо, несемъ-несемо, зримъ - зримо. Овако по овоме налази се у Пентихостару изъ мъркшине цркве: ни іединоіє вини-іединzіє (єдиныа).

8) У осталимъ пакъ речма єрови су свуда у а преображени, и одъ мутави речій: дzнь, сzтz, пzнь, лzжь, мzчь, и т. д. постале су речи ясне и благогласне: дан, сат (саће), пањ, лаж, мач и т. д.

9) Гласови єровски, о коима бы се имало силу коешта казати, єсу такови, кои очевидно показую основно корачањ у изображаваню и усавршенствованю єзыка како Славенскога, тако и други народа; и по њима упра-

во судећи може се у писмеиоме єзыку три корака (или гредежа) сматрати: првый є у говору, а по томе и у писму до Кирила и Методія предпоставлѣнъ; за овимъ слѣдує другій до Остромира и Глозіана; за њима иде трећій до нашега времена. Садъ о овоме да развидимо у примерима н. п. одъ „ĸzи, ĸzа, ĸzе“ постало є Србльима (кои су полугласно z на пуногласно о изменули): кои, коа, кое. Другій пакъ коракъ у изображаваню речнога изговара променуо є то на „ĸzи, ĸаа, ĸое; одъ кога после благогласно јотиранѣ произиђе: ĸzіи, ĸаіа, ĸоіє; Србльи пакъ задрже своє пуногласно о (место z) свуда и у јотираню: ĸоји, ĸоја, ĸоје. При овоме се кораку остане у Србскоме; но Славенскій изговоръ назначене речи побркавши, писари трећій коракъ учине: ĸой, ĸаѧ, ĸое. Ни Србльи, коима є у природи єзыка до тога стало, да полугласнике, гди є потребно, учине пуногласницыма, нису свуда остали при горе назначеноме формираню речій, већъ z н. п. у „добрzи, добрzа, добрzо“ сасвимъ у говору изметну и произведу „добр'и, добр'а, добр'о“; а Остромиръ опетъ „добрzіи, добраіа, доброіє“ (све са јотиранѣмъ), ков писари (у трећему кораку) искваре пишући: добрый, добрая, доброє. Избацивши Србльи z уговору, дочекаю га Руси оберучке и опуноможе са о: доброи (м. добрzи), дикои, отставной Генералъ Маіоръ, молодой человѣкz (одъ „мzлzдzи - м'лад'и).

Мы дакле, кои пишемо и. п. добрый благій (са ый и ій), непишемо ни Србски као што природно єзыкъ зактева, ни Славенски као што намъ стари рукописи сведоче, а ни Руски, кои то као што се зна, друкчіе говоре; већъ управо кварежно писарски трећега корака, кое насъ одъ природности Србскога єзыка удалюе. Са „ый“ пишући овакове речи грешимо:

а) Што су Србльи у ньима већъ ѕ изоставили и одъ „краснѕи“ произвели у говору „красн'и одъ „бѕити-б'ити, одъ бѕили-б'или, одъ дѕимѕ-д'им, одъ бѕикѕ-б'ик, одъ ковѕила-коб'ила одъ сѕирѕ-сир, а одъ сѕинѕ или сынѕ-син или сін.“ Изъ свега овога види се, да су єровски гласови у оваковимъ речма у Србскоме єзыку сасвимъ изчезнули; следователно и у писму нису одъ потребе! Разлика пакъ, у єднакимъ речма, ако ніе у природи єзыка основана, нетреба ни у писму да буде стварежна (ходожествена); а гди є природна у говору разлика поставлѣна, ту се такова и у писму употребити може н. п. познати kennen и познатый bekannt; разлика є у слову а, кое се у овой последньой речи продужуе, дакле се по томе продуживаню може а означити: познâти, познâта, познâто; обичный пакъ окончай „ый“ неправи у природномъ ове речи изговору никакове разлике, но само у писму, кога є определяй, да буде выше єзычноме изражаваню у помоћи, неголи ћутляивоме разазнаваню и из-

бираню речнога значеня. Обично тый чита се као и ти, тако са стварежнимъ означаванѣмъ овимъ читаню и разумеваню ніе ницта поможено, нити ый у читаню може свакога опоменути, да у истой речи а продужи. Тако: предузети посо, може имати два смысла, кои се текъ по изговору разазнаю, а обычный окончай тый неозначава уву и разуму никакве разлике, а око и обичай неможе свачіему у читаню разуму помоћи; нити „тый“ може означити, да се у горе наведеной речи слово е чита као ѐ; а окончай опетъ „ти“ да му яви, да се исто е као é чита (у другоме смыслу). Єли дакле са „ый“ што годъ поможено? Готово ницта! Но кадъ се пише природно, као што є у єзыку скроєно: предузѐти посо, и предузéти посо, онда смо са писанѣмъ управо на своме месту, као што треба.

б) Мы треба да имамо праваць, по коме да себе у писаню управлямо, а то є само єдиный єзыкъ народный ако ньиме пишемо, изъ кога правила слободно вадити можемо. Но є ли то путанъ праваць, да женске и среднѣ речи пишемо Србски, а мушке славенски? Може ли се то по правой аналогіи єзыка допустити? Ако ћемо мушкій родъ писати славенски н. п. красный, слаткый; то следує, да и остала два рода (женскій и средній) пишемо н. п. красная, слаткая; красное, слаткое; но како што ово двое ніе Србски тако ніе ни оно прво са ый; а како ніе Србски, то противъ природе и створа єзыка

нашега грешимо. То є већъ последнѣ, кадъ се силомъ упинѣмо, да са словы означимо: и какве су речи, и откуда су дошле, и шта значе, и како ій майсторски писати валя? Ово є потреба, кою беспослица измишлява, а суєверѣ прима. „Акценті су праві знаці у ізговарању речі, а Лексикон і Граматіка учітељі у учењу і разумевању свакога језіка“. (Лѣтописъ 30. с. 21.)

28) Яћъ (ѣ). У старой азбуки, коя се у библіотеки у Паризу налази, име є овога слова (ѣ) написано hiet (јет). *) У Бечкой пакъ библіотеки налази се Грчка кньига одъ 1517., у коіой између други азбука стои и Славенска (подъ именомъ *Ἀλφάβητον ἤτοι στοιχεῖα Βλάχων, Σέρβων, Βουλγάρων καὶ Ρωσων*), у коіой се ѣ именує ꙗт, а не ꙗть (јаћ). То толико о имену, о коме се двоє може јоште споменути: прво, да є „јат“ могло быти и звати се некадъ „јот“; а друго, да „јет“ ніє было никадъ гласомъ „је“. И о єдномъ и о другомъ налази се довльны сведочанства; дакле о првоме, да є ѣ могло значити найпре „јот“ после „јат“ а садъ „јаћ“, дознає се, и оснажити се може следуюћима доказима:

*) Observa antepenultimam literam ѣ appellari hiet, id est jet, non ꙗть ut Russi appellant sibi ipsi contrarii; nam illi nunquam ѣ pronunciant ut ꙗ, sed semper ut je, et casu dato ut e. Глаголита с. XXIX.

БИБЛИОТЕКА МАТИЦЕ СРПСКЕ У НОВОМ САДУ

1) Како што є песок Срблима песак, совѣт-савет, сон-сан, сот-сат (саће); тако є по томе и одъ јот излегло се у єзыку јат, јаћ.

2) Како што су у свію словны имена први гласови главни знацы писменога произношаваня, као буки гласи б, вѣди-в; тако по томе и јаћ валяда є „ј" гласомъ! Да є дакле јат јот гласомъ, дознає се такођеръ.

3) Изъ єдногъ Богъ зна како старогъ рукописногъ Псалтира, гди у Псалму 61. овако стои написано: И срд'цемь сво'имь кльнѣахоу (клнјаху). Ова се речь са ѣ написана налази и у Милешеви 1544 печатаноме Псалтиру: кльнѣꙗхоу; у Глаголити: сьѣеть (сь-јеть).

4) Изъ кньижескогъ Поминка, гди на стр. 31. покойный Соларићъ явля, да у старимъ кньигама „има ѣ и овой подобна здолꙋ затворена бꙋква, коꙗ слꙋжи гди гди као јота предъ гласницами". Но ѣ се налази у старимъ рукописима и после „гласница" место „ј" као: меѣми м. мејми (међ'ми) у Дипломи краля Босанскога одъ 1395.

5) Изъ „обясненія ко снимку подлинога Диплома Стефана Дабише Краля Сербскога", гди о нѣму Соларићъ на стр. 16. овако сведочи: „у овакимъ рꙋкописанїемъ изъ различны мѣста Далмацїє, отъ Дꙋховны и свѣтски Особа примѣтїо самь у подписꙋ при каквой важности, предъ именемъ всегда рѣчь „ѣаа" коѧ чита се іа (ја); бꙋдꙋћи да у ономъ писмꙋ, ѣ слꙋжи вмѣсто

согласнога і“ а согласно ї єсть право „j“! Ето дакле по имену и у Славена јот-јаћ!

Што се пакъ друге употребе слова ѣ тиче, да оно (ѣ) ніе за слогъ „је“ измышлѣно, већъ правый єдинственый гласъ имало, дознає се и посведочити се може опетъ следующима доказима: 1) што му име данашнѣ ніе ни налико, да јать (јаћ) одъ себе слогъ „је“ дає; по имену морало бы быти или „j“ само или „ја“ а не јаћ-је! — 2) Ако му є право име јет было, то опетъ неможе се потврдити, да є за слогъ „је“ скроєно; поклемъ има за тай слогъ већъ друго писме ıє, кое є и на видоку правый слогъ је. — 3) што се непише свагди гди се слогъ или гласъ „је“ чує, но само после сугласны слова. Изъ чега се то заключити може, да „ѣ“ упочетку ніе было двогласно „је“ нити є тако гласило као што га данасъ читамо и говоримо: оно є у почетку (urſprünglich) имало помешанъ гласъ одъ е и ї. као одъ прилике што є Мађарско é у речи: tészta (тѣста); *) кое су Србльи раздвоили у го-

*) Omnes hucusque gramatici, nec acutissimo Vostokovio, nedum sexcentis aliis distento Dobrovio excepto, ѣ habent pro je. Nos vero negamus et pernegamus, ѣ unquam confundi ab antiquis cum є aut ıє, imo a recentioribus nonnisi cum e; ex quibus omnibus inferimus, ѣ potius Methodio fuisse, ut est hodieque Carniolis et Zagrabiensibus, é fermé Gallorum, et рѣка e. g. non tam sonare rjeka, quam potius réka. Глозїанъ с. 51.

вору на е (теста), и на и (тиста). А што гдикои говоре тјеста, и тијеста, то є по општему правилу само єдно слова Ѣ јотиранѣ, као и кодъ А што се садъ чита ја. А да н. п. семе Славени писавши „сѣмА“ нису „сјемја“ читали са јотиранѣмъ (је-ја), кое є текъ после у єзыку постало, то добаръ стоимъ, и на то имамо довольно свѣдочанство у старима рукописима; єрбо н. п. сватѣи, тѣхсА, поманѣмсА бѣшА, да є у старо време са јотиранѣмъ говорено, не бы писатель рукописа Минхенскога у X. јошъ столећу исте речи безъ јотираня написао овако: светеі, техсе, поменемсе, беше; нити бы у Србуля было старо мА, тА, сА са, ме, те се написано; нити бы Славенско чАдо, жАтвА, срѣщА Руси преокренули на чадо, жатва, срАща, кое є данасъ Србльима чедо, жетва, срећа; сравни са овимъ Славенску речъ у Мађарскомъ єзыку серенче, и увери се, да Ѣ ніе Славенима никада было „је“ нити є у старима рукописима А гласило „ја“; већъ свуда у најстаріе време имало є и єдно и друго свой єдинственный гласъ, кои се текъ у новія времена (амо ближе къ нама) почео јотирати, и јотирано читати је, ја; како годъ и „аице“ у XI. веку написано што се данасъ јотирано говори „јајце“, кое Русси са А пишу яйцо!

Краньцы су пакъ по свѣдочанству свога Граматикара, Адама Бохорића, јотирано Ѣ изговарали ej (а на је): дејло, вејра, мејра; а ово

є најближе правоме гласу слова ѣ, кои се у Славенскимъ речма кодъ Мацара јошъ задржао н. п. kökény (кѫкѣнь) изговара се са и: кукиње; тако: bél (бѣл) белина (у дрвета, и єзгра у ора); bélyeg, (бѣлѣг) биљега, (белега); kél (кѣль) кељ; lepény (лепѣнь) лепиња; méz (мѣд) мед; néma (нѣмъ) нем; pénz (пѣнѧзь) новац; répa (рѣпа) репа; rész (рѣсь *) рѣшити) рис; beszéd (бесѣда); szemét (сѫмѣт) сметиште; széna (сѣно-fenum). На истый начинъ и Руси н. п. вѣра, мѣль, говоре єдни као Бугари и Србльи, вера, мељ; а други опетъ као Бошняцы, вира; само учена класа людій, то єсть кои имаю више времена у изговараню речи, читаю вјера (јотиранѣмъ): тако и у некимъ краєвима Српскога народа беспослени по доловы и луговы певаюћи имаю кадъ речи (literis epenteticis) уложцыма продужавати, и одъ овогъ овако певаня стану и говорити: дијете недијељко, ријеч, млијеко, сијено, пијето, лијепо, бијело, донијети, циje; нити, и т. д. Видишъ! и ово є знакъ блаженога негда станя и покоя народнога у овако богатой обилатости речнога прозношаваня. Но докъ га веће бриге обузму, и журніи послови нападну, престаће и ова красота у изражаваню оваковы речій Српскога єзыка!

*) Carniolis est veritas in phrasibus: рѣсь іє, ни рѣсь. hinc veteribus: рѣсьнъ verus; рѣсната veritas

Коп.

Дакле опетъ слову ѣ, кое є гласомъ своимъ толике Илирске народе оцепило и готово отуђило, нећу рећи омразило! Но да су и стари Руси ѣ читали као є, сведочи прва Смотрійскога Граматика, у коіой се налази: гдѣ, здѣ, сѣздѣ, ондѣ, индѣ, кое после Руски писари искрену на гдѣ, здѣ, и т. д., а старо Славенско прѣ, прѣдъ, врѣмя, дрѣво, на пре, предъ, время, древо.

Важно доказательство за ѣ, да су га Србльи читали као є, налази се у писму Исаіе Дяковића Епископа (после Митрополитомъ поставшега) у 1706 писаноме, и у Србской Новини (Магазину Арнотовомъ) одъ 1838 на с. 259. печатаноме, у коме свуда стои є место ѣ: касемъ, касехъ, здешни, Осека, лепе, светлости, где, ответа, место, свецки, време, немѵ, последакъ, последѵите, 60 лета. Овако и Крањцы говоре: млеко, повесмо, сено, дете, теме, време, тело, леса, лева (рука), блед, лен, детела (детелина). Истина да они ово є одъ другога мало гласомъ разликую, због шта Кумердей опоминѣ, да бы њима сасвимъ друго слово одъ є требало, кое бы између є и і средину држало, као што є у Славена ѣ, у Грка η, а у Мацара и Француза é; но у Србскоме говору те разлике нема: ѣ є свуда, гди се у насъ говори, чисто є: семе као годъ и у Латинима semen. Овако є и у X. столећу є место ѣ писано: исповед, грех, грехов, верником, девам, верѵіѵ, деіем, тело, дело, теми (тѣ-

ми,) вѣк, дѣд, бе (бѣ), видети, разумѣти, човѣци, дѣлати, нѣне и нинје (нынѣ). У писму Папе Јована одъ 878; и Кон. Порфирогенита одъ 949: Белеград (м. бѣлъградъ). Тако Ървати и Немацы ѣ говоре: леп, лепота, лениви, лето. Латини су ѣ са ънканѣмъ (rhinesmo) говорили: вѣтръ-ventus.

Налази се како у данашнѣмъ тако и у старомъ говору и м. ѣ: у години 1000: стиница (м. стѣница); у 1069: свидокъ; у Дипломи Дабишиной одъ 1395: пристоль, стипань; овако данасъ Русняцы ѣ читаю: и во вики виков, невисто неневиснам; гдишто и Немацы тако: вира, мира; тако Србльи: видити, живити, гди, утишати и т. д., а Немцы са ънканѣмъ: вѣтръ-Wind Winter. — Іошъ нешто важно, да се стародавно Српско ъ у Славенскомъ на ѣ обратило: дрьво-дрѣво, обрьте-обрѣте: я га тражимъ, а онъ се обръте предамномъ на єданъ путъ.

Гдишто Бугари и Словаци ѣ са а говоре: цалъй, цаловати, цалба, исцаленіє, цана; а Поляцы и Русняцы опетъ са ја: вјара, мјара, мјасто, бјали, свјат, (свѣтъ); млјако, њјашто; гдишто у Бараньи Србльи говоре: гусјаница, м. гусѣница; по овоме се говори: тамјан, чељаде м. челѣдъ. Готи пакъ са аj јотираю: хлајб; (Нем. Laib) м. хлѣб, кое Русси хлеб говоре.

29. А. Ово слово, кое се у старима азбукама ѣ и hie зове, именую Руси „ја“, а у речма написано после сугласны читаю као

є (смешано са ае): обѧзанъ, читай: абезан; котѧ-коће; называется-назвајетсе; оставляемъ-оставлејем; воля-воље (као вољае); не льзѧ-не лззе; твоя-твоје. О овоме види Тапову Руску Граматику одъ 1835. у коіой се ѧ после сугласны означава свуда са ā: пятница-Pâtniza; дѣтя-djitjä (ћиће). Лотирано пакъ ѧ читаю Руси као ѧ, а са ѧ непишу; већъ н. п. тягота говоре ћагата; тако свуда после „І“ (j, кога говоре а непишу) и после ж, ч, ш (у Славенскимъ речма н. п. ꙗзъикъ, ꙗчъмень; жатва, жати; чадо, началникъ, зачатъкъ, чаꙗ; бъиша) изменули су ѧ на ѧ: ꙗзък, ꙗчмень (а пишу кварежно безъ „І“ языкъ, ячмень); жатва, жаћ (жать); чадо, началник, зачаток, чашча; бъша. У Србскоме пакъ єзыку преобразило се ово Славенско слово ѧ сасвимъ у чисто є, па и онде гди є у Руса ѧ: језик, јечам; жетва, жети; чедо, начелник, зачетак, честа; бише. *)

Ова промена слова ѧ на є была є још пре 1000 година у Србскоме єзыку. О томе сведоче сви стари рукописи тако, да сигурно заключити можемо, да є „ѧ“ у Славена старіе

---

*) Само у неколико речій (Славенски н. п. свякъи прамъ, приꙗтель, ꙗмачно, ꙗсли, погрядъ говори се у србскоме слову ѧ као ѧ: сваки, прама (и према-спрама), пријатель, јамачно, јасле (одъ ꙗсти-јести, премда се погрешно са ꙗ-ꙗсти налази), парада (по Рускоме, кои по читаю па: погуба у њи є пагуба; тако одъ градѫ-gradior, долази поградъ, а одъ овога порадъ-порада-парада).

словo одъ Кирила и Методія, и да су ова двоица текъ готове нашавши рукописе и преводе преписујући исто слово ѧ задржали, а не да су га они измислили. У Минхенскоме рукописy одъ X. века налази се свуда є место ѧ; Otel (отѧл), vzel (вzзѧл), iese (іѧже), bosige (божіеБожіѧ); тако и у свима правимъ Србуляма. Теодоръ преписујући „Joанна Ексарха Болгарскога“ 1263 свуда є употребљавао ѥ место ѧ: светааго; само на шесть места заборавши се поставіо є као што є у оригиналу было ѧ и іѧ у речма: іѧже, вzішѧ, невѣдzіѧ, иземлѧцје. Овако су Стари, гди є годъ у єзыку јотирано было, писали и у писму са „І“: іѧдро, іѧти, іѧтрzвь, іѧчzмень; у оваковимъ речма Руси после „І“ читаю ѧ као а: іадро іати, іатровь, іачмень; а пишу кварежно са самимъ ѧ: ячмень. — Србљима пакъ (као што се у Србуляма налази, и као што се и данасъ, невелимъ пише и чита, већъ говори) ѧ є свуда е: іедро, іети, іетzрва, ічам. Тако дакле по овоме судећи, ѧ є Србима свуда е (чисто), а іѧ опетъ іе (јотирано). Гди є пакъ у староме писму а, ту є и у Србскоме тако остало: іаблан, іазzвzць, іако, іама, іаро (іарко,-жарко, сунце), іасенz, іарамz, іастребz.

Изъ овога свега види се, да є између іа и іѧ у стары была велика разлика, и да ѧ никада старима ніе гласило, као што данашњимъ гласи іа: ни у каквомъ право старомъ изъ

другога єзычнога корака нашавшемсе рукопису неналази се знака, да є ѧ гдигодъ менято са ıа, него понайвыше са е и ен. У Славенскимъ речма слово ѧ Мацари говоре ен: грѧда,-герЄНда, пѧтъкъ-пЄНтек (péntek), срѧщıѧ-серЄНче; тако и Поляцы: свѧтъıи-свЄНти, пѧть-пјЄНч, мѧсо-мјЄНсо, имѧ-имје. Шта выше! и у самоме данашнѣму црквеноме єзыку налази се трага, да є ѧ гласило као ЄН н. п. распѧти-распЄНшагосѧ за ны Христа Бога! зачѧти-зачЄНшѹю во чревѣ; зачЄНшаѧ неѡпалнѡ огнь божественный.*)

Славени око блатнога мора изговараю ѧ као АН: свантовит; тако Немцы Land-лѧдь-лед ледина. Пемацы пакъ говоре ѧ сасвимъ чисто безъ ънканя: Свати (м. Свѧти); тако и Бугари; зато єдни пишу ѧ са а, а єдни, кои су ближе Срблима, са є оне речи, у коима є Славенско ѧ, и говоре (као и Руси) одъ прилике ае сасвимъ єдносложно (као што мы ае у єданаест, дванаест говоримо). „Примѣчава се

*) Sed quid si via sinpliciori γεντο conferas cum sl. ıѧ-ти (λαβεῖν); nonne habes ıѧ-radicem vix non eandem cum γεν graeca; nam ıѧ-nonnisi Russi pronunciant ut ja, Slavi veteres j e n pronunciabant, sono n littere nasali, qui hodiernis quidem Pannoniis ex parte periit, sed remansit jé (non ja). Et quid si ipsum Prehendo verbum sit revera compositum ex P r a e h e n d o i. q. sl. при-ıа-ти; ut adeo γεντο homericum et Latinis adferat lumen. (Копитаръ in Glossographo Hesychio 1840. стр. 64. 65.).

(вели Неофитъ Бугаринъ у своіой Граматики) защо простыо іазы̀къ є отбѣгнꙋва́л всегда мѫчно то произношѐніє, и гони́лъ є̑ лѐсно то и те́нко то, и за та́ѧ причи́на є променꙋва́лъ всегда́ ѧ, и ѣ, на є. Зашто́ то на сега́шно то вре́ме почти́ не чꙋе́ме гласѫ́тъ на ѧ-та, и на-ѣ-атъ въ средъ речи́те въ простыатъ іазы́къ, а въ ста́ро то вре́ме не́ма ко́й да ни дока́же, какво є̑ было това́ произношеніє. є̑дни́ го произносатъ сѧ, дрꙋ̑ги са, дрꙋ̑ги се н. п. а̑ко сѧ нари́чашъ-а̑ко са нари́чашъ-а̑ко се нари́чашъ Хрїстїанинъ.“

За велико чудо, како Руси дадоше овоме слову ѧ свуда данашню службу, за кою створено ніє! Правый патріотъ и истинитый любитель старине своє мора се лютити, и яко негодовати на писаре трећега єзычнога корака, кои су гдикоя Славенска слова овако немилице побркали, и слову ѧ гласъ іа дали, коє никада тога гласа имало ніє, и коє садъ противъ старога Славенскога єзыка и на онаковы мести пишу, гди га писати небы требало. *) На примеръ Славенско азъ јотиравши се временомъ постане іаз а одъ овога іа; тако на сва три места остало

*) Sic et іа et ѧ hodiernis Russis confusa pro aequipollentibus, non solum nostro Glagolita sed et ipso Russorum Ostromiro duce, diserte distinximus; prius enim (іа) veteri Slavo valet ja, quum ѧ Mettodio ipsisque Serborum codicibus valuerit aut ê productum, aut vel é fermé Gallorum. Certe vocabula Slavica, quae Gothi e nostra linqua

є првобытно ѧ, ков се текъ јотирало. Откуда дакле да писари ово слово ѧ као правый коренъ на ѧ изврну? зарь се небы могло у писму та речь са ꙗ писати? те бы ѧ стаяло као на видику, и показивало бы као прстомъ да є одъ ѧз постало ꙗ јотирано. — Мы налазимо у старимъ рукописима како ѧзъ и ꙗзъ, тако у Кулина Бана указу одъ XII. века налази се и ꙗ, ков се и данасъ тако говори; зашто дакле да га тако и садъ непишемо? — У найстаріимъ рукописима н. п. у Остромировоме Еванђелю налазимо „ѧица“ са „ѧ“ написано, ков се временомъ јотирало и постало „јајца“; зашто дакле да Руски писари коренъ ове речи „ѧ“ изврну на „ѧ: ѧйцо“ место „ꙗйцо“? Невирили у оваковимъ речма свуда право „ѧ“ као првобытно писмо? „ѧ“ пакъ безъ „і“ никада ніе гласило ꙗ. У светимъ старимъ црквенимъ кньигама, у тако названимъ Србуляма нигди се не налази ѧ, него место њга є; тако оно данасъ нема ни у Србскоме єзыку нигди места, гди бы га писати валяло. А кварежно ако оћемо, можемо као и Руси писати и онде гди му места ніе! Сила Бога немоли!

30. ѫ. Ово слово, ков се јоште налази у штицама (таблама, што деца по школама уче), обично именує се јус. Добровскій пакъ давши му место у своме азбучноме реду међу оу и ѹ назива га ук, и вели, да се у старима

књигама Србскимъ свуда чита као ѕ. Но у азбуки старой, коя се у Бечкой библіотеки налази, име є овога слова са *ἰό* Грчкима словы означено *). Како му драго; звало се оно ук

---

sunt mutuati, illis sonant non modo per é fermé sed plane per i vocalem; e nostro плясати e. g. Gothi fecere plinsian (saltare, Carniolis plésati), nosque vicissim ex eorum phenig, phening, пѣнязь ex eorum koning кънязь, ausahriggs (i. e. Ohrring) fecimus оусерязь. Pessime ergo et contra Ostromiri exemplum Russi confundunt ıа et ѧ, ut vi sonoque aequipollentia (ad exemplum *τοῦ* и et ї aut vel v), quaeque nonnisi pro Gottschediorum arbitrio alternent idem officium.

Копитаръ уз. с Глоіуя.н50.

*) Proprie Russis jus est appellatio *τοῦ* ѧ; nostro quidem judicio minus recta, quippe hoc signo minime respondente sono ju, sed aut ò carn. aut a pol; id est aut *τῶ* pot plurimorum Carantanorum, aut *τῶ* ponte eorundem pauciorum. A nobis stat Bibl. Vind. codex philol. gr. 233 scriptus A M. 7025. ubi hoc tantum nota: ю appellare *γιούς*, id est jus; ѣ vocari *ἰὰτ*; ѩ vero *ἰά*; ѧ *ἰέ*; ѫ denique *ἰό* id est jo, non ju. Quid autem? Nihilne te movent vocabula latina jus et fert inter reliqua slavica literarum nomina? Et eadem latina etiam Cyrilliani habent. Nonne jure quis dicat, interlucere per haec latina vocabula remotiorem S. Cyrillo aetatem inventi alphabeti Slavici, et si minus propriam, certe propiorem S. Hieronimo Ecclesiae Patri?

Glosian C. XXIX.

или јо, или јус; мало намъ є за тимъ стало. Найважніє є знати, да є оно (ѣ) некада гласило:

1) Као а (коє се и данасъ у Бугара и Поляка мутно чує, а у Немаца и Латина гдишто и са ънканѣмъ): мѣж-mas (мужјак); у Нем. пакъ са ънканѣмъ: Mans изоставивши после у говору s а у писму јоште єдно n стварежно додавши (Mann-муж); Поляцы исто тако ову речь изговараю са ънканѣмъ: манж; тако и у Латинскоме an: ѣгzлz-angulus (Winkel). У Бугара пакъ гласи ѣ као а (м. Србскога у): гради, габа, забі, пат, маж, рака. Но Неофитъ у таковимъ речма задржао є у своіой Граматики свуда слово ѣ по староме: бѣдєгz, мѣтенz, мѣчимсє, обрѣчz, прѣтz, пѣдарz, пѣпz, ѣтz, рѣка, скѣпz, сѣдокє, (суди), вѣдица (удица), вѣжє (уже), вѣзелz (узо-узла), вѣгленz (угљен). Не само у оваковимъ речма, гди му є место, него га є Неофитъ употребіо, и гди му места ніє, за јеровске гласове у среди

а) Гди Срби єръ изговараю: вѣрба (врба), вѣршимz (вршим), дѣрво, дѣржимz, зѣрно, сѣрбинz, сѣрдитz;

б) Гди су Срби гласъ єровъ на а извернули: пѣнь (пањ), дѣшz (дажда), кѣсно, рѣженz (ражањ), снѣха, сѣнz, тѣнокz;

в) Гди Срби єръ са л читаю као у: кѣнемсє, бѣлха (бува), Бѣлгаринz, вѣкz, вѣлна. Противъ своє овако употребе правда се Нео-

фитъ, да се тако говори „то́кмо понекои мѣста́, защо по дрꙋ́ги мѣста́ говоратъ (по Рꙋски) со́нъ, та́ко и пе́нь, а не сѫнъ, пѫнь. А грꙋ́ди, гово́ратъ и пи́шатъ чисто гра́ди. Въ ста́ро то вре́ме и̂ма́лили са ті́ѧ две те бꙋ́кве ъ и ѫ, тако́ва произношенїє, за кое́ то ги оупотреблѧ́ваме сега́, или не са́, не зна́еме". У изражаю овога слова (ѫ) къ Бугарима се приближую Поляцы, кои истый гласъ (ѫ) са ą (ан) означую: gołąb, strąk, drąg, sąb, ząb, (зуб). У Маџара се гѫлѫбъ са ънканѣмъ говори: galamb; тако у Латина: columba.

2) Као О, кое Словенцы (Краньцы и Штаерцы) изговараю: пот (пѫт), мож, рока; тако и у Минхенскоме рукопису: бодо (бѫдѫ), поидо (поидѫ), иско (искѫ), моку (мѫкѫ), мочеиик; и на два места са ънканѣмъ: порончо (порѫчѫ, на другомъ пакъ месту: поручо), могонка (могѫћа); Словацы говоре такођеръ: недѫг-недо́г-недо́жън. Збогъ овакога Словачкога и Виндискога изговора радъ є Г. Копитаръ, да насъ увери, да є ѫ гласило у почетку као протегнуто о́ или као Полско ą! *)

*) Nec enim ѫ nec ipsum iѫ Slavo veteri sonat ju, sed alterum ó producto aut vel fortasse nasali a respondet, alterum eidem cum j praefixa, ergo jo, aut ja. Sic quae Antipuis рѫка, бѫдѫ, ıѧзъикъ, Hobiereis рꙋка, бꙋдꙋ, ıазыкъ, et ѧзыкъ scribuntur. ıа item et ѧ Russi plane detorserunt ut synonima et aequipollentia ad aliud ministerium sonumpue unius ıа diphthongi. In codicibus utriuspue typi vetustissimis diligenter servatur discrimen harum vocalium omnium, in recentioribus contra (praeprimis ѫ, ıѫ, ıѧ) fere ignoratur, aut vel disertim repudiatur pro bulgaricis et valachicis.

Glagolita C. 50. xxv

3) Као ѥн, ков се и данасъ у Славенскимъ речма у Мацара говори: Kendö kender-кѫдєлꙗ; тако и у Немаца: Tauſend (тизсѫть); Немачко є „au“ у нашемъ „и“: aus-из, Maus-миш; тако є и у Tauſ-тиз (у Мацара и садъ задржано) одъ тѣз-дез у дез сет (cf. сѫть, inquit)-десет-decem (d'ʒeɦn ʒeɦn), и у ſend-сѫть (сот-сто): тизсѫть-дезсот (десет стотина)-тисуѣа.

4) Као ꙋ. Іошь у X. Веку слово ѫ читало се и писало са ꙋ: вѣрѫ-веру, іѫже-іуже, печахѫ-печаху, тьнахѫ-тнаху, нѫдьми-нудми, каіѫсѧ-каіусе, твоіѫ-твоіу, мѫкѫ-моку, моіѫ дѫшѫ-моіу душу; на два места чита се са ънканѣмъ: сѫть-сунт, вѣроіѫ-верун. Тако све у Минхенскоме рукопису две трећине выше има речи, у коима є слово ѫ са ꙋ означено, неголи са о. Срблима є оно свуда ꙋ; ако ли се пакъ гди у коіой речи другоячіе нађе, то или се такова речь променула у говору, или су писари погрешили у писаню метнувши ѫ гди му места ніе; као што се зайста противъ тога налази погрешака у Србуљама. Тако се налази у Минею празничномъ одъ 1538 у Венеціи печатаноме готово у свакоме Икосу писме ѫ (мора да су Икоси найстаріи), ков се данасъ различито чита:

а) Као ꙋ: Йсѫщихь, нейскѹсомѫжнаа, ѫтробы, кѫпно, кѫши (у Икосу 8 Септембра); Орѫжіе, ѫвѣти (у Икосу 26 Септембра); точѫщіи, сѫщоу, рѫкѫ искѫшенїѧ, плодь мирѫ,

чѫдесемь; тако у Ексарха Бугарскога одъ 1263: бѫдетъ, зѫбовъ, пристѫпль; у Поляка є само: дѫж (дуж); а у Пемака свуда ꙋ, коє на млого места са au пишу, а оꙋ читаю: rozum, dlauhy (дуги), hausle (гусле), saud (суд), ruka, maucha (мушица).

б) Као О (коє Словенцы свуда тако ѫ изговараю): приснѫ, натайнѫй вечѧри.

в) Као ѣ: пѫскь, изрѫщи, ѡбрѫче, мнѫ, вьсѫхъ, вьсѫмь, исцѫлїенїє.

г) Као ѧ: дрьжимсѫ (у Икосу 14 Септембра), имѫ (у Икосу на С. Петку).

д) Као ю: неплѡдствꙋѫщой, єѫже отънѫдь отъсѫдѫ, На Sign з̄iiii обратно незна се, како бы читати валяло: вѫлѣннѫмь (види Срб. Летописъ 32. с. 32.)?

Премда се ово слово у различны народа различно данасъ чита: али є оно по свой прилицы было Славенима, докъ јошъ нису были почели преводити изъ Грчки кньига, право ꙋ гласомъ, место кога после писари по начину Грчкоме Оꙋ и ꙋ употребе, те тако право Славенско слово ѫ остане ни подашта, нити се гди выше у Црквенимъ кньигама данасъ налази!

Како дакле што се ово Славенско слово ѫ, коє се у Србскоме на ꙋ изменуло, ни у Црквенимъ кньигама данасъ по Руской направи више непише; тако се и ѧ, коє се опетъ сасвимъ на є изменуло, у Србскимъ старо-цркве-

нимъ књнгама (Сърбуљама) нигди више неналази; а како што ѫ и ѧ, тако и ѣ данасъ немаю у Србскоме єзыку свога правога гласа: зашто гди є у староме ѫ, ту є данасъ у; а гди є ѧ, ту є е; гди є пакъ ѣ, ту є или е или и или је или ије (у Србскоме) постало. Видишъ, како су се носани стари ънкавни прословцы временомъ облагогласили и предругочили! Слово ѫ и ѧ јоште су стари Србльи изъ црквены књига изметнули! Заръ да мы несмемо не велимъ у црквеноме као они, већъ у Србскоме писму ньіовимъ трагомъ поћи? Или ћемо довека подражатељи кварежнога писма остати?

Гди се слогъ „ја“ данасъ са „я“ пише, ту є у староме писму было или ѧ (агнець-ягње), или ꙗ: ВОЛꙖ (волја-воља), Родител. ВОЛꙖ (волје-воље), Дател. ВОЛИ (волјі-вољи); тако ꙖЗЪИКЪ у Србскоме є језик, кое Руси са я безъ і кварежно пишу; Князь по крою остали са ѧ назначены стары речій Србльима є Кнез. Како су се дакле место ова три Славенска слова (ѣ, ѧ, ѫ,) други гласови у єзыку изобразили, наравно тако по томе изображаю мораю се друга за исте гласове одређена слова и у писму употребити; а изъ тога следуе, да ова три слова (ѣ, ѧ, ѫ,) данасъ у Србскоме писму нису одъ потребе *)

*) Die geringe Anzahl der ſerbiſchen Vocale iſt eine Folge des Fortbildungs und Aſſimilations Triebes,

ШТО Є ТАЙНО НІЄ СЛАВНО.

*
* *

Сјал' се злато заклонѣно
У дебелу ладу?
Мудар жели, да ј' јавлѣно
Да сви Србльи знаду!

* *
*

§. 7. Јошъ се незна ни за єданъ народъ на земльи, да не бы о найвышой Твари, о Сторителю своме, право или криво имао умствованѣ; и сами дивяцы припознаю неку надъ собомъ вышу власть, коя имъ се по ньіовоме

---

der diese Mundart bald nach der Festsetzung der Serben im Illyrikum ergriffen, und in Hinsicht der Vocale der neurömischen Sprache Italiens und der Dalmatischen Küstenstädte genähert zu haben scheint. Daher die Verschmelzung des и (ji) und ы (ъи) in einen Laut (i), daher die Verdrängung des schwachen ъ und ь vom Ende der Wörter und aus vielen Mittelsylben oder Verwandlung in а; daher der Umlaut des nasalen ѧ in е, und des ѫ in оу oder о, ов, ом; daher endlich das Hinüberspielen des feinen mitteltönigen ѣ bald in и, bald in е, bald in иѥ. Kurz, alle schwachen, halbtönigen, nasalen, dunklen Vocale mußten vor den starken, volltönigen, klaren weichen und den letzteren Platz machen. Die serbische Mundart ist für diesen in etymologischer Hinsicht eingebüßten Verlust der slawischen Grund-vocale durch den gewonnenen Wohlklang für praktische Zwecke, die doch das höchste Gesetz und Ziel der Sprache sind, mehr als hinreichend entschädiget worden.

Schaffarik.

знаню и докучиваню найвыше у севаню и пуцаню громовны стрела указує. Тако и народъ Славенскій іошъ у првоме станю свога расплођая ніє быо безъ познає каке таке о найвышему и наймогућніему управителю неба и землѣ; коє се не само изъ Исторіє и Митологіє известно дознає, него намъ ево о томе и сама имена Славенски слова истинито сведочанство предлажу.

Да бы се дакле спасоносно православлѣ негдашньи праотаца наши єдаредъ за свагда больма сазнало, и по томе временомъ истинита старина извести и поуздано означити могла, да є сиречь благозрачный лучъ просвете и старе славене наше некадъ обасявао, достойно є, да се изъ Азбуке покаже, у колико се божанствена просвете наравность негдашньи Славена са канонизиранимъ Бого — и благочашћемъ садашньы Православника сравнява, и саєдинити дає? Ево да видимо!

1. Вѣ́рꙋю во є̂ди́наго Бо́га О̂тца̀; И во є̂ди́наго Господа̀ І̂исꙋ́са Хрїста̀, сы́на бо́жїѧ; И̂ въ дꙋ́ха Свѧта́го, Господа̀ животворѧ́щаго. — Ово су стари Славени са три речи исповедали овако: АЗЪ БѪХЫ ВѢДЫ (ꙗ Богове исповедамъ). У почетку ніє кадаръ быо човекъ своимъ іошъ незрелимъ умомъ найвышу Тварь у єднострукомъ образу докучити и сфатити; него се као недорасло дете освртао, и обзирао на природне света овога появляє; у коима се нѣму най-

выша Тварь у млогострукомъ виду и у недокучльивой Сили съ некомъ као разликомъ (по ономе: dii majorum et minorum gentium) указана чинила. По овоме дакле староме Богочашћу произиђе ограничено безограничность Божію у трострукимъ особама определяваюће Правоверѣ, коє насъ данасъ одъ млогобожя као одъ претеранога благочашћа у законной зависимости задржава, и недозволява по староме више божанствену млогоструку у троструки признавати; макаръ да троє ніє єдно; єрбо є по догматама само єдно єдино Суштество, коє намъ се у трима Особама канонично излаже у єдинству, о коме су Стари млогоструку познаю имали и по томе: све за єдно, а єдно за све (Бога) веровали.

2. Во є҆ди́нꙋ свѧтꙋ́ю, собо́рнꙋю, и҆ А҆посто́лскꙋю це́рковь. — Ово су стари следећимъ речма исповедали: И како люди мыслѣте. — Како што намъ налаже света црква наша, да свему ономе веруємо, што су Апостоли и мановенѣмъ Духа Светога одушевлѣни Свети Оцы устовали и канонизирали; тако су на истый начинъ и пре овога Апостолскога устованя одабрани, чесни, слободомъ духа и мышлѣня одарени, и правдолюбиви Славени наши по саветномъ своме верованю, по спасоносной Азбуки своіой на користь себи и своима опоминяли, да праведно, и благодетно по уставу своме, творимо: И како люди (мудри и разумни) човечански мислимо, и у слоги и любави да заєдично живимо.

3. Исповѣ́дꙋю є҆ди́но крещє́нїє, во ѡ҆ставле́нїє грѣ́ховъ. Мы смо дакле по овоме православне цркве исповеданю подпуно уверени, да намъ се по крштеню опраштаю и оставляю грѣси. А стари су то исповеданѣ овакима означавали речма: рецы слово тврдо; то єсть буди тврдъ на речи, а не проливенъ; не лажи и неварай; већъ говори истину и правду, и што єдаредъ мудро рекнешъ, и обећашъ, то да ти є свето и постояно; пакъ тако говорећи, истину и правду любећи, чисти се човекъ одъ свакога греха и порока, и постає савршенимъ човекомъ. Ово є и єдно и друго-старо и ново исповеданѣ за нисъ одвећъ важно и спасателно

4. Ча́ю воскресе́нїѧ ме́ртвыхъ, и҆ жи́зни бꙋдꙋ́щагѡ вѣ́ка. И ово су Стари наши у своме Символу са три речи оглашавали: Нашъ Онъ Покой (бесмртность душе)! „Идѣ́же нѣ́сть болѣ́знь, ни печа́ль, ни воздыха́нїє, но жи́знь безконе́чнаѧ!“

Мы дакле у верованю само четыръ члана исповедамо; и то а) єднога Бога у трострукима Особама; б) правила Апостолска или рећи Хріста Назореа цркву; в) крштенѣ за опраштанѣ грехова; г) вечный после смрти животъ! То исто (верованѣ) налази се и у Азбуки Славенской! па іоштъ и три члана више, и то 1) да наука доноси славу, срећу и користь; 2) да плодомъ труда свога радећи живимо: 3)

да глаголѣ (было усмено или писмено) добро єсть (знати и научити)!

Ништа народе тако нецепа, као њіови између себе разговори. Найвећа є у народа белега: маня (фарба) и говоръ (єзыкъ); а после овога двога текъ долази ношиво, пакъ онда адетъ и законъ. Свакій народъ треба да свой єзыкъ, као богодану светиню и драгоценно на земльи благо здраво пази и чува. Зашто ако му се єзыкъ изгуби и затамани, то онъ престає бывати више првобытнимъ своій прамдеда народомъ: преліє се као вода на окружю променљивога овога света у другій кои нараштай! За то су стари наши єзыкъ свой, свою светиню добро знаюћи, высоко ценили, и као закону тайну у Азбуки своіой богодавно (andächtig) откривали говорећи: глаголѣ добро єсть (єзыкъ свой усменый и писменый) чувати и учити! Мы видимо, да су Мацари ради не само свой єзыкъ између себе утврдити и оснажити, него іошъ и на то иду и настоє, да и други народи єзыкъ њіовъ знаду и говоре. Оваковый жаръ любави к' єзыку своме треба да и Србљ обузме и оживотвори са Илирима, браћомъ своіомъ заєдно!

ПРОПАСТЪ ПИСМЕНОСТИ СЛАВЕНСКЕ.

§. 8. Писменость Славенска одъ постања свога стаяла є, како годъ и Еврейска. у ну-

кама само ондашньи Свећеника, кои су у време, кадъ су се народи и они са шньима покрстили и ришћанскій законъ примили, приморани и натерани, морали све ума свога писмене плодове на жартвеникъ забораве принети и спалити! Шта є одъ тога было заостало, то є опетъ зубомъ времена уништено и затаманѣно! — Америка намъ є садъ у овоме примерно сведочанство, гди се по заповести и закгеваню побожни Мисіонера свете Пропаганде све ствари кућевне и Божіе, коє бы покрштеный народъ тамошньій опетъ временомъ на прећашнѣ своє Богочашће опоминяле, на ватру бацаю и са жалости спалюю! Тако да су у єдномъ само месту, као што самь налазіо у књижицама, Јозефинише Штифтунгъ названима, коє о томе пишу, две пуне вреће писмени утвара ондешнѣга народа у ватру бацили и спалили! — Што се садъ за любавь и славу Христову ради, то се нашима славнимъ Славенима давно могло и морало догодити! У почетку 17. Века протера Ерцхерцогъ Фердинандъ, кои после Царемъ постане, све реформирате проповеднике, кои нису тели опетъ Католицы да постану. Кньиге пакъ протестанцке, коє су се само ограбити могле, буду отете и немилице спалѣне! *)

---

*) Die ſlawiſchen Völker erkauften das Chriſtenthum mit dem theuerſten, was das Leben hat: mit der phyſiſchen Freiheit, Selbſtſtändigkeit, und Volksverfaſſung.

Шаффарикъ.

НАИСТАРІИ СПОМЕНИЦЫ ПИСМЕНОСТИ СЛАВЕНСКЕ.

§. 9. Одъ онога времена, одъ оне епохе, коя є првобытность Славенску на велику штету и жалость нашу тамомъ незнаня покрила и саранила! остала су намъ іоште само Славенска слова у устима и памети чуварни Свећеника, кои су одъ младости своє знаюћи єзыкъ свой и слова по примеру прећащњи своіи богомольаца са Грчкога єзыка на Славенскій преводили и преведено преписивали. Но првобытни преводи и преписи њіови нису сачувани, да се изъ њи дознати може, какво є то њіово управо было прво писанѣ? Наістаріи данасъ познати рукописни споменицы єсу изъ XI. столећа; као што є єданъ Зборникъ и Еванћелѣ Остромирово одъ 1057. Светога пакъ Прокопа у Ремешу пронаћено, писано є око 1040., коє Г. Копитаръ држи да є XIV. века, и Глаголита Глозіановъ такоћеръ є врло старый рукописъ Єронимовы словы написани, кои по свой прилицы нису у свему по првоме преводу Кирилову и Методіеву преписани; будући да и сами преписатељи то являю, да имъ є наложено и одъ Старешина заповећено бы-

---

Anderntheils zerſtörte und unterdrückte die Frömmigkeit chriſtlicher Prieſter eine Menge heidniſcher Denkmale, Gedichte und Meinungen, deren Vernichtung hiſtoriſch ſchwer zu verſchmerzen iſt.

Deutshe Mythologie von J. Grimm.

ло, да по гдикоє речи, коє су одвећъ старе, и разумети се немогу, измену, и нове и познатіє употребе. О овоме стои у Изборнику у Русіи 1037. писаноме овако: прѣмѣноу сътворити рѣчи, инако набъдѧште тождьство разоумъ іего. Тако се по овоме правилу стари преводи у различнимъ Земляма различно меняли и променили. *) По сведоцби Г. Копитара и Грима може се рећи, да су први преводи светога писма были найпре у Паноніи преписивани; кои после Бугарима дођу, одъ Бугара Србльима, а одь Србаля найпосле Русима. Ови су пакъ сви како кои по своме наречю нешто дометали и меняли тако, да се до Петра Великога, Цара Рускога, четири словописа у речма сматрати и признати може. Одъ тога пакъ времена найпознатіє наше у Србуляма словописанѣ Руси поправе, єрове изъ речій поизбацаю, и садашнѣ црквено установе, коє се одъ правога Славенскога далеко удалює!

ПРОПАДАНѢ СЛАВЕНСКИ НАРОДА У ЄЗЫКУ.

§. 10. У найстаріє доба, докъ су іоште Славени заєдно на єдноме месту живили, наравно предпоставити се може, да є у свію быо

*) Solent enim omnes Slavi, in hodierno suarum scholarum misero statu linquae suae sacrae *αὐτοδίδακτοι*, id est semidocti, pro suae domesticae dialecti varietate librorum sacrorum obseletam linquam hodierna quisque sua variegare, Russus Russica, Serbus Serbica, Bulgarus Bulgarica et Ruthenica Ruthenus. (Hesychii Glossographi p. 27)

єданъ и єднакъ єзыкъ, а кадъ се расплоћени и разумложени разиђу по свима краєвима, странама, и пределима земаљскима, къ чему су и други бурни догађаи, и ратоборна насилія туђи народа поводомъ и узрокомъ (истога разиласка и разоноћења) быти могли; онда свака за себе страна и породица народа Славенскога наилазила є на различне, донда невиђене, нове предмете, коима су наравно и имена нова давати морали: те тако у првый край постане међу ньима, између себе разлученима, мала у єзыку разлика, коя є съ временомъ расла и умложавала се. Узъ то іоште и туђи народи, грабльиви вуцы незадовольни, на мирне и гостолюбне Славене наше нападаюћи, смешаю са ньима єзыка свога млоге своє речи, съ коима се єзыкъ Славенскій по на гдикоіой страни у правоме своме створу и изговору яко поремети, и одъ првога извора свога у млогоме удали. А и єзыкъ самъ, као животворна тварь, коя се течаіомъ времена облагогласити и усавршенствовати дає, по случаю и вкусу постане у различны Славенски породица различанъ! Ніє ни ово све; но іоште є єдна несрећа, коя є Славене, милу браћу нашу раздвоила и омразила, а тимъ истимъ и єзыкъ имъ између ньи отуђила. Раздељне цркве разделе намъ и сродну браћу нашу; разделе и оцрне! *)

---

*) Als ſich die Kirche entſchieden geſpaltet hatte, kam es in dieſen Gegenden dahin, daß brüderliche Stämme einander befeindeten und verkezerten.

Гримъ.

Да су Славени сви заєдно у єдноме закону остали, ньіовъ бы се єзыкъ између себе већма с'єдиніо и млого єдначіи остао и постао, него што є овако. Римскій є законъ Славенскоме народу млогу штету чиніо: ако є сиречь Славенинъ Римскога закона какву туђинку себи узео за жену; то већъ деца се нису есапила поколеня Славенскога: она су по матери постала Немцы или Мацари, Таліани или Французи. Ако ли є пакъ Славенка туђинцу жена, ту већъ ніє ни мыслити, да деца таковога брака избранога у Римскоме закону Славенима постану. Гомила се Славена у млогима Држава у инороднике слила и стопила! То насъ собственно искуство учи, то намъ Исторія приповеда!

Но нису Славени ни Грчкога закона сасвимъ стални у народу и неприкосновени у єзыку остали; млоги су се некада одъ превелике нужде по ономе — „нужда законъ меня“ — потурчили. Али опетъ има Славени Срба Грчкога закона съ Мацарима помешани, кои свой народный єзыкъ говорити неумеду, али се они опетъ зато држе, да су Србльи по крви и закону. Славени пакъ Римскога закона, ако су гди помешани са другима своєзаконицыма, сасвимъ су се у исте слили, нити се већъ выше есапе, да су рода Славенскога. У Грчкоме закону млоги су се Грцы, Власи и Цынцари посрбили, и тиме Славенскій народъ умложили;

али у Римскоме нема тога догађая, да су какви иноєзычницы постали Славенима. Грчкій є дакле законъ досада бывао и быва єдина потпора и одбрана у пропаданю Славенскоме народу и єзыку; а Римскій є текъ гредежно умалявао Славене, и мало по мало преливао у своє зоконне туђоєзычнике. То су несреће, то су горки за насъ догађаи, кои су насъ Славене съ єзыкомъ заєдно умалили, и упропастили! Да ли ће кадъ доћи време, да се опетъ баръ умно састанемо и саєдинимо! да се и Славени єданъ другоме обрате и обратиме! Ово ће текъ онда быти моћи, кадъ западни Србльи оставе у писмености Латинска слова, а южни Руску ортографію; па сви скупа пріиме и присвоє тако названа Кирилова слова и народну Србску ортографію: Славенска є за црквене књиге, а Руска є за њіовъ єзыкъ; Србльима треба властита своя ортографія, да се диче и поносе као єднородна браћа са собственомъ свойштиномъ своіомъ!

СЛАВЕНСКА ОРТОГРАФІЯ.

§. 11. У Србаља има іоштъ писменика, кои желе и друге наговараю, да се Србски пише Славенскомъ ортографіомъ по „црквеной писменицы, или рећи Мразовићевой Граматики, кою у школи учимо познавати“. — Кадъ бы мы, као покойный Кенгелацъ, писали црквенски књига єзыкомъ, онда бы могли, као и

онъ, употребити Славенску ортографію: али Србски пишући, морамо тели не тели новый словопись имати, и по нѣму се владати. Покойныи є Мразовићъ провео векъ свой око Славенске Граматике саставляюћи правила, по коима како да се пише; па опетъ последньи година своій, кадъ є што Србски писао, видіо є и дознао, да та правила нѣгове Граматике нису за Србскій єзыкъ; зато се и онъ као и Доситей удали одъ ти своій правила и одъ црквене писменице, правдаюћи се овако: „Не сумнямсе (вели), да нѣкіи порицати ме, негли и смѣяти се будутъ, что самь препросте селянске рѣчи не токмо употребіо, но и онако, како что се изговараю, не смотря на правила ортографіческа, коя преће 40 лѣтъ издао єсмь, слѣдователно за невѣжу тѣхъ мнити се не могу, писао єсмь, тѣмъ выше, что она въ Сербскомъ простомъ языцѣ точно ниже употребителна суть.“ — *)

Ни коме се єзыку на свету већа неправда нечини, нити дубля пропасть коца, него ономе, коме се силомъ намећу она слова и гласови, кои за нѣга нису, и она ортографія, коя у самомъ єзыку оригинално произведена ніє, и коя му природне — оригиналне гласове у речма квари и ружи: а то є садъ Славенска за Србскій єзыкъ!

---

*) Руковоство къ Польскоме строєнію 1822 Будиму издано с. VI.)

Како кои народъ стане на своме єзыку кньиге писати и читати, и како се мртвый єзыкъ са живимъ промене; таки ту и ортографія, коя ништа друго ніе, већъ альина речій, промену свою добыва. Но променомъ томъ нечини се никаква штета мртвоме єзыку, особито ономе, кои є скровиште своє у светимъ поставіо кньигама. Црквена дакле писменица са Славенскимъ єзыкомъ заедно нека остане у цркви као светиня и найвеће благо народно, а Србскій єзыкъ и новый словописъ нека буде текъ путъ, коимъ се може до тога блага лако доћи и доспети!

СЛАВЕНСКА ГРАМАТИКА.

§. 12. Свакій живый народъ има у своме єзыку, коимъ говори, свою тако рећи Словницу, Писменицу, Граматику, коя се ненаписана написати може, али неизмыслити, и по своіой вольи и памети одъ оригиналне другочія зградити. Измышлћна є она ватрена лаћа, што по Дунаву ода, а говоренћ Србскога єзыка, или рећи Граматика заєдно и Ортографія была є и пре у народноме єзыку скроєна и удешена (само ненаписана), пакъ ће быти и довека, само ако є судбина кака неукине, или ако є какве незналице, или тирани на штету Србскоме єзыку, и на убитакъ народноме изображаю непокваре, и место нћ збиля рекавши каку измышлћну силомъ ненаметну! зашто сила Бога немоли!

У насъ има іоште силу писменика, кои за Славенскомъ Граматикомъ єднако уздышу, желе и натерую, да се непрестано учи и по школама предае безъ разлике дечієга раста и способности! *) Славолюбе! Да теби дође какавъ туђа єзыка иноверацъ, кои бы радъ био учити єзыкъ Србскій, па да заиште Граматику, изъ кое се єзыкъ учи, валяда ты не бы нѣму Славенску, кою у школи учимо, у руке уклопіо, да изъ нѣ Србскій учи єзыкъ! Као што є некада у Сербіи єданъ Єзыкоучитель — или стидећи се казати, да у Србаля нема (іоштъ онда написане) Граматике, или незнаюћи може быти разлике измећу Србскогъ и Славенскогъ єзыка — некака Француза (кои є за времена Црнога Ђорђія дошо био Србльима противъ Турака да помаже) учіо изъ Славенске Граматике Србскоме єзыку! Француз мыслећи, да онъ заиста учи Србски, потруди се свойски, и научи Граматику. Али яданъ! како се убезекне, кадъ чуе, да люди другоячіе говоре, и кадъ види, да другоячіе пишу, него што є онъ научіо, и дознавши, да є преваренъ, да му Славенска Граматика у говору ништа непомаже,

---

*) Aber die Serben ſollen wieder die Eigenthümlichkeit ihrer ſchönen Mutterſprache walten, und ihre Jugend nicht bloß aus Mraſowitſch unterrichten laſſen! Erfreuten ſich doch viele Völker der gebildeten Welt einer ſo wort- und formreichen, bildſamen und edlen Sprache, als dieſe unter ſüdlichem Himmel ſüdlich wohllautige ſerbiſche iſt!

Гримъ.

разлюћенъ зато, бацы киьигу, и стане псовати учителя, што га є ономе учіо єзыку, кога нико неговори и непише! Тако ето исто и деца наша у школи учећи Славенску Граматику, за правъ Бога главу лупаю, неимаюћи одъ нѣ изванъ школе никакве користи! Єрбо одъ свію неговори ни єданъ, а одъ стотине, тако рећи, текъ ако єданъ по ньой пише како валя, а деведесеть и деветь ньи, како школу оставе, таки у писменимъ пословима пишући Србски Србскомъ и Ортографіомъ како кои зна и уме, писати мора по ономе, што Seneca (ad Lucil. Epist. LXXV говори: Qualis sermo meus esset, si una sederemus, aut ambularemus, illaboratus et facilis; tales esse epistolas meas volo, quae nihil habeant accersitum nec fictum. Граматика є дакле Славенска само за одраслу децу, коя су найпре Србску извикла и научила Граматику, и коя се на вышше науке даю и упућую. Данасъ є найважнія Славенска Граматика Добровскога, коя є Латинскимъ речма истолкована, како такођеръ и Копитарова, коя све доякошнѣ Славенске превазилази. Мразовићева пакъ и све друге писане и печатане нису праве Славенске, него понайвише Русо-Славенске!

РУСКА ОРТОГРАФІЯ.

§. 13. Одъ Кирилова времена доданасъ млоги су се заиста начини словописа изменули, и люди све на болѣ писанѣ, лакше и раз-

говетніе читанѣ иду и долазе са єзыкомъ заєдно. По овоме правилу Руси су у Славенской Азбуки оставили ѕ, ѵ, ѿ, ѫ, ѡ, ѯ, ѱ, коє држе, да имъ за ньіовъ єзыкъ нису одъ потребе, а задржали су осталы 35 слова, коя су мыслили, да су имъ потребна; премда бы могли быти како годъ безъ сложены ѱ, ѯ, ѡ, и ѿ, тако исто и безъ ѧ, ю, є, ѣ, ы, ѱ, као двосложны, одъ кои већъ єдноструке гласове у Азбуки имаю. Но да Руси нису своіомъ грађанскомъ Азбукомъ правый на истинитымъ свойствама єзыка свога основаный словоиисъ завели, то не само благоразумни Србски кньигописцы дознаю, него се и они сами туже и вайкаю явно говорећи: „конечно должно сожалѣть, что при самомъ началѣ (нынѣшняго Рускаго Алфавита) употребленія, неслучилосъ при Петрѣ Великомъ такого человѣка, который основалъ бы Рускую Азбуку на истиныхъ своиствахъ языка: всѣ усилія позднѣйшихъ Писателей, исправить или перемѣнить оную въ нѣкоторыхъ частяхъ, были тщетны.

Кадъ се дакле Руси туже, да ньіова Ортографія за ньіовъ єзыкъ, за кои є установлѣна, ніе добра; како бы инди за наше речи пристати могла, да є примимо и присвоимо? А видећи и разумеваюћи што ніе добро, како инди, да се по томе, што неваля, држимо и у писму владамо? Или ћемо се увекъ, као деца по оной Латинской пословицы владати, коя

овако гласи: „Видимъ оно што є болѣ, и признаємъ, али идемъ за онимъ што неваля!“ *) Србскомъ єзыку треба собствена Ортографія. Да є пакъ нова Србска Ортографія боля како одъ Славенске, тако и одъ Руске нове, дознає се изъ овога 1) што се шньоме никакво писмо непише, коє бы се двояко изговарало и читало, као што є у Руске Ортографіє писмо ѵ: сѵнодъ (и) Еѵангеліє (в); 2) што непотребує млога писмена, да єданъ гласъ означе, као што є у Руса і, и, ы, ѵ; ѧ, іѧ; ѣ, є: 3) што не скрпля по два слова уєдно, да єданъ гласъ произведе, кои є по себи єднострукъ и никакве сложности нема, као што є Руско ій, ый, ѵй; 4) што неподноси, да се по два гласића єднимъ означе писменомъ, као што є Руско ѣ, ю, ѧ, ѱ; 5) што неприма нити пише и какво писме, коє гласа нема, као што є Руско z и ь. 6) што зə гласъ j нема правога и сталнога слова, коє бы се свагди, гди се годъ у речи чує, безъ разлике писало, већъ а) на млоги месты непишесе никако: єдва (једва), єжъ (још-јеж), даруєтъ (дарује), раєкъ (рајок), завоєванный (завојовани), моє (мојо) дéрево (ђерево-дрво), онъ теръ (онђор-търо), огнемъ (огњом), дéготь (ђогоћ); б) означава се са ь: перья (перје), житье (жиђо); в) са ї (коє Србльи подражательи Руски употреблюю као j и као и) предъ самогласнима: іоште, поіо (написано незна се,

*) Video meliora, proboque, deteriora sequor.

или є поио или појо, појео или појао?); г) гласъ ј пише са й после самогласни: рой, роемъ, роя рою (место правога гласа: рој, ројем, роја, роју)! — Ето каква є Руска Ортографія, коя ніе „на истиныхъ свойствахъ языка“ основана!

Одно потомство (вели Русъ Кепенъ) или совершенно чуждыє предмета прѣнія въ семъ случаѣ могутъ судить — Sine ira et studio. Єсли кто пишетъ такъ, какъ говоратъ желаѧ, что бы миліоны людей могли удобнѣє понимать его: — виновенъ ли онъ? подлежитъ ли Литературному осужденію? — Єсли кто станетъ употреблять „нь и ль“ соединивъ обѣ буквы вмѣстѣ (уједно), дла сбереженіѧ бумаги-преступникъ ли онъ? — Или когда станетъ писать ћ вмѣсто ть, ња дла означеніѧ на (ња) буквы употреблявшіѧса уже въ X вѣкѣ, заслуживаетъ ли укоризны?

Кога срце тишти, тай найвыше вришти.

Сад забране вальда није
Духу писменоме,
Кад се барјак среће вије
Србу истиноме,

Ком слободу Устав даје,
Да слова и писмо
Свог језика он познаје!
Ми робови нисмо!

Нема више анатеме,
Нити проклетиње;

Ми сејати Србско семе
Можемо светиње,
Светиња је нам и слово
Ког језик имаде,
Сваки прави Србљин ово
Разуме и знаде!

§. 14. Преуваженый и млогофалѣный нашъ Доситей, у струки Србске писмености разумный и искусный мужъ показао є са своима кньигама, да се Србски по Руской ортографіи писати неможе; за то є онъ првый оставіо Руску за Србске речи незгодну ортографію, и по своіой проницателности, и благоразумной вольи, у колико се у онай паръ могло, писао є Србски, у Баснама на Страни 423 у име тога овако правдаюћи се: „Ако ми (вели) ко за маану припише што ортографію ни самъ пазіо, нека изволи разсудити, да ми, досадъ на нашемъ діалекту съ нашимъ словами граматике нисмо имали, я у моємъ списанію само самъ на нашъ чистъ изговоръ сматрао. ь Велики и мали, то є мени све єдно било, добро знаюћи да Србли сви щоиє годь путь неизговараю пуѣь. А изреченія, коє би звечало на ы у насъ нейма.“ Кадъ дакле Доситей, она мудра глава, кои є ямачно Руску ортографію добро знао и разумевао, ніє по ьой писао изъ узрока, што є видіо и дознао, да се Србски, као што бы валяло, по ьой писати неможе! Како инди ты Славолюбе зактевати можешъ, да садашьи пи-

сатељи пишу по Руской Ортографіи? Веруй ми, да се они яко вараю, кои мисле, да се Србски може по Руской писати Ортографіи! Само онай човекъ може таково што мыслити и мыслећки зактевати, кой Србскій єзыкъ ніе до основа промотріо, а нарочито, кои ніе млого писао право Србски, већъ мешовито, па сирома незна, да туђа аљина никадъ нестои човеку тако добро, као своя властита!

После Доситея првый е Стойковићъ явно казао, да су єрови у Србскоме писму петый точакъ у коли. Зато є Благородный Сава Текелія написао єдну кньигу „Римляни у Ишпаніи“, и Јованъ Живковићъ „Палмово Листвіе“ и обе су кньиге ове јоште 1808 године печатане безъ єрова. У години пакъ 1810 издао є Сава Мркаљ кньижицу, „Азбукопротрес“ названу а Лука Миловановъ претога Србску просодію, кои су овима делима први показали колико у Србскоме єзыку има гласова, за коє Србскоме писму толико да треба и слова. Ово поводом буде, те Г. Вук 1814. састави и на свет изда прву Србску писменицу, а 1818 другу, кою є Г. Гримъ на Немачкій єзыкъ за Немце превео и у Лайпцигу 1824. печатати дао. Онъ, као правый и истинитый обявитель (Referent) Србскога єзыка и писма, показао є са своима кньигама, како се найлакше, найзгодніе, и управо оригинално тако, како є у єзыку скроєно писати може безъ икаква стварежа и

кварежа; за то є сви право учени и незлобни како источни тако и западни Србьи а и сами Немцы, уважаваю и похвалююћи одобраваю. Одъ Немаца споменути се може Гримъ и Копитаръ; одъ западни Брлићъ, кои жели и наговара све своє Илире, да Вукову приме Ортографію; Никола Ацићъ, Директоръ гранични, кои є печатао са новом Ортографіомъ а Бабукићъ пристаюћи на то, држи є, да іой пара нема у Европи! одъ Источни, пакъ ови су:

1) Међу Србскимъ списательима преузвищеный последователь Доситеєвъ Г. Стеићъ, кои у предговору Макровіотике на Ст. XI. за Ортографію овако говори: „Славенску (то єсть стару) Ортографію я ни сам знао за Србски єзык онако, као што бы се на раціоналан начин желило, употребити; остале славено-србеке тако су опаке и недостаточне, да сам волео онако у овом призренію радити, као што сам нашао, да є за мене данас найлакше и найболѣ, али не за общти начин писаня найосновніе и найправленіе, а ону нову Ортографію (то єсть на кою ты Славолюбе вичеш!), коя є іошт от свію, понайболя (чуй Славолюбе!), и кою бы найлакше (видишъ!) употребити знао, због обште вике и мрзости и због приватног мог призренія ни сам могао употребити.“ —

2) Покойный Магарашевићъ, кои є у Исторіи Приключенія од Руске Ортографіє у

млогоме отступіо; па бы се још и већма удаліо было, да є само смео; кое се изъ његова у Родолюбцу на Ст. 144. печатана писма очевидно дознає, гди се онъ своме пріятелю тужи: „Чудите се (вели), да у Серб. Лѣтопису другу Ортографію налазите, нег што є у моіой Исторіи Приключенія. И зато право имате. Но треба да знате, да човекъ мора кадгодь приморанъ непріятныма обстоятелствама и противъ свога собственнога увѣренія уступити злоби и насилію, да бы сотымъ лакше гоненія избѣгао, коима су сви наши књижницы (выше или манѣ) подложни, и то одъ оны люди, кои су заклети непріятельи народногъ просвѣщенія.“ —

3) Да неспоминѣмъ Павла Берића, Коларовића, Илића, Давида Милошевића, Ефту Поповића, Владисављевића, Лазаревића, Стефановића, Неофитовића, Побратића, Стояновића (Исидора), Младеновића, Живковића, Игнятовића и друге, кои су подъ туђимъ именомъ у Новинама Србскимъ у Бечу дичне Оде славнима мужевима томъ истомъ народномъ Србскомъ Ортографіомъ писали; него є и Господинъ Светићъ, Законописацъ Сербіе, дика и найвећій богатацъ међу Србскимъ писательима писао и печатао две Оде у Бечу народномъ новомъ Ортографіомъ! Шта выше и покойный Мушицкій често є употребляваo у своима Одама писме тако названо Грчкимъ

именомъ јоту! Ако то неверуешъ Славолюбе, а ты отвори Гласъ Арфе Шишатовачке, пакъ ћешь тамо на Ст. 1 (или управо) 3. 4. 6. то слово наћи. Єли дакле право, да мы због тога Србскоме єзыку потребнога слова толике люде безочно нападамо говорећи, да є никаква народна са ј написана Ортографија! Еда ли є зато слово криво, што одъ нћга у єзыку гласъ имамо? То є јоште дика и богатство Словописа, кадъ свакій у речма чувеный гласъ собственымъ словомъ написати можемо! Како ми се види, ты бы Славолюбе радъ быо, што се теби недопада, безъ узрока другима да забранишъ! И на што ты мрзишъ, то већъ ни Богу ни людма угодно ніе!

„Словцемъ ј-от не соблазни се! Старо є име Еврејско,

„Милый Брате то! Еврей намъ даде и ша.“ *)

ПОЗНАЯ РУСКОГЪ СЛОВОПИСА.

§. 15. Рускій є єзыкъ готово выше удалћнъ одъ Србскога него Славенскій; пакъ кадъ непишемо, нити можемо писати црквени књига ортографіомъ Србски; Рускомъ, као одъ Србскога єзыка удалћніомъ, као што бы се на

*) Littera nihil aluid est, quam signum alicujus soni humano ore prolati, hinc quot in sermone soni, totidem adesse debent signa, quae signa nominantur Littera. (Elementa universalis Linguae Slavicae Auctore Ioanne Herkel, Budae 1826.

раціоналанъ начинъ желило, неможемо нитолико. Єрбо што є найважніє, да Рускомъ ортографіомъ пишемо, Руси бы се у читаню наши кньига мели и варали: они бы по своме начину другоячіє читали, него што мы читамо; а мы бы опетъ за атаръ Русима морали друоячіє писати, неголи што говоримо; те бы тако томъ писменомъ заєдиномъ шкодили и себи и другоме. — О овоме, да се човекъ увери, да Руска ортографія чини Србскоме єзыку заиста велику штету, вредно є навести Руса Венелина, кои є у своіой кньиги „О характерѣ народныхъ пѣсень у Славянъ задунайскихъ" у Москви 1835. печатаной, Рускомъ ортографіомъ писао, а управо рећи ружіо Србске речи: „кичене (место кићене), чюди (м. ћуди), братю (браћу), ветѣ (веће), тѣмо (ћемо), тюракъ (ћуракъ), нотясъ (ноћасъ), ноти (ноћи); *) поградене (пограђене), дойд' (дођ'), доде (дође), надешъ (нађешъ), медю (међу), дегата (ђогата);-неме (ньоме);-саблемъ (сабльомъ) у·, марляна (умърляна);-ешъ (іошъ), ей (іой);-додѣяла (додіяла), доньѣла (донієла), бьѣломе (бієломе), мѣдна (медна), вѣнце (венце), муѣ (муіи);-сонъ (санъ), сонакъ (санакъ), златенъ (златанъ);-пригорну (пригърну), горлите (гърлите), кровавая и корвава (м. кървава).

Руска ортографія са своимъ непостоянствомъ готово є достигла Француску, почемъ

*) Изидоше ноти у полноти; чувао є ноти до полноти.

немало свако писме има осимъ свога іошъ по тдикои другій гласъ: А гласи и као Є: часы (чеси); Б као П: дубъ (дупъ-растъ); К као Ф: вторникъ, вчера, впечь (Фпечь-упећи), овца (оФца); Г као К и К: другъ (друкъ), снѣгъ (снекъ), бѣднаго (беднаво), моего (моево). Д као Ђ: дешевлѣ (ђешевле-єфтино), въ деревню (в' ђеревню-у село), дегтю (ђекћу-катрану); Є као О и іО: лицемъ (лицомъ), желтый (жолтый), шелъ (шолъ), щетка (шчотка-четка), несе́шъ (несошъ) онъ несъ (носъ-носіо), трехъ (трохъ), елка (іолка-єла), ежъ (јожъ), мое (моіо); О као А: одинъ (ађинъ-єданъ), обязанъ (абезанъ), когда (кагда), хощу (хашчу), конецъ (канецъ), хорошо (харашо-добро); Т као ћ: тягота (ћагата), кость (косћъ); Ч као Ш: нарочно (нарошно-навалице), конечно (канешно-извесно), скучно (скушно-досадно, (langweilig), что (што); Ы као Z: былъ (бълъ), дымъ (дъм), быкъ (бъкъ), мыло (мъло-сапунъ), ты (тъ), мы (мъ и мъі), вы (въ и въі).

Садъ кодъ овакове словописне неуредности и сметнѣ због єдне заєдине є ли вредно и паметно, да мы єзыкъ нашъ писмомъ (Рускомъ ортографіомъ) ружимо и реметимо? А кадъ не можемо, као што бы валяло, управо по Руской ортографіи писати; онда нієли болѣ и природніє, а и за самый єзыкъ пробитачніє и сталніє, да пишемо мы, као што свойство єзыка нашега зактева, и као што є у

природи и крою народнога говора заведено и установлѣно? Умно као паметни люди о крою и створу єзыка да судимо, а не тако подло као деца безъ разума за другима да се повођимо!

Мене єдна любавь къ єзыку нашему, и жеља да себи у писмености одлакшамо, натерує да о словопису моє домишляє видно предложимъ. Но я нисамь у овоме послу првый и єдиный, има насъ выше, кои єзыку нашемъ добра желимо; и докъ све родолюбиве Србльова жеља, єзыку своме, писмености Србской помоћи, ватрено необузме, дотле неможе бынти честита словописа и словнице! шта выше? Ни сама за децу честита Буквара! Што є у єзыку уредно и дотерано, ніе право, да мы заметльивомъ кваримо ортографіомъ, да себе и децу нашу са млогима обтерећавамо правилама безъ нужде и неволѣ; зашто кадъ бы было тако у єзыку, онда бы смо казали, да се мора учити, негледећи є ли тешко или ніе.

Покойный Соларићъ укоравао є іошъ 1816. Давидовића, као Новинара, што се Руске држао ортографіе, говорећи: „Я вамъ морамъ овде примѣтити, Господине, да немогу одобрити, што сте вы Србли, присвоительи, и, како ми є знанно, противъ многи Србаля исты волѣ, поспѣшительи четврте, московске азбуке (словописа) у Иллрику.“ То исто говоріо є и у своме триазбучномъ Буквару на Ст. 108. да

„азбука московска (то єсть ортографїя), колико є миловиднія отъ Θесалонитске (у Србуляма), толико є недостаточнія за Славенскій (и Србскій) языкъ.“

У Магазину Г. Арнота одъ 1838. на Ст. 254. стои за нову ортографїю Србску важанъ прилогъ, кои овако гласи: „Нова, Вукова прозвана, и одъ нѣки у Аустринскимъ државама живећи Србски књижевника већъ примлѣна ортографїа Србскогъ єзыка сасвимъ є проста, и башъ зато, по момъ мнѣнію савршена, у сматраню овога млоги изображены народа правописаніе, превазилазећа, и како за нашу младежъ, тако и за стране, кои Србскій єзыкъ присвоити желе, одвећъ понятна и лака, тако да бы се мы Србльи у призренію савршенства наше нове ортографїе, ако бы смо само ктели, заиста дичити могли; єръ бы смо съ њомъ при зачетку нашега књижества млого лакше и извѣстніе цѣль и намѣренѣ изображенія и просвѣщенія нашега рода постигнути и слабо књижество наше подићи могли. Но будући да ову нову и савршену ортографїю простацы изъ незнаня и предрасужденія само, а люди, кои о овимъ стварма путніе и болѣ судити уму изъ политическога узрока найвыше омрзива; за то су млоги ортографїю Рускогъ или нашегъ црквеногъ єзыка (кои се обадва, као што є већъ познато, по њинимъ гласовима и словопроизведеніяма одъ данашнѣгъ Срб-

скогъ єзыка знаменито разликую) съ недоличнымъ и неупотребителнымъ за Србскій єзыкъ премѣнама опетъ примили, или истину рећи, примити морали; будући, да придворна цензура у отачбини живећимъ кньижницыма и писарима оштро забранює, да се съ другомъ ортографіомъ пише, већъ само са Славено-Рускомъ. Но како писати валя, и какве се ортографіе придржавати треба, ніе посо цензуре, већъ оны люди, кои се съ кньижествомъ занимаю.“ У истомъ овомъ прилогу наводи Г. Тиролъ єдну примедбу, да є сиречь ортографія Санскритскогъ єзыка на свету найсавршенія, па после ове да долази нова Србска. А што є савршено, оно є лако и за єзыкъ пробитачно. Я самъ одъ пробе, место Славенске, децу учіо быо писати по Србской ортографіи; пакъ самъ се дивіо, како деца у правописаню за две за три недељ више напредую, и безъ погрешке пишу, него ли у Славенской за две за три године што успети могу! Тако и у читаню: Покоиный Весели, бывшій Професоръ Винковачкій, за два є сата кодъ мене научіо читати народне песме по Србской ортографіи, а за месецъ дана учећи ніе мого Псалтиръ по Славенской ортографіи написаный честито да чита! — Высокославный ц. к. придворный воєнный Саветъ добро знаюћи, да се на кньигама школскима у народноме єзыку списанима право станѣ и живлѣнѣ своій по-

дайника оснива, одредіо є био іошъ пре десетакъ година коммиссію, коя да се о томе стара, како ће се Српске за Српль по границы Милитарской у Аустріи у школама завести књиге са новомъ народномъ ортографіомъ; и већъ су были за децу Српски Букварови написани; но противницы Српскога єзыка и народне просвете стану томе на путъ и забране!*)

ПОЗНАЯ ПРАВОГА СЛОВОПИСА.

§. 16. Свакій є єзыкъ у народу своме красанъ, и по правилама здравога разума тако удесно скроєнъ, да се люди између себе говорећи лако разумети могу. Писцы млоге єзыке писанћмъ замећу и обтереćаваю! Да узмемо н. п. то: Францускій є єзыкъ у народу лакъ и пріятанъ; али су га књигописцы тако писанћмъ обтеретили и упропастили, да се човекъ, кои теорію єзыка зна, довольно начудити неможе: како су могли толики паметни люди за првимъ писцемъ повести се, и заметльивомъ ортографіомъ єзыкъ свой ружити? кодъ ньи є то већъ отело ма, па опетъ у Бечу изишла є књига „Брзый Француз (Schneller

*) Man mag ſolche Gelehrte belachen, oder beweinen, oder gar beſluchen, ſo kann man doch gewiß ſeyn, daß ſie hier die Natur eben ſo wenig in ihrem Gange aufhalten werden, als ſie in Italien und anderswo die Diener des ſcholaſtiſchen Lateins die Literatur der Mutterſprachen aufhalten konnten.

(Wien, Jahrb. id. Lt. 1818.)

Franzos)“ названа, у коіой су Француске речи тако написане, како што се говоре и читаю. Како годъ што све овога света промени подлежи, тако се и речи временомъ у говору меняю и дотерую, а тако и ортографія, као єзична альина валя да се промене и усавршенствує; єрбо є она писмено сведочанство, по коме се види и дознає, како се кадъ кои єзыкъ меняо и изображавао!

Писмо є дакле очевидно огледало свакога єзыка, и као таково, треба да є истинито сведочанство умнога и усменога людій разговора! Говорне у народу речи єсу оригиналъ у єзыку; а написане текъ су копія тога оригинала; за то оно ніє (то знаду сви прави правдослови) никаква копія (ортографія), коя ніє са оригиналомъ (правимъ изговоромъ речій) сасвимъ єднака! Зато свако слово мора свагди и на свакомъ у речи месту свой єданъ путъ већъ примљный гласъ имати, и задржати, негледећи на друга око њга у речи долазећа слова, па да зато свой правый и првый промене гласъ или сасвимъ изгуби; као што се у Рускоме променює и губи н. п. говорите ли вы по Руски, чита се и говори: говориће ли въ па Руски; ничего-ничєво; пришлите мнѣ-пришлиће мнѣ; пожалуйте-пажалуйће; съ охотою-сахотою; поди-пађи; подай-падай; поскорѣе-паскарає; терпѣніє-ћерпеніє; я голоденъ-и голођењъ; дайте-дайће; извольте-извольће; ска-

жите-скажиће: пойдемъ-поиђемъ; идете-иђеће; уходите-ухаћиће; не льзя-нелзе; впередъ-фпередъ; пришелъ-пришолъ; его-єво; а й после ї, ы, и z на краю речи у Рускомъ нема никаква гласа! Тако у Немачкомъ н. п Bäume-u изгубило свой гласъ и постало іота, ä пакъ постало опетъ као што є и было право a: Baime; у Таліанскомъ пакъ н. п. Figlio (филіо), degno (деньо), compagno (компаньо)-g због своій комшія l и n нема онога гласа, кога иначе у другима речма има; шта выше предъ e, i, гласи опетъ друкчіе, него предъ a, o, u! Валя л' то? Славолюбе, кажи ми, шта мыслишъ? *)

Наши се гдикои писцы и садъ ни за живу главу, несмеду усудити „Павел“ написати безъ Грчке ижице (ѵ) и дебелога єра (ъ)! Шта є то? Єдна зло обикнута, суєверна употреба, коє се боязне главе отрести немогу! Латини су были у томъ послу већъ слободніи, они су Грчку речь *Κατεχισμος* писали са своимъ словомъ: Catechismus безъ K.

Кадъ бы какавъ домаћинъ предъ свога госта све одъ оца му заоставше ножеве на трпезу пометао безъ реда унакрстъ, желећи, и свога госта натеруюћи, да му єдно єдито єло часъ са єднимъ часъ са другимъ сече ножемъ!

*) Soviel einfache Laute, eben ſoviel Schriftzeichen ſollten ſeyn, alle Nuancen der Rede ſollte die Schrift andeuten. (Копит. Грам. с. 4.)

Шта бы, Славолюбе, гостъ о таковомъ домаћину помысліо? — Заръ не бы тай гостъ, ако бы иоле быо здрава разума, и слободне волѣ, између свію ножева само найболый и найоштріи изабрао; а да му други у єлу несметаю, узео бы ій заиста, и испредъ себе уклоніо. Тако ето, Славолюбе, быва и са словима. Г. Берићъ (Іованъ) пише вітезь (са ї и ь); Соларећь вытезь (са ы и ь); Руси витязъ (са и, я и z). Како ће подражатель Рускій? Іоштъ му остає, да и онъ по своіой вольи пише вітезъ, вытезь или найпосле витез безъ єра! Здравъ у мозгу и у ногама човекъ никада се ніє са два штапа у єдной руцы на єдаредъ поштапао. Такова помоћь само сакатоме потребує!

Да ым немамо никаквы писмена, ни Іеронимовы ни Кириловы, ни Грчки ни Латински; па да зажелимо себи нова слова, бы ли мы онда дошли на ту благорасумну мисо, да намъ танки и дебели єрови на краю речи потребую. Они су потребни были у оно време, кадъ су люди, тако ређи тепали и мутали, и више на носъ него на уста речій изговарали, а садъ кадъ мы Фала Богу сваку речь чисто и ясно изговарамо, ніє пута, да писмомъ сами себе правимо мутавцыма! Іерови су садъ у Србскоме писму на краю речій праве бадаваџіе, кои се никако опростити неможемо! — *) У най-

*) Es gehen durch dieſen unnützen, mehr als 5 Prozent

старіимъ кньигама Славенскимъ налази се написано: сѕтѕ, дѕнь, сѕнѕ, пѕнь, длѕгѕ, слѕза, заѭць, крѕвь, хрѕстѕ; у мало млађима (те исте речи): сьть, дьнь, сьнь, пьнь, дльгь, сльза, заіець, крьвь, крьсть; ово Руси пишу овако: сотъ, день, сонъ, пень, долгъ, слеза, заецъ, кровь, крестъ. — Како ће Србъ? сатъ, данъ, санъ, панъ, дугъ, суза, зецъ, кърѣвь, кърстъ; Русъ нит' говори нити пише! Србьи пакъ, како су се одъ Руса у речма и говору удалили, ніе ли наравно и по здравоме разуму нужно и праведно, да србске речи србскимъ пишу словописомъ; а изъ овога следуе, да се у Србскоме писму Руска ортографія свуда наблюдавати неможе. А у самима єровима, коє гледећи на Русе за ньима безъ обзира и потребе пишемо, не састои се нимало ортографія: нити каква писмена за то шньима заєдина!

Правый єзыка и писменства свога любитель може се тешити онимъ, што є Рускій Литераторъ Г. Кепенъ реко овако: „Недолжно-ли (вели), по справедливости благодарить всѣхъ тѣхъ, которыє предлагаетъ свѣту свои опыти по сему предмету? Безъ сомнѣнія должно бы! — Но — на самомъ дѣлѣ мы видимъ со-

schadenden Buchſtaben (jer ъ), allerdings auf jeder gedruckten Seite an zwei Zeilen verloren, und man würde, wenn man ihn wegließe, nach Schlözer ſtatt 1000 Ballen Papier nur 950 verdrucken. Er hat nichts weiter für ſich, als daß das Auge nur einmal daran gewöhnt iſt.

Tappe Ruſſiſche Gram. S. 15.

БИБЛИОТЕКА МАТИЦЕ СРПСКЕ У НОВОМ САДУ

вершенно противное. Каждая новизна въ кругу Словесности почитается какъ бы расколомъ и, кто вводитъ оную подвергается по крайней мѣрѣ нареканіямъ. Одного смущаетъ боязнь всего новаго; другой готовъ умеретъ на битой дорогѣ, что бы только непрескочитъ какого либо, какъ бы очароваинаго камня умо-предхновенія; третій по тщеславію, по раболѣпству, или на конецъ и самъ незная по чему готовъ вооружится противъ новой букви.“

РАСПРАВА СЛОВОПИСА

§. 17. Кадъ су се занати и рукотвори човечіегъ измышляя доданасъ мало по мало могли поправити, и одъ зачеѣа свога побольшани удалити; то праведно є, да се и писмено рукотворство єданъ путъ већъ расправи, и по крою єзыка у право станѣ Србске писмености доведе и установи. Млого є заиста прошло година, докъ су се кньигописцы одъ Славенскогъ, као одъ свогъ писменогъ єзыка у Србскомъ писму отргли, и сложили сви єдинодушно Србльима Србски писати, при данашнѣмъ станю писмености наше млого ће доиста проћи и томе времена, да се изворно (оригинално) по крою и створу Србскога єзыка Србскимъ пише словописомъ. А то ће онда быти, кадъ изумру сва у овой струки писмености наше досадашня свояченя и пристрашћа, и кадъ се буде аргументъ аргументомъ обарао, и кадъ се

престане питати, као што се обично данасъ пита: ко є шта реко? него кадъ се узгледа на стварь, како є речена, и єли на своме месту? Права истина писменства нашега дотле само у мраку и тами лежи и почива, докле намъ умрлима и несретнима писцыма Србскима противанъ и убиточанъ ветаръ таме и незнания благодетный у руцы слетила лучъ немилице гаси, и къ истини приближити се недопушта. А како мрака и таме нестане, таки ће намъ се истина писменства нашега гола нага показати, тако да ће є и недорасла дечица лако видити и докучити моћи! Наравно є да є човеку оно наймиліе, чему се іошъ изъ детинства научи и привикне, па іошъ ако у томе векъ свой проведе; онда се ту већъ неможе выше пазити и пытати, да ли є то све добро и основано? Зато, ако смо ради мы, кои смо се у томе затекли, наше знанѣ извидити и испытати, ако смо ради наше писменство основно извикнути и проникнути, треба намъ наше досадашнѣ знанѣ, коє намъ смета, да правоме и истинитоме знаню лакше у трагъ уиђемо, све на страну бацыти, и онда ћемо текъ моћи право знанѣ и потребну истину лакше проникнути, и докучити. *) Одкако є света іошъ

*) Da wir durch Philoſophiren ein Wiſſen in uns erzeugen wollen, ſo müſſen wir uns vorerſt in den Zuſtand des Nichtwiſſens, d. h. unſer bisheriges Wiſſen als ſungewiß dahin geſtellt ſeyn laſſen, um, wo mög-

се ни єдно доданасъ ниє могло суєверѣ између люди искоренити; у кои су старешине быле таковимъ обузете и заслеплѣне; и оно є сретный народъ, у кога се по гдикои поглаваръ суєверства опрости; нѣговоме примеру и мало и велико следує. Турска може себе сада сретномъ држати, што се у ньой найвећа глава суєверства опрашта, и нова, боля и спасителнія права и уредбе заводи и установлява; она ће скоро пожеланый конацъ свой увидити, и процветати! Како у овоме политичноме тако и у литерарноме погледу одъ главе све зависи! Петаръ Великій, Царъ Русискій, да ніє у писменству своме ова изоставіо стара слова: ѕ, і, лі, ѧ, ні, ѣ, оу, ꙋ, ѫ, іѧ, ѡ, ѿ, ц, ћ, ꙁі, іє, іѧ, ѯ, ѱ, Руси бы, а и Србски кньигописцы за ньима и данасъ — макаръ да нису одъ потребе — сви доєднога писали по старински та слова! Колико су се после Петра Великога кукавни Руски писательи упиняли, да и следуюћа као Рускоме єзыку непотребна изоставе ова: щ, ꙁ, ь, ѳ, ѵ; но нема Главе, нема Петра, коме да се повиную; а єданъ другоме, негледећи, што имъ се єзыкъ и писменство неразборно замеће, нису ради ни у чему првенство уступити. Ето какви су лю-

---

lich, es durch ein höheres und gewisses Wissen zu prüfen, und ihm selbst die nöthige Gewißheit zu verschaffen.

Кругъ.

ди, гди господара нема! Понайвыше као дeца, коя како имъ се, ма и суєверно было, заповеда, онако то чине безъ собствена ума и разлога!

Да бы се дакле по гдикои любимацъ кварежнога писаня іошъ напредъ увериo, да се новый словописъ безъ ума и темеля не заводи своєволно међу кньижницыма распре каке ради и бесноће, већъ потребе и заєдичне међу нама слоге и любави, коя намъ у овоме погледу знатно оскудева, вредно є и потребно примерима осветлати таму досадашнѣга у писменству незнаня нашега! Одъ стотине две три рећи мудромъ ће доста быти! Млоги вичу, да се треба етимологіе (порекло речій; па опетъ покрай толике вике мало кои да се тога држи н. п. кадъ се одъ Славенскогъ глагола „читалъ“ лъ у Србскомъ на о изврнуло и постало „читао, читала, читало“; тако се исто и одъ Рускогъ „творилъ“ лъ на о изменуло, и постало „творио, творила, творило“; али подражатељи Руске ортографіе ревношћу преитрени пишу ово „творіо“ са і, што ни Руси нераде; и тако корено слово и (одъ творити) променюю, и безъ неволѣ греше противу етимологіе. По овоме овако са і кадъ се напише: „Поіо, гоіо, лаіо, броіо, таіо“, незна се, или є поио, или роjо; кроио или krojo; лаио или lajo, таио или tajo“?! Та-

ко кадъ се пише сви-свима, зашто се не бы по етимологіи и по разуму могло писати свию (са и, већъ са і: свію)? Кадъ се мора писати „ньи-ньима, ньой-ньоме, ньіовъ-ньинъ“, зашто се то небы свуда са нь као са коренитимъ словомъ исте речи по етимологіи писало: нье ньега ньему ньеговъ ньезинъ? те бы свуда нь было правый коренъ ове речи, кои бы се као єданъ гласъ єднимъ словомъ и означити мого (са нь), као што є и у єзику означенъ! Тако исто кадъ се мора писати са нь, ль: диньи, вольи, диньомъ, вольомъ ніе ли ту правый знакъ за онога, кои умне очи има, па види, да се то и у осталима падежима тако са нь, ль, писати може: вольа, диньа, вольe, диньe, вольу, дуньу; па бы свуда коренъ речи нь, ль, остао, кои се као єднострукій у єзыку гласъ єднострукимъ и словомъ означити дає са њ, љ. Али ти слова нема у Руса! Нема ни ћ, ни ћ, па се мы опетъ противъ Руске ортографіе шньима послужуемо. Кадъ се у насъ у млогимъ речма у свима падежима, осимъ Именителнога у Єдинству, и Родителнога у Млоштву, нь, ль, задржати и писати мора: денька, деньку, деньком, денькови, деньковима, и потилька, потильку, потильком: зашто се ови коренити гласови нь, ль, и у остала два падежа небы писали по етимологіи: деньакъ деньака, потильакъ - потильака, рипань - рипаньацъ - рипаньца? Тако н. п. пушка у Род.

Мл. има пушака, како годъ што є у єзыку devojka-devojaka. Овде є и у єдной и у другой речи само ѧ уметнуто по природноме єзыка правилу ; зашто да ово природно правило кваримо пишући девойка-девоjка? Откудъ да се й са слитномъ на ѧ измене? Кадъ се у првой речи пушака, види, да се ништа нiє изменуло; но само ѧ уметнуло; тако по створу єзыка и у овой другой само є ѧ уметуто, а све друго остає по аналогiи други речiй (devojka-devojaka, као и крушка-крушака)! —

Како годъ дакле што се свака стваръ у природи сама по себи или у погледу са другомъ последовно (consequenter) мерити и ценити дає; тако су исто и у єзыку речи по себи єдна на другу гледећи по аналогiи створене и скроєне; є ли дакле право, да мы створъ речiй незнанћмъ нашимъ кваримо и реметимо? У єзыку су неке речи н. п. на ѧц све по єдномъ правилу: юнацъ-юнца, гуњацъ-гуњца, мољацъ мољца, пояцъ-пойца; а одъ овогъ єдногъ правила зашто да мы кварежнимъ писанћмъ завадимо выше, и науку єзыка и писмености наше обтерећавамо н. п. овако; 1) Ако є предъ цѕ ѧ (ацъ); онда се то ѧ у свима падежима, осимъ Род. М. избацує; па постає: юнацъ-юнца, палацъ палца. 2) Ако є предъ цъ я (яцъ); онда ово има опетъ два изятiя: а) Ако є предъ яцъ слово н или л, то се я изменює на ь: гуняцъ-гуньца, моляцъ-мольца. — б) Ако є предъ

яцъ какво самогласно, то се я измене на й: пояцъ - пойца. Ово се овако зове кварежно писанѣ, коє намъ науку у єзыку обтереѣава; а оно прво истинито, коє намъ писменый єзыкъ и Граматику одлакшава. За то свака ма найизреднія Србска по обичной кварежной ортографіи написана Граматика, за Немца и за свакогъ туђина, кои буде изъ нѣ Србскій єзыкъ учіо, быће тешка и замршена тако, да ће свакій странный писменикъ волети Илирску ма и найгору, латински словы написану; она ће за њга лакша и разборитія быти, неголи ма найболя наша, коя буде обичнимъ словописомъ кварежно написана; зашто ће онъ видити, ако иоле буде имао разума, да ће свака немало класа речій у насъ по два по три правила имати, а и то све због кварежне ортографіє, коя неуспище, као што є у єзыку скроєно; а у Граматики Латински словы написаной по єдно бы ће само изложено н. п. junac - junca, gunjac - gunjca, moljac - moljca, pojac - pojca. Овде ће онъ видити, да є свуда само *л* изостављено, као што є и у єзыку, а нити є гди годъ *л* постало ь ни й са слитномъ, као што є у насъ обично са я пишуѣи, и правило природно кваређи, а тиме науку єзыка безъ нужде обтереѣавамо! Тако ће правый и вештъ писменикъ видити и то, да су у речма: врући, вруѣа вруће, и риђи, риђа, риђе, и наш, наша, наше, крайна слова и, а, е, права карактери-

стика, коя како у овима тако и у свима таковима речма стои непремена: синьи, синьа, синье мужевльи, мужевльа, мужевлье: козіи, козіа, козіе, мои моіа, моіе (све по єдноме крою и створу єзыка); зашто дакле да овакову у єзыку постояну карактеристику непостояномъ и премењльивомъ творимо и непотребнимъ словима кваримо пишући: синьій, синя, синѣ; мужевлый, мужевля, мужевлѣ, козій козія, козіе; мой, моя, моє? Ни су ли овде овако пишући четири различне карактеристике, кои нема у єзыку! Тако пишемо єдинити и сѣдинити; откуда то є да на ѣ изиђе, кадъ у єзыку стои постояно jediniti sjediniti, као и ложити сложити? Све дакле оно, коє се са другимъ чимъ може заменити, ніе одъ потребе у писму нашему!

НАРАВНО И СТВАРЕЖНО ПИСАНѢ

§. 18. У наравноме писаню толико быти мора слова, колико у речма истога писаня има просты єдноструки гласова; а никакво слово места да нема, съ коимъ се у єзыку никаква речь почети неможе. Кадъ бы какавъ писменикъ зажеліо своима благодѣтельима какву припевку са краєкранесомъ украсити, пакъ бы радъ быо, да му є краєкранесъ (Acrostichon) н. п. моіой благодѣтельницы; какву бы онъ онда речь мого почети у своме стиху са й (са слитномъ), са ѣ, са ь, са ы? Башъ никакву! Ніе ли дакле ово яванъ знакъ, да ова четыръ

олва нису у єзыку; а како нису у єзыку, наравно да нису одъ потребе ни у писму наравномъ; и кадъ се овако непотребна слова изоставе, а потребна, макаръ да ій нема у Славенской или Руской Грамматики, приме и присвоє као што су и у єзыку; онда є наравно писанѣ, коє се може само єднимъ правиломъ углавити, и дотле постояно учинити, докле є и самъ єзыкъ постоянъ. Наравно пишући лако погрешити неможемо. Стара Славенска ортографія была є найсавршенія за Славенскій єзыкъ; зашто є у ньой толико слова стаяло, колико є ондашньій єзыкъ у себи имао гласова. Ову савршеность Славенску поремете писари Грчкима словы, а после опетъ преписаоцы сваки са своимъ наречѣмъ и незнанѣмъ тако поиспремећу, да іой се у трагъ данасъ лако уићи неможе. У найстаріима рукописима правый є єзыкъ и ортографія Славенска, а у садашньима црквенима по найвећій є знакъ єзыка Рускога! Мы колико смо сретни што своя готова слова имамо, толико смо тимъ већма обтерећени, што се усудити несмемо и за свакій у речма гласићъ по єдно слово изнова начинити и начинѣно прінмити. Ову несрећу сви народи имаю, кои туђима словима своя властита додати устручаваю се! А збогъ овакога устручаваня мораю негди (у некимъ речма) писати стварежно (художествено) негди опетъ кварежно (погрешно), зашто се одъ наравнога писаня удалюю!

У стварежноме дакле писаню може быти или манѣ слова, неголи што у єзыку има гласова, или выше слова, а манѣ гласова. Зато се силу коєшта у стварежномъ писаню наблюдавати мора; єрбо валя а) мотрити и здраво памтити, како є гди у староме пре насъ коя речь уписана; па тако є и у новоме Србскоме писати негледећи на оригиналъ гласногъ єзыкаа, ко се коя изговара; б) читати и вежбати, како кою речь искусни писари обично садъ пишу, и тако се по томе єднообразно владати; в) гди пакъ у речма ни стари ни нови писари неуспомогну, ту свакій опетъ по своіой вольи и памети стварежно мора самъ измишляти, и грискаюћи нокте, по своме начину писати, кое быва често кварежно; и овако пишући у писму лако погрешити можемо.

1) Ако ћемо дакле писати Србске речи онима словима, коима су у Славенскоме или Рускоме написане, удалићемо се сасвимъ одъ нашега єзыка и правога изговора речій; зашто н. п. теме, морали бы писати тѣмя, а читати као што и говоримо. Оћемо ли дакле писати Србске речи истима словима, коима су у Славенскоме написане? Шта є пре и природніє? Наравно? или стварежно да се пише? Я, одъ моє стране, првый даємъ вотумъ и подписъ на наравно (оригинално) писанѣ. Дай да видимо колико насъ има, кои самномъ на то пристаю? Найвыше я и ѣ квари намъ нара-

вно писанѣ пишуѣи и онде, гди се ни у старомъ Славенскомъ неналази! Ова два слова немаю данасъ у Србскоме оны гласова, коѥ су у Славенскоме имали. Шньима дакле пишуѣи, задаѥмо себи выше посла, ѥрбо ій другоячіѥ читамо, неголи што су некада гласили; а то значи, ма шта ко реко, да погрешно пишемо и ѥзыкъ изневеравамо! Ѥрбо н. п. рой ѥсть стварежно, а роя ѥсть кварежно писанѣ, место наравнога: roj-roja или рой-ройа, као и ров-рова.

2) Гледеѣи пакъ, како кои писаръ пише, налазимо ѥднаке речи одъ разни списателя разно и различно написане. Тако Мразовиѣъ а за ньимъ Г. Іоановиѣъ, у своіой ортографіи, уче да се ы после ц пише, и да ж „нетерпи после себе ы у Србскомъ ѥзыку, а к после себе ы неприма“. А зашто? Незна се! Но доѣи ће какавъ ѣаволанъ, и, написавши ы после ж и к, видиће, да оно трпи, а ово прима уза се ы, како годъ и ц што и прима и трпи! Због овога укорава Добровскій Мразовиѣа говореѣи: In regulis de scribendo ы et и, quas diligenter collegit Abraham Mrazovics, nihil fere est, quod jure reprehendam, duabus tamen exceptis, quae auctoritati librorum novorum a Russis editorum nimium tribuunt. Quarum una praecipit, scribendum ы post ц, quod et Codicibus antiquis, et ipsa analogia refellitur. Si namque ex. gr. рабъ in Nominativo Plulari и, non ы, postulat, certe et агнци, лици, мученици, uti haec

in Serbicis libris antiquis impressis recte exorata leguntur, scribendum erit. Altera и post г, х, к, pro ы ponendum docet. Codices autem antiqui tam Russici, quam Serbici omnes constantissime ы scriptum exhibent: гыбнѫ, грѣхы, лики, мѫкы. Тако и Г Светићъ (у Новини Арнатовой 1838. С. 223) псує писаре, што ы после ц пишу „кое (вели) и за Славенскій црквеный єзыкъ безъ свакога основа стои после ѣ, з, ц; еръ ако му (каже) сматрамо заметакъ и изворъ, онда найлазимо на првобытну карактеристику „ь“; кое се у првомъ ламу преображава у „ѣ“ а „ь“ при прилѣжномъ испиту нарѣчія Славенски никада се неможе преобразити у „ы“ но у „е“ скуплѣно, и у „и“ безъ сваке разлике согласны слова, после кои стое. И тако небоєћи се онога неоснованога правила у єзыку Славенскомъ, слободно у Србскомъ єзыку писати валя себи, теби, соби, крави, нози, слами, чами, сили, поли, врани, лопти, спупи, сиси, кори, деци, руци, матици, шумици. Такођеръ писатће се юнакъ юнаци, юнацима, ракъ раци, рацима, чваракъ чварци чварцима. Та и у Славенскомъ црквеномъ одъ рабъ ніе рабы, него раби; одъ Князь ніе Князы, већь Князи; и Руси непишу однымъ, одными (са ы) већъ однимъ, одними (са и).“ — Овимъ наврађенъ и умудренъ єданъ Приложникъ пише 4 Іулія 1840 у народномъ Листу говорећи: „Каже се да гдикоя писмена негласна ово или

оно писме гласно нетрпи. Тако се говори, да г нетрпи ы; ц нетрпи и. Самой фигури писмена каквог' све є єдно, ма коя другог' писмена фигура поредъ нѣ стаяла: морамо старієм' начину нашег' писаня слѣдовати, и тако ы после г, и после ц писати: благый, драгый; момци, юнаци. Ништа ніе природніе, него да се онде напише писме, гди му се чуе гласъ". Одъ свега ово є найпаметніе казано за писанѣ у народноме Листу! Али се чудимо, како се овай приложникъ овога свога правила ніе држао, да се само пише оно писме, одъ кога се чуе гласъ! Већъ „благый, драгый" пише са й, одъ кога се нечуе гласъ!

3) Башъ зато, што се нечуе й (саслитномъ) после ы, і, написаће когодъ благы, драгы безъ й, и одговараће се, ако га ко прекори, да се то й нечуе; а како се то й саслитномъ у таковима речма нечуе, наравно, да поизложеномъ правилу право има, што га неће да пише; башъ као и Г. Петаръ Поповићъ изъ Одесе у своима Ситницама што се правда, да „ніе нужно крпити, и родителный мложественога броя писати съ ій, као што су (вели) млоги већъ ово себи за правило узели, да бы тымъ разлику падежа показали; єръ кто етимологію єзыка своєъ незна, томъ є све єдно, ма како се падежи на краю писали. Тако дакле како гођъ што се у смотренію овога никаква разлика не прави кодъ имена женско-

га рода; тако исто нетреба ни овде разлику правити. У рѣчма н. п. братъ ваше жене быо є данасъ кодъ мене, зна се, да є жене родительный єдинственога броя; а у рѣчма: жене су наше быле ючеръ у цркви, види се, да є жене именительный мложественога броя. Зато дакле родительный мложественога броя треба писати: люди, части, милости, а не людій, частій, милостій.“ Изъ свега овога досадъ реченога види се, да сви ови ортографисти између себе нису єднаки, кое може причинити, да іоштъ ко годъ одъ ньи паметніи и у овой ствари разумніи дође, кои ће опетъ рећи, зашто, да се пише н. п. богатый са й, кадъ й овде нема никаква гласа; заръ то небы доста было са само ы писати; богаты? А трећій опетъ видиће, да се овде „ты“ чита као и „ти“, па ће опетъ по своіой вольи рећи: зашто да пишемо ы, кадъ нема никакве разлике одъ „и“, кадъ се то може и са „и“ написати: богати? А онима, кои на то иду, да са ы разликую речи, да се зна: ты и ти, мы и ми, ласно ће одговорити (као и Г. Поповићъ) питанћмъ: каква є разлика између: те жене, и: видіо самь те? Прво є „тѐ“ продужено, а друго „те“ ускорено, Тако ће онъ казати, да є: тѝ и мѝ дуже одъ ти и ми безъ акцента. А што Руси пишу: ты и мы са ы, рећи ће, да они то изговараю ускорено, као што бы мы читали: тъ мъ; и како што мы то друк-

чіе одъ Руса говоримо, наравно да и писати морамо одъ ньи дружчіе: тû и мû, ти и ми, тѐ и те. Кадъ бы на изговоръ пазили, морало бы: ти (dir) ми (mir) писати са ы, зашто Руси ы у своима речма непродужую, као и мы што непродужуемо у овима садъ реченима. А на изговоръ треба да се ослонимо, и онако пишемо, као што и говоримо, као што и Немцы раде: ſieben-седамь, ſieben-сіяти; а и Французи, макаръ да се упиню, колико имъ драго je suis я самь , je suis-я следуемъ, je suis-я се зноимъ! Помажели имъ овде узначеню ньіова ортографія? Изъ овога следуе, да се све оно, што у изговору има разлику акцентима разлучи а што е у езыку еднако безъ разлике, то и у писму еднако да остае; све пакъ друго писмено стваранѣ есть еданъ крпежъ, кои никада дуго постоянъ остати неможе;

А наравъ е свака
Постояно яка! *)

---

*) Nichts iſt einfacher und einleuchtender, als die Theorie der Buchſtabenſchrift: Analiſire das Wort (den articulirten Menſchenſchall) bis auf ſeine einfachen Beſtandtheile (Elemente), und jeden gefundenen ſolchen einfachen Beſtandtheil ſtelle durch ein eigenes Zeichen dar. Je einfacher deine Zeichen ſind, je deutlicher ſie ſich von einander unterſcheiden, folglich je leichter ſie zu ſchreiben und zu leſen ſind, deſto beſſer iſt deine Erfindung.

НЕПОСТОЯНСТВО ПИСАНЯ.

§. 19. Подъ именомъ „Писменост Српска“ наведени су у Летопису 26. 30 и 31. неки основи о словима, о Србской и Славенской ортографіи; противъ кои стави Г. Стаматовићъ у Пчели 1834. своя на два правиля основана примѣчанія, коя овако гласе:

А) „Да є Кирїллово правописаніе за садъ найболѣ, и постоянно за Сербско книжество“.

Б) Да „ никакво правописаніе за живота єдногъ народа постояннымъ быти неможе; и то 1. збогъ тога, што є (вели) све на свѣту премѣни подложно“. Ово є пре нѣга Палингеніусъ овако реко:

Quaelibet orta cadunt, et finem coepta videbunt,
Ingentes urbes populosque, ingentia Regna,
Supremos montes, et maxima flumina tandem
Aufert longa dies: — —.

2) што є (каже) усовершенствованіе свакогъ народа на земльи неограничено. (Дакле и Кирилово правописанѣ као неограничено, може се іоште усавршенствовати: Res est integra integerrima). — 3) што писмо ни є своєвольства, но нужде и потребе производъ“. (Ово є истина, само што свака глава ніе кадра овай производъ примити!) „4) невозможно є правописаніе постоянно збогъ тога, што се данашный єзыкъ у млого нарѣчія дѣли.“ (А Кирилово правописанѣ нема довольно за свако нарѣчѣ писмена ни правила „тѣмъ выше, что

она въ Сербскомъ простомъ языцѣ точно ниже употребителна суть“) „5) невозможно є постоянно правописаніе збогъ отношенія нашегъ къ потомству.“ (Зашто потомства ради треба само она слова писати, одъ кои се у речма гласови налазе, да потомство после насъ немысли, и у мысли невара се, да смо мы садъ н. п. мышь, быкъ, сынъ, говорили, кадъ тако стои написано, по Мацарски Müs, или Mös, bük, szün, или szön!) „6) Само наше цркве отношеніе противостои возможноме постоянству правописанія“ (єрбо мы данасъ друкчіе у цркви читамо, неголи што се у Кирилово време читало; наравно дакле да по томе читаню и писати морамо; а изъ тога следує, да Кирилово правописанѣ неможе остати постоянно!). — „7) Отношеніе наше къ другимъ народима, кои се нашомъ азбукомъ послужую, противостои уведенію непостоянногъ правописанія“. (зашто служећи се исти народи са нашомъ азбукомъ, треба да управо знаду: какавъ є нашъ єзыкъ, коє онъ гласове у речма има, коє ли нема, да се не вараю у писму као деца са непостоянномъ Кириловомъ ортографіомъ!) „8) Политическо народа Сербскогъ раздѣленіе тако исто на путу совршеномъ правописанію противостои“. И єднако желе сви, да съ нама єданъ єзыкъ имаюћи єдно и правописанѣ заведу, коє бы за све насъ згодно и правилно было. Ich für meinen Theil (вели Брлићъ у Грам.

c. XII.) kann gar keinen Grund finden, warum wir das cyrillisch-Vukische Alphabet nicht annehmen sollten? — Utinamque Illiri latini Ritus similem Vuk haberent! (Копитаръ; Slavorum Linquae sacrae brevis Grammatica et Lexicon.) „9) Свако ново правописаніе было оно постоянно, или непостоянно, противостои общемъ поведенію, духу и животу народњемъ“. (А то све донде, докле се народъ непривикне; а како се привикне; и види, да є ново правописанѣ лакше, то онда при томе остає; то му є мило и драго; нити бы ко нѣга мого къ старомъ тежемъ повратити; како што и насъ садъ нико небы наговоріо, да пишемо, како што су намъ старе књиге Србулѣ писане. Наука є єдна мука, а одука сто мука! Quod puer asvescit, senior dimittere nescit!) — „Природа є (вели Г. Ст.) пребогата: єдали є само у звуцыма сирота, да отъ себе вышше отъ 30-40 гласова издати неможе? Найстарія азбука много маня была є отъ новіи азбука. При свакой су се потреби и нова писмена измышлявала, и употреблявала. Тако до нашегъ времена было є; тако ће и отсадъ быти“. —

СУЄВЕРСТВО ПИСАНЯ.

§. 20. Ако Г. Ст. о новомъ правописаню заиста овако суди, као што є у изложенимъ точкама доказао, да є све на свету, мењеръ и Кирилово писанѣ непостояно, и премени под-

лежи, и да насъ само єдна нужда на то нагони, да отступимо одъ старога писаня, зашто смо и одъ єзыка отступили; то онъ онда одъ свію учены и разумны Србаля зато заслужуе часть и славу, а одъ потомства бесмертно име и благодарный споменъ! Ако ли пакъ онъ о овоме предмету друкчіе мысли — поклемъ часъ вели, да никакво правописанѣ млого година быти неможе постояно; а часъ опетъ вели, да може; єрбо є Кирилово постояно — ако онъ то велимъ заиста тако сметено мысли, то є дужность наша, да га одъ такове мысли отвратимо и на прво правило подъ А у §. 19. одговоримо.

I. Да є Г. Ст. кньиге своє печатао какимъ старимъ, или садашньимъ црквенимъ словима, мого бы се човекъ, кои у такима стварма ніе вештъ, лако преварити, и веровати, да є нѣгово у кньигама писанѣ „тысящу година старо“, коимъ є тако и Кирило писао! Али ево жалости! онъ пише друкчіе, а Фали некакво Кирилово правописанѣ, да є „за садъ найболѣ и постоянно за Сербско кньижество“! Aliorum medicus ipse ulceribus scatet.

II. Ако є међу тимъ Г. Ст-у башъ какво Кирилово писанѣ познато за коє мы незнамо; то молимо, нека намъ покаже: какво є?

Die Wichtigkeit und Nothwendigkeit einer gleichförmigen Orthographie iſt einleuchtend; der alte Schlendrian hat nichts für ſich, als die Gewohnheit

der wenigen ſlawiſchen Dilettanten, die ihren kleinen Patriotismus dem gröſseren wahren aufopfern ſollten. Копитаръ.

III. За потпору свога препираня навео є Г. Ст. таки у почетку Аделунгове речи, коє гласе: да є было у свако време людій, кои су се старали, да ортографію Немачку поправе; єдно што є одвеħь погрешна была, а друго што є лако было начине изнаħи, да се безъ велика труда може добро писати. Довде што є Аделунгъ казао, то є истина, и на томе фала му велика. Али

Das Verfahren des Deutſchen ſoll uns zur Warnung, nicht zur Entſchuldigung dienen; denn dieß iſt bei den Deutſchen Schlendrian, bei den Franzoſen traurige Nothwendigkeit!

Даљ пакъ што Аделунгъ говори, да немачка ортографія како пре 200 година, тако и данасъ, тако да ħе и у напредакъ непоправљена остати, и да се друкчіе неможе завести, поклемъ є по потребы а не по своєвольству за єзыкъ удешена; у томъ има онъ у толико право, у колико се нħгова ортографія са єтаромъ пређе нħга на двеста година писаномъ слаже! Човекъ се мора чудити, како є мого Аделунгъ, иначе великій єзыкозналацъ, тако у елементарној ортографіи невештъ быти и таково што рећи. Немцы како пређе нħга, тако ево и после нħга друкчіе млоге речи пишу, неголи што є онъ писао; и єднако желе и настоє, да се брой и

изговоръ Немачки слова болѣ одреди, и непотребна писмена избаце, а прѣже свега, да се єднакъ словописъ заведе. Све учене Немце на страну, само ћу овде навести за сведока, Професора Штайньайла, кои у Исторіи Немачкогъ народа и єзыка о томе овако говори:

Nach Aufzählung aller Vortheile, die unßere Sprache in dieſer Denkzeit zuwuchſen, ſchließt billig die Frage: was bleibt uns noch übrig, um die Vervollkommnung unßerer Sprache zu vollenden? Wir müſſen die vielfachen Mundarten immer zweckmäßiger durchſuchen, und benutzen; die Ausſprache und Zahl unßerer Buchſtaben beſſer beſtimmen, und die überflüſſigen hinwegwerfen, und vor allen Dingen eine gleichmäßige Rechtſchreibung einführen. Ето! Тако треба и Србльи да раде! Али опетъ нетреба рећи: ово нема у Немаца, нетреба ни кодъ насъ да буде; или: ово има у Немачкомь, треба то и мы да имамо!

IV. Г.Ст. вели подъ Б: „да никакво правописаніе за живота єдногъ народа постояннымъ быти неможе, и да нитко добаръ стаяти неможе, да ће найсовершеніе каково, кадъ бы се за 1834. год. установило, правописаніе у 1860. години тако исто совершено быти. (А) Да є Кириллово правописаніе тысящу година старо, по комъ се они, кои су га научили, єднако владаю, и кое ће и кодъ оны, кои после тисящу (sic) година живили, и научили га буду, постояннымъ быти“. Ето, садъ самъ види, како Diruit, aedificat, mutat quadrata rotundis.

У првомъ подъ Б. каже да никаково правописанѣ за живота єдногъ народа постояно быти неможе выше одъ 26 година! А у овомъ другомъ опетъ подъ А вели, да може єрбо є Кирилово иляду година старо! А ни найстаріему писмениме документу нашему, кои се до данасъ мого изнаћи, нема іошъ управо иляду година! А све и да има, опетъ ніе истина, да се данасъ тако пише, како є Кирило пре иляду година писао!

Bis ad limam antequam ad linquam (вели Латинъ). Испецы па рецы!

V. Што пакъ нашъ народъ млоге ствари различно именує н. п. єдни говоре „ободацъ“ а други „минћуше“; то ништа несмета постоянству и єднакости нашега словописа; него кадъ се єдна речь пише садъ овако, садъ онако, онда є неєднако, сметено и не уредно, као што се у Пчели одъ 1834. налази „тысящу тисящу (с. 65.); простонародный-общенародный (64. 70); принужденнъ - принуждень (64. 78); тымъ-за тимъ (70. 81.); наймлогочисленніи-најмногочисленіегъ (49. 51); много таковы рѣчій колико рѣчи (69.). — Кадъ се непотребна слова изоставе, а потребна приме и присвоє, онда неможе быти овакове неєднакости; зашто ни у єдну речь неће моћи доћи више писмена, него само онолико, колико иста речь има у себи гласова н. п. раме, кост. Како годъ што оной првой речи никаква више писмена дода-

ти неможешъ нити кое другимъ изменути, доли нѣзина права четирь гласиѣа: р-а-м-е; тако и овой другой ніе одъ потребе ни дебело ни танко єръ (ъ, ь); єрбо та речь нема више у себи одъ четири гласиѣа: к-о-с-т. У найстаріимъ рукописима стои написано: пърстъ, управо као што мы говоримо, не давши єру на краю никаква гласа; а Г. Ст. пише већъ друкчіе: перстъ, крестъ; кое нити є тако Кирило писао, нити се тако у старимъ рукописима налази. Шта више, мы тако неговоримо! Ово є текъ примеръ, по коме ће моћи мударъ и задруге речи одъ Г. Ст. рачунъ изискивати!

VI. Г. Ст. бои се, ако се нова ортографія прими, да ће се морати црквене књиге препечатати! То башъ немора быти: црквене књиге могу остати на своме месту, и у своіой светиньи; у ньи нетреба дирати. Нама само у нашемъ єзыку валя напредъ корачати. А „Священство треба точно єзыкъ онай да зна, на комъ є основаніе церкве Србске положено“. А коме другоме устребаю црквене књиге, онъ ће ій лако научити моћи; єрбо ће у писмености нашой быти она иста слова, коя су и у црквенимъ књигама; а оно мало што небуде, моћи ће се лако научити. Што су пакъ „све церкве Србске књиге єзыкомъ тако названымъ Славенскимъ списане“; то є тимъ лакше народный єзыкъ одъ светы књига раставити, и правимъ га словописомъ утврдити.

VII. „Да се ново правописаніе у књижество, а за тимъ и у училище уведе, то ће церква (вели Г. Ст.) за њомъ и цѣо народъ противъ те ма и найсветіе новости найсилніимъ гласомъ загрмити“ —. А како противъ Г Ст-а новости, кои као Свећеникъ непише, као што су црквене књиге написане, народъ и црква незагрми? Наша црква ніе основана на Турскоме алкорану, да намъ забранює погрешке наше истребљавати, и свакій данъ больи и паметніи постаяти! Искуство насъ учи, да обично после грмлявине быва тишина. Кадъ тадъ истина ће надвладати! Овако, као садъ што Г. Ст. мисли, мислили су учени Немцы іошъ у VII. веку до Карла Великога држећи свой єзыкъ према Латинскоме недостойнимъ Слова Божіега!

Die deutſche Sprache (говори Steinheil) machte in dieſem Zeitraume gar keinen Fortſchritt, denn die Prieſter ſchämten ſich derſelben, ja ſie wurde ſogar für den Kanzelvortrag zu unheilig gehalten, und als ein Hinderniß des Chriſtenthums verſtoßen.

Шта бы дакле было одъ Немаца и ньіова єзыка, да су остали при староме, као што Г. Ст. жели, да мы останемо? Бы ли онда у ньи было тако славны наука, књига и заната? Само се у живоме єзыку класична дела стваряю. Петрарха є овако, као и Г. Ст, мисліо, да ће му Латинска писаня, око кои се онъ млого мучіо, име овековечити; а за проста Таліян-

ска ни надао се ніе, него се іоште бояо и моліо, да му се опрости, што се усудіо Таліянски писати! Али потомство є о томе друкчіе судило: Таліянска писаня прославе му име, а Латинска, о коима є напредъ уверенъ быо, нису га никакве славе удостоила! Ex vitio alterius, sapiens emendat suum!

VIII. „Кадъ бы Кирилово правописаніе цѣломъ књижевномъ народу збогъ своґъ несовершенства тако дотежтало было, да га за очевидноґъ душманина своґъ просвѣщенія позна, то бы заиста цѣо Сербскій читаюћій народъ доданасъ сложно противъ нѣга устао, и єдногласно повикао, да му є друго правописаніе нуждно“. —

Овде му треба єданъ путъ за све казати: прво, да Кирилова правописаня нема на свету а како га нема, наравно неможе намъ ни дотештати! А друго, кадъ противъ правописаня (айде опетъ да рекнемо Кирилова) нико ніе устао, а да одъ кога онъ нѣга брани? Савъ народъ ніе ни Кирилово, ни данашнѣ црквенско ни Руско правописанѣ увео, већъ неколико люди, на кое є светъ и онда викао, као што обично и данасъ виче на сваку новость! Треће, да є управо збогъ „несовершенства“ нашега писаня готово половина Србскога народа оцепила се, и примила Латинска слова, као лакша и згоднія за науку, волећи и шњима писати, неголи довека са непостояномъ и

заметльивомъ ортографіомъ крпити и натезати! Я самъ већъ на другомъ месту доказао, да се са Латински словы Граматика већма одлакшава, неголи са обычнимъ нашима!. — Четврто, да є друго писанѣ нужно, зна се и отуда што іошъ ни єдне праве Србске кньиге нема, коя бы управо Србски писана была по старой или каквой Кириловой ортографіи, него є немало у свакой по особице друга ортографія, а нит' є црквена ни Кирилова; а то є очевидный знакъ за онога, кои иоле памети има, да є већъ време, како пишемо Србски, да се Србска и ортографія прими и да се нечека, да цео народъ сложно повиче, да му є друго правописанѣ нужно! Само онай нека чека и нека Кирилово писанѣ брани и чува, кои кньиге пишући, и на светъ издаюћи незна, каквомъ онъ пише ортографіомъ! ? — Пето (што є найважніе: за єзикомъ долази нова и ортографія и то она, коя є у самомъ єзику скроєна) „Цѣо Сербскій народъ“ ніе ни противъ єзыка Кирилова устао, нити є єдиногласно повикао, да му є другій єзыкъ нуждань и потребань, него су то паметни и разумни люди дознали, да є народный єзыкъ найпречій путъ, коимъ се до науке найлакше доћи може. Како годъ дакле што гдикои садъ на Србску ортографію вичу и забранюю, тако су у почетку злобни люди и на Србскій єзыкъ викали, држећи га свинярскимъ и говедарскимъ, и недостойнимъ

спрама Кирилова црквенога! Но будући да є езикъ Србскій благо цела народа нашега, а не само єднога човека, то и противницы за любавь народа већъ пристаю, и пишу како кои уме Србски, само ортографію, на коіой є истый єзикъ основанъ и укрепљенъ неће за то да употребе, што мысле, да є она собственость поєдины людій, и као каква измышљность спрамъ старе да ніє достоина да се по ньой пише! Ніє чудо! Заматорѣша бо во дни своя, и нѣсть имъ измѣненія!

IX. Іошъ намъ нешто важно Г. Ст. у своіой Рецензіи предлаже говорећи: „Докле є годъ стара одежда (Србски є одећа, а одежда є у цркви) добра и нужди човека потребну услугу чини, дотле є онъ неотбацує, и друге нове нетребує“ —! Валяда є Г. Ст. само єданъ на свету, кои стару альину новомъ ніє радъ никада променути; а пре вели, да се све на свету променює! Далѣ вели „Докле є домовини єдной кућа добра, то она другу неправи“. Али вредни люди и радна домовина треба да себи чимъ болю кућу паправи, и да нечека, да іой се кућа сама надъ главомъ сруши. „Кадъ є одежда (опетъ одежда!) тако яко остарила, да већъ нуждне услуге човеку чинити неможе, онда є онъ са себе свлачи, и другу нову облачи“! А донде заръ никада не свлачи, нити се преоблачи?! По овима речма реко бы човекъ да Г. Ст. оће Діогену да се присподоби, кои

нит' є маріо за кућу и дворове, нити и за какво ношиво и альине: онъ се само са своимъ трошнимъ буретомъ задоволявао, у коме є себе одъ сунца и зла времена скланяо и сакривао! — „Ако бы (вели Г. Ст.) дубокопроницателне очи нѣколико наученика нѣке недостатке у Кирілловомъ правописанію налазиле: то ни мало отудъ не слѣдуе, да треба друго правописаніе увести“! Него? Као слепцы натезати и посртати єднако? Како и у чему смо се затекли, тако заръ до века да остаємо? Да сви люди о стварма и занатма овако суде, као што є Г. Ст. у наведенимъ речма судъ свой изреко, светъ се небы ни мало помицао, ни поболшавао; него бы морао остати на векъ, какавъ є, а крозъ то бы често постаяо іошъ гори него што є!

X. Све своє препиранѣ заключава Г. Ст. са овимъ речма: „Да є 1. Кирілово правописаніе за садъ найболѣ“ — но кадъ є найболѣ, зашто онъ шньиме непише, да видимо какво є? — „2. (вели) да є друго ново излишно“, но кадъ є излишно, зашто онъ другимъ пише, а непише са старимъ, коимъ є Кирило писао? — „3. (каже) да є невозможно“; како бы было невозможно? Кадъ онъ самъ пишући шньиме, сведочи, да є возможно! Онъ, шта выше, противъ те своє невозможности употреблява и нова, на коя виче, слова ова ѣ, ѣ, ц, ль, нь; кио нема у азбуки Кириловой, нити ій има у да-

нашньимъ црквенимъ кньигама! А љ, нь, толико значи, колико да су у єдно сливени. За писме пакъ іоту, ево му данасъ међу Славенима найславніи Г. Копитаръ у кньиги „Glagolita названой на Стр. 49. овако говори: Est autem J (j) consona Slavicae linguae longe familiarissima, ideoque ejus signum maxime necessarium; quo assumto Serbus Vuk expeditissimam reddidit popularibus suis scriptionem.

Найпосле и то са найвећимъ незадовольствомъ исповедамъ, да ми є жао, и срце ме моє боли, што овако высокоученый, у народности Србской млогозаслуженый, и зато одъ свію страна праведно фалѣный и на далеко чувеный Списатель Србскій, као што є Г. Стаматовићь, овако слабу къ овой струки писменства нашега показує наклоность; и што ніє доданасъ и онъ родолюбиву свою и у овой Србскога єзыка новой писмености ревность указавши правый коракъ нужнога словописа досадъ учиніо! Потомство бы нѣму ямачно и за ово у новомъ правопису учинѣно одлакшанѣ, како и за другеучене труде нѣгове споменъ признателности подизало!

ПОЗНАНСТВО СРБСКОГА ЄЗЫКА.

§ 21. Лепа є ствaръ, и пуна пристойнога уважая, кадъ кои писатель путно говори, и примерно пише; кадъ му све оно, што казує, има свой край и свршетакъ; кадъ има подину, на коіой почива, и правацъ, по коме се управля; кадъ има предель, преко кога непрелази,

и мету коіой тежи и корача. Свакій писатель може се уподобити путнику, кои зна, кудъ иде, и за што иде, и коме су путови познати, или на мапи назначени, и коме, кадъ гди у путованю заће, ніе срамота запитати, кудъ кои иде путъ, него му є іошть мило, и одъ свега срца лепо зафалюе, кадъ га какавъ побратимъ, на правый изведе путъ. Али се высокоученоме писателю Србскоме увреда чини, кадъ му ко каже, да є гди у своме писаня путованю заишао, и праве путове, крой и свойство єзыка Србскога криво разумео. Я нисамь радъ никога поправляти, само желимъ показати познанство моє у єзыку Србскоме; а свима остав слободно србизирати, како кои зна и уме; коє дотле мора тако ићи, докле се єданъ путъ необавестимо, како валя и треба? *)

1. Млоги вичу на туће речи у Србскоме єзыку, и говоре, да се одъ ньи єзыкъ писменый нечисти, него понавля, и малъ да неће за то имати право! Єрбо „аще, обаче, понеже, и зане, ибо и убо“ непишу већъ выше ни Руси, а нашъ се писменый єзыкъ іоште неможе никако тога да опрости. „У новія времена (вели Г. Шафарикъ у 25. Лѣтопису) почели су Доситей Обрадовићъ, а іоштъ проницателніе

*) Nemo extulit eum verbis, qui ita dixisset, ut qui adessent, intelligerent, quid diceret, sed contemsit eum, qui id minus facere potuisset. Cicero de Orat. L. III. p. 463.

Вукъ Стефановићъ Карацићъ ову наказану, безвкусну смѣшу прилѣжно удалявати, и напротивъ наравна права чистогъ Сербскогъ нарѣчія бранити. Но при свемъ томъ неможе се таяти, да є смѣша та у єзыку и у самый животъ тако укоренила се, да слаба надежда остає, да ће се та смѣша безъ предаваня чистогъ Сербскогъ єзыка у школама игда искоренити моћи. — „У брою пакъ 42. Данице Илирске 1840. налази се важна опомена за єзыкъ нашъ коя овако гласи: „Народне песме, Вуковъ Речникъ, и остала нѣгова писма, то су правила, полагъ кои се држати морамо, ако и мы народно, као што сви народи пишу, писати желимо; и ако кою стару Славенску речь изъ нужде примимо, то ю полагъ обичая нашега єзыка прекроити морамо, као што раде Таліяни, Французи, Шпаньолцы и Португези одъ Латински речій. Како су Таліяни изъ eclesia chiesa, изъ coelum cielo, начинили, такимъ начиномъ треба да и мы старо-славенске поредъ обичая нашега єзыка прекроимо, када є у нашъ живый єзыкъ примимо. Пакъ ипакъ іоштъ у млоги кньига читати морамо, югославенскоме уву сасвимъ неприличне звукове и формаціе као: нежели, понеже, дондеже, художество, торжество, мздованіє, кровопроливаніє, вопросъ, дражайшій, почитаємый, непоколебимый и тимъ сличне Русизме.

II. У Црквенимъ кньигима стоє приложите речи у положителноме степену са речи-

цомъ „все“ скопчане: всеславнїи страдалцы, всесилне и т. д., а не налазисе всемилостивѣйшій всеславнѣйшій и т. д. то су само претеране титуле одъ Руса къ нама пренешене. Все и све одговара Немачкомъ all: Allmächtiger Gott Свемогућій Боже! Кадъ се дакле мешовито пише, може се узети: всевысочайшій, всеславнѣйшій, свесвятѣйшій, всемилостивѣйшій и т. д. ма се у црквенимъ књигама све тако и налазило; али кадъ се оће право Србски да пише, зашто бы онда одъ ясна дана правили помрчину, и одъ готовы новаца вересію (што но реко Видаковићевъ Рецензентъ), кадъ мы имамо зато прекрасне Србске речи: Преблагій и премилостивы, превисокій и пресветый? Немачко Aller са речма скопчано значи наше пре или най: Wer iſt der Allerhöchſte unter euch-ко є одъ васъ свію найвишій (или ко є међу вама найвишій)? — Ко є радъ да пише право Србски, нека се добро чува, да нескалабури ..старо и ново безъ реда и разлога. Єрбо: н. п. шта бы рекли Немцы своме списателю, кои бы „по гдѣкою речь“ изъ њіовогъ мртвогъ єзыка узимао, и онако, како се у Еванђелю Улфиловомъ (у IV. веку писане) налазе, са живимъ єзыкомъ мешао? — Они бы му се гротомъ смеяли, и рекли, да неразуме свога посла, ни њиова єзыка! А мы? Мы смо већъ милостивіи; мы то све као деца сматрамо, и одобравамо! Но ако и кои єзыкъ мешовину трпи,

мы нетреба таковомъ да нашъ єзыкъ кваримо! Ко упише „трпи“ безъ е, треба по правомъ изговору да напише и Србски (или Српски), а не Сербски; кадъ пише Сербски са велико С, треба писати и Славенски са велико С. и Турски са велико Т. Кадъ ко напише „у гдикоимъ“ нетреба му писати „гдѣкогъ, гдѣкою“. Кадъ говори и запише „садашньимъ“ са танко єръ (ъ), неваля писати „садашности“ безъ танко ъ. Кадъ пише „подпора“ са Д, кое се нечуе, то в тимъ праведніе „отбіена“ да пише са Д, кое се чуе. Кадъ каже „тимъ“ безъ ы, може казати и „каквымъ“ безъ ы, а и „слывено“ кое се ни Славенски непише са ы! Кадъ рекне и напише „говоре“ неваля написати „налазу“. Ко пише „речь“ безъ ь, нетреба да пише „нѣколико, нѣкимъ, послѣ, овдѣ, гдѣ разумѣ“ са ѣ. Ко пише „саборъ“ са а, морао бы и у „современицыма“ а писати. Ономе, кои пише „неповређену“ са ђ, была бы дужность „граждана“ писати са ђ. Ономе, кои пише „одъ постаня“ небы требало писати „паведенія“ (са ія). *)

(* Г. Тироль и за ньимъ после Г. Петаръ Поповићъ у своима ситницама на стр. 17. за Славенске речи, кое у Србскоме сасвимъ друго значенѣ имаю, говоре, да се ни пошто неупотребляваю у Србскоме писму; тако н. п. веле: сокрушити значи со крушити (туцати); вооружанъ-во оружанъ (роговима); возносити-возъ (сена) носити; совокупитель-ко сове купи (и вата-совулягокупитель)!

Eo sermone debemus uti, qui notus est nobis, ne, ut quidam Graeca verba inculcantes, jure optimo rideamur. Cicero.

III. Познато є већъ ученима, да є „іе“ окончай Славенскій, и да се „іе“ у Србскимъ речма претворило а) у іє: подушіе; б) у лье: коплье, гробље; в) после л, н, т, д, остало само „е“; а „і“ са л, н. т, д, саставлѣно претворило се у ль, нь, ћ, ђ: постолье, веселье, писанье, ноће, пиће, грожђе. Ово претварањ слова налази се у найстаріима рукописима: є на спасеніє и на отпущьніє греховъ (на Крсту Краля Милутина одь 1275). Но ово су све саме ситнице, кое се высокоученима на дару одбіяю, али другоме никоме. Єрбо „да речемо да скотина безумна може радити свое послове безъ правила и безъ промишляня, али човекъ, одаренъ умомъ, валя свашта да ради по правилама.

Не льза, чтобь тотъ себя писмомъ своимъ прославилъ,

Кто Грамматическихъ незнаетъ свойствъ ни правилъ.

Сумароковъ.

IV. Г. Шафарикъ у своіой кньиги Пабирцы „Leſekörner“ названой доказує и примерима посведочава, да є єзыкъ Србскій у време Кирилово и Методіево покрай црквенога было оваковый, као што є и садъ (ст. с·); шта више, да є іошть и старіи одъ Црквенославенскога (с. 115. 116.). Али млоги супротъ тога говоре, да є „старый нашъ єзыкъ много ближе него садъ Славенскомъ раванъ быти морао,

и да є се онда управо, кадъ су они одъ Г. Ш. наведени споменицы књижевни писани, грушати почео“; а то ће рећи, да се одъ онога доба до данасъ предругоячіо, и одъ Славенскогъ удаліо; єръ иначе онъ бы, по њіовимъ речма, и садъ быо у своіой целости са Славенскимъ равнъ, пакъ бы онда текаръ „мыслити морали, да су єзыцы оваки, какви су одъ постаня свога были“. — Истина ако ћемо на то ићи, Србскій є єзыкъ наравно не само Славенскоме равнъ, него є и Грчкоме Латинскоме и Немачкоме млого равніи и сродніи быо него садъ; али да се управо у оно време, кадъ су писани Србски одъ Г. Ш. наведени споменицы, одъ Славенскога прогрушіао и удаліо, то по правди, докле намъ се небы исторично и филолошко у примерима доказало, неможе се веровати. Єрбо ко є у Истории и писмености Србской вештъ, тай добро зна, да су Србски писари, кои су понайвише калуђери были, одъ Бугара къ Србльима принешени съ књигама єзыкъ Славенскій, као и светиню њиме написану увекъ высоко уважаваюћи, за свой пакъ сароћеный, као за недостойный Слова Божіега слабо марећи, све єднако гледали, како бы народный єзыкъ или сасвимъ као простачкій, одбацыли, или Славенскоме ближе привукли и сѣцыли, као што су га у млогоме и приближили; коє се познае изъ тога, што се у Србскимъ књигама налази млого речій по Бугаро-

славенскоме крою н. п. Свештеникъ (место свећеник од светити-освећен); одежда (м. одећа), надежда (м. надаћа, или надая, од надати се, као и продая одъ продати), нужда (м. нућа од нудити), рожденіе (м. роћенѣ), воздухъ (руски м. ваздухъ одъ вьсъдухъ, као и ваздань одъ вьс весь-данъ); бытіе (м. быће као и пиће); любовь (м. любавь). — Покойный Раићъ у своима Поученіяма пишући Србски сведочи, како су се старе кньиге (Србулѣ) читале: ЛЮБАВЬ любазніи, прелюбазно, любазность. Тако и Г. Стеићъ: любавь (види 1. кнь. Забава С. 36. 130). У Магазину Славено-сербскомъ 1868 у Венеціи печатаноме стои свуда любавь (гледни 32 и 37 страну). Речь в ова са Немачкомъ Liebe сродна, одъ кое се производакъ „ав“ придае и другима речма: проклетавъ, болезавъ, мрзавъ рукавъ, лукавъ, убавъ, здравъ, наравъ. „Овъ“ пакъ понайвише туће речи имаю: ашов, коршов, ардов; „любовь“ дакле мора быти и остати „любавъ“ као што савъ народъ Србскій говори.

V. Да се одъ Кирилова времена до данасъ єднако тврдомъ и постояномъ ортографіомъ писало (само Славенски безъ икакве мешовине Србскога єзыка), онда небы было тако много у кньигама єзычны разлика, нити бы се онда имало чимъ доказивати, да су Србльи у време Кирилово говорили као и данасъ; него бы свакій писму веровао, да се и прће сто го-

дина говорило као што се и писало. Али будући да су тако силне неједнакости у ортографіи и єзыку, да ніє могуће веровати, да и кои народъ може онако неједнако и неуредно говорити, као што су наше старе и млоге нове књиге писане; то по правди неможе се ни єданъ паметанъ човекъ тако лако ослонити само на уважай црквены књига, и рећи, да є оно у њима правый єзыкъ, а ово што шњиме говоримо, да є прогрушанъ и покваренъ одъ првога! *)

---

*) Nur in den Köpfen der Gelehrten können die heterogensten Formen mehrerer Dialekte so durcheinander geworfen werden, nicht aber auf dem Felde der Natur, nicht im Leben selbst. Der schaffende und fortbildende Sprachgeist erfaßt das Gleichartige gleichmäßig und verwandelt es folgerichtig; läßt er Einzelnes als Ausnahme stehen, so ist zugleich auch schon das Gesetz der Ausnahme da. Die Serbismen also, die in den serbischen Urkunden seit der Mitte des XII. Jahrh. schon in Masse, in schwächeren Spuren und Ueberresten in den lateinischen Diplomen schon seit 837 auftreten, sind thatsächliche und vollgültige Beweise für eine schon damahls bestehende eigenthümlich ausgeprägte, serbische National-Mundart. Man ist im Irrthum, wenn man glaubt, nur die mißbräuchlich sogenannte altslawische Sprache enthalte echte, alte Bildungs und Biegungsformen. Umgekehrt hat sich in den übrigen Mundarten manches Alte und Echte erhalten, was der im IX. Jahrh. schon merklich angegriffenen kirchenslawischen fehlt.

ЖЕЛЯ И ПРАВДАНЂ.

Вы Славени славенайте,
Како кои знате,
Словописе ваше дайте,
Кое вы имате!
Неће ни мой малый даракъ
Море препунити,
Нити ће ми смелый коракъ
Предељ преступити; —
Што природу у єзыку
Радо подражавамъ,
И што речну неприлику
Писмомъ означавамъ!
Слобода ме моя рабри:
Садъ то Србство жели,
Да с' и Србскій єзыкъ добрый
Людма вако дели;
Како што є у природи,
И у своме створу,
И како се онъ породи
У Србскоме двору.
Зато судимъ: Србльинъ Србски
Єзыкъ нек' украша,
И Србльима нека людски
С' писмомъ га принаша.
Да с' и Србскій родъ прекрасный
Прогласити може,
Смилуй нам' се драгій, власный
И преблагій Боже!

БИБЛИОТЕКА МАТИЦЕ СРПСКЕ У НОВОМ САДУ

ГГ. ПРЕНУМЕРАНТИ.

БЕОГРАДЪ.

(Послани одъ Г. Ђорђа Малетића, Секр. Г. Управителя Београдскогъ.)

Алекса Будимировићъ, Секрет. Управител. вароши Београд.
Анђелко Стефановићъ, Писаръ — — —
Димитрій Марковићъ, Н.
Илія Захаріевићъ, Протокол. Митрополіе К. С.
Костантинъ Стоядиновићъ, Постъ-Експедиторъ.
Лазаръ Мильковићъ, Чл. Примирителногъ Суда.
Младенъ Жујевићъ, Управитель вароши Београдске.
Милићъ Милошевићъ, Практик. Управител.
Никола Х. Селаковићъ, Чл. Управител. вар. Београдске.
Стерія Наумовићъ, терзія, житель Београдскій.
Ђорђе Паннићъ, Чл. Управител. вароши Београдске.
Ђока Н. шнайдеръ-майсторъ.

(Сакупљени одъ Петра Карамарковића, Словосл. прав. Књиг. Княж. Србскогъ.)

Аџи-Никола Христићъ, Учитель Ягодинскій.
Владиславъ Стоядиновићъ, Учредникъ Новина Србскіи.
Георгіе Стефановићъ, Књигопеч. пр. Књиг. Княж. Србскогъ.
Іосифъ Стефановићъ, Протопресвитеръ Београд. и Чл. Архидіецезалне Консисторіе.
Стефанъ Георгіевићъ, Капеланъ Аџи-Євте Пароха Бѣоградск.
Теодоръ М. Ћирковићъ, трг. и жит. Сараев. рођ. у Плѣвљима.
Тимотеей Яковљевићъ, Капел. своме Род. Иліи Пар. Палилулс.

(Сакупљени одъ Г. Димитрія Рацковића.)

Александеръ Вельковићъ, гарниз. воинст. Поручникъ.
Александеръ Іеротіевићъ, слышат. II. клас. Богосл.
Анастасъ Николићъ, сапунџія м.
Анастасъ Христодула, трговацъ изъ Тесалоника.

Андрей Поповићъ, ликеръ-фабрикантъ изъ Боке Котарске.
Арсеніе Нешковићъ, слыш. II. клас. Богосл.
Арсеніе Павловићъ, — — — —
Василіе Михайловићъ, пѣхот. гарн. воин. Поручикъ за супругу.
Василіе Никифоровићъ, слыш. III. классе Богосл.
Василіе Радойковићъ, трговачкій калфа.
Василіе Симићъ, учен. Богослов.
Велимиръ Николићъ изъ Сенте Цес.
Вучко Анђелићъ, бакалинъ и жит. Београдскій.
Гаврило Поповићъ, ученикъ Богослов.
Георгіе Викентіевићъ, учен. Богосл.
Георгіе Т. Георгіевићъ, учен. Богослов.
Георгіе Павловићъ, и Іован. учен. Богослов.
Димитріе Анта Іовановићъ, — —
Димитріе Поповићъ, учен. Богослов.
Димитріе Николићъ, Унтеръ-Оффицыръ.
Димитріе Стоядиновићъ, калфа трговачкій.
Живадинъ Поповићъ, слышат. III. классе Богослов.
Живанъ Ђорићъ, учен. Богосл.
Живко Лазаревићъ, учен. Богосл.
Живко Филипповићъ, слышатель III. классе Богослов.
Живоинъ Марковићъ, — — — —
Живота Влаићъ, ученикъ Богослов.
Иванъ Михайловићъ, слышатель II. классе Богослов.
Илія Илићъ, ученикъ Богословіе.
Іованъ Матеићъ, ученикъ Богословіе.
Іованъ Протићъ, — —
Іованъ М. Іовановићъ, учен. —
Іованъ Миладиновићъ, слышат. II. классе Богослов.
Іованка, супруга почивш. Г. Димитрія Ђорђевића, Полков. быв. Депутата у Цариграду 1822. год.
Іосифъ Максимовићъ, Бодянскій на всеучил. Магист. у Москви.
Костантинъ Бояцићъ, трговацъ и жит. Бѣоградскій.
Костантинъ Димитріевићъ, Кумановали.
Костантинъ Іоакимовићъ, ученикъ Богослов.
Костантинъ Ристићъ, Албанезъ, трговацъ.
Лазаръ Илійћъ, слышатель III. классе Богослов.
Лазаръ Рашковићъ, ученикъ Богослов.
Лука Поповићъ, — —
Любинко Поповићъ, слышатель III. классе Богослов.
Максимъ Брaльинацъ, Унтеръ-Оффицыръ.
Маноелъ Витковићъ, Іеромонахъ Св. Мон. Благовѣщенія.
Манойло Н. Теодоровићъ, учен. Кн. Србс. Словолив. и печатор.

Марко Иванковићъ, слышатель II. классе Богослов.
Миланъ Антоновићъ, гарнизон. пѣхот. воинст. Поручикъ.
Миланъ Протићъ, слышатель II. классе Богослов.
Милія Драгићевићъ, Капетанъ Комманд. 4. Рот. пѣхот. воинст.
Миленко Р. Леваяцъ, слыш. II. классе Богослов.
Милета Шећерцискій.
Милосавъ Анђелковићъ, слышат. II. классе Богослов.
Милосавъ Георгіевићъ, ученикъ Богословіе.
Милосавъ Симеоновићъ, ученикъ Богослов.
Милошъ М. Вучковићъ, слышатель II. классе Богосл.
Михаилъ Стефановићъ, слышат. III. классе Богослов.
Милое Стоядиновићъ, слышат. III. классе Богослов.
Никола Васићъ, за сына Живка изъ Врчина.
Никола Вуловићъ, ученикъ Богослов.
Никола Димитріевићъ, ученикъ Богослов.
Никола Іовановићъ, Юнкеръ.
Обрадъ Михайловићъ, ученикъ Богослов.
Павле Марковићъ, Ревиз. Княж. Србскогъ Ђумрука.
Павле Поповићъ, слышатель II. классе Богослов.
Петаръ Протићъ, — — — —
Петаръ Захарићъ, — — — —
Петаръ М. Петровићъ, сл. — — —
Петаръ Исаиловићъ, калфа трговачкій.
Петаръ Стефановићъ, — —
Петаръ Марковићъ.
Петко Томићъ, Србскій Юнкеръ.
Радивой Бошковићъ, слышатель II. классе Богослов.
Савва Давидовићъ, — — — —
Савва Іовановићъ, Поручикъ пѣх. гарн. воин. и С. ниш. Кавал.
Савва Стефановићъ, калфа трговачкій.
Симеонъ Милутиновићъ.
Симеонъ Стойковићъ, трговацъ.
Софія, супруга Іована Туцаковића.
Спиридонъ Яниħъ, калфа трговачкій.
Спиридонъ Ставра за свога унука Спиридона.
Сретенъ Миленковићъ, слышатель II. классе Богослов.
Станко Манойловићъ, — — — —
Станко Радоевићъ, калфа трговачкій.
Станко Димитріевићъ, слышатель III. классе Богослов.
Стефанъ Пав. Петровићъ, слышатель II. классе Богослов.
Стефанъ Павловићъ, слышат. III. классе Богослов.
Стефанъ Поповићъ, — — — —
Стойко Паунковићъ, у Княж. Србск. Ђумруку.

Танасіє Бранковићъ, у Княж. Србск. Ћумруку.
Теодоръ Єленићъ, у Ћумруку Сарайдаръ.
Трифунъ Барбуловићъ.
Филиппъ Берићъ, слышатель II. классе Богослов.
Филиппъ Милутиновићъ, ученикъ Богосл.
Христифоръ Витковићъ.
Ђорђе Петровићъ, калфа трговачкій.
Ђорђе Петровићъ, родомъ изъ Солуна.

БРУСНИЦА.

(Послани одъ Г. Глише Зубана, Писари Суда Окруж. Рудничкогъ.)

Васа Карамарковићъ, Писаръ Начал. Окруж. Рудничкогъ.
Вуле Вукомановићъ, Началникъ Окр. Рудничкогъ, Капетанъ.
Глиша Поповићъ, Членъ Суда Окружія Рудничкогъ.
Глиша Зубанъ, Писаръ Суда Окр. Рудни. за своегъ млад. сына Владимира.
Живанъ Михайловићъ, Писаръ Среза Моравск. у Окр. Руднич.
Іованъ Єлесіевићъ, Писаръ Среза Качерско-Црногор. Ок. Руд.
Іосифъ Добровићъ, Практик. Налалн. Окр. Рудничкогъ.
Константинъ Чолакъ-Антићъ, Секр. Суда Окр. Руднич. за младе своє сынове Илію и Лазара 2. кньиге.
Міяйло Сарићъ, безплат. Прак. при Нач. Окр. Рудничкогъ.
Никола Радовановићъ, Помоћ. Начал. Окр. Рудничкогъ.
Павле Нешковићъ, Предс. Пр. Суда вар. Брус. за сынове своє.
Петаръ Іовановићъ, Практик. Суда Окр. Рудничкогъ.
Станко Милошевићъ, Казначей Начал. Окр. Рудничкогъ.

ЗАЄЧАРЪ.

(Послани одъ Г. Павла Папулића, Секр. Конзисторіє.)

Нѣг. Преосвящен. Г. Доситей Новаковићъ, Епископъ Тимочкій 3. кньиге.

Алекса Стефановићъ, Секрет. Суда Црнорѣчкогъ.
Димитріє Стефановићъ, Латовъ састанка Вршке-Чуке.
Милосавъ Милошевићъ, Парохъ и Преписчикъ Конзисторіє.
Никола Б. Іоанновићъ, Учитель нормал. школе.
Никола Кулунџићъ, Писаръ Среза Заєчар. за себе и своегъ сына Марка слышат. I. грам. классе 2. кньиге.
Никола Николаєвићъ, Протопресв. и Чл. Конзисторіє.
Павле Вучковићъ, Писаръ Суда Црнорѣчкогъ.
Павле Іоанновићъ, Протопресв. Окруж. за себе и своегъ сына Димитрія 2. кньиге.
Павелъ Папулићъ, Секретаръ Конзисторіє.

Петаръ Іовановићъ, Писаръ Начал. Окр. Црнорѣчкогъ.
Стефанъ Ковачевићъ, Протосингелъ и Чл. Конзист. 2. книге.

КРАГУЄВАЦЪ.

(Послани одъ Г. Александра Я. Ђурића, Проток. Поп. Правосудія.)

Александеръ Я. Ђурићъ, Протокол. Попеч. Правос. 3. книге.
Гєоргіє Станковићъ, Канцеллистъ Попеч. Правосудія.
Димитрій Исаиловићъ, Главный Секрет. Совѣта Княж. Србск.
Димитрій Ар. Милосављевићъ, Канц. Поп. Просвѣщ. за сестру свою Марію.
Матія С. Миливоевићъ, Канцел. Попеч. Правосудія.
Миланъ Давидовићъ, Протокол. Попеч. Просвѣщенія.
Милутинъ Остоићъ, Канцел. Попеч. Правосудія.
Никола Милосављевићъ, Канцел. Попеч. Правосудія.
Петаръ Радовановићъ, Секретаръ Попеч. Просвѣщ. 3. книге.
Савва Шилићъ, привр. Началникъ Оддѣл. Попеч. Правосудія.
Стефанъ Станковићъ, Писаръ Суда Окруж. Подринскогъ.
Ѳеодоръ Груіовићъ, слышатель Правдослов. наука у Княж. Србск. Лицеуму.

(Послани одъ Г. Васе Ђорђевића, Проток. Поп. Финан.)

Алекса Андоновићъ, Казначей Начални. Ягодинскогъ.
Божидаръ Раіовићъ, Протокол. Попечител. Финансіе.
Васа Ђорђевићъ, Протокол. Попечител. Финансіе.
Георгіе Чанићъ, Начални. Оддѣл. Глав. Контроле Поп. Финан.
Данійло Медаковићъ.
Димитрій Іокићъ, Канцел. Попечит. Финансіе.
Коста Іовановићъ, Канцел. Попеч. Внутр. Дѣла.
Милићъ М. Лунѣвица, Кацел. Попеч. Финансіе.
Никола Христићъ, вторый Казначей Попеч. Финансіе.
Петаръ Іовановићъ, Канцел. Попеч. Внутр. Дѣла.
Сима Божићъ, Канцел. Попеч. Финансіе.
Тодоръ Огняновићъ, Канцел. Попеч. Финансіе.
Христиѳоръ Соларъ, Рачуноиспит. при Главн. Контроли.
Євтиміе Угричићъ, Начал. Оддѣл. Промышл. Попеч. Финансіе.

НЕГОТИНЪ.

(Послани одъ Г. Атанасія Ризића, Писара Суда Окр. Краинскоег.)

Антонъ Сухій, Докторъ медицыне, Лѣкаръ Окр. Краинскогъ.
Атанасіе Ризићъ, Писаръ Суда Окруж. Краинск., за кћерь свою ученицу Персиду.

Анђелъ Илієвићъ, трговацъ и житель Неготинскій.
Гаја Перишићъ, Србчићъ, Прак. Суда Окр. Краин., за себе и за искр. своєъ друга Стояна Іованов., питом. Србск. у Бечу, и за любовь своме Ивану Матићу, пит. Срб. у Сакс. 2. кнь.
Илія Марковићъ, Чл. Суда Окр. Крайнскогъ.
Исаакъ Облучаревићъ, Профе. II. гимназ. клас. Неготинске.
Іованъ Михайловићъ, Чл. Суда Окр. Крайнскогъ.
Марко Петровићъ, Маіоръ и Предсѣд. Суда Окр. Крайнскогъ.
Михаилъ Георгіевићъ, Секр. Суда Окруж. Крайнскогъ.
Стефанъ Угричићъ, род. изъ Смед. Прак. Суда Окр. Крайнск.
Тодоръ Владовићъ, Капетанъ и Чл. Суда Окр. Крайнск. за сына свога ученика Николая.
Євта Миросављевићъ, род. изъ Смедер. кафеџія Неготинскій.

ученицы II. гимназіялне классе неготинске.

Димитріе Ђорђевићъ.
Іованъ Марковићъ.
Іованъ Томашевићъ.
Николай Ђорђевићъ.
Стоядинъ Обретковићъ.
Тома Давидовићъ.
Ђорђе Николаевићъ.

П А Л Е Ж Ъ.

(Послани одъ Г. Ђоке Ѳеофиловића.)

Андрія Іовановићъ, Консуловићъ.
Вукъ Видаковићъ, житель Палежскій.
Димитріе Ђорђевићъ, Писаръ Примирителн. Суда Палежскогъ.
Иванъ Петровићъ, житель Палежскій.
Илія Петровићъ, Скелеџія на Колубари.
Милованъ Єремићъ, житель Палежскій.
Неделько Ђорђевићъ, — —
Никола Костићъ, учитель Палежскій.
Петаръ Христићъ, житель —
Радивой Стефановићъ, жит. —
Станойло Радосављевићъ, Предсѣд. Примир. Суда Палежскогъ.
Стефанъ Познановићъ, Парохъ Палежскій.
Стефанъ Петроніевићъ, житель —
Тома Михайловићъ, — —
Єфремъ Митровићъ, — —

ПАРАЋИНЪ.

(*Послани одъ Примирителногъ Суда Параћинскогъ.*)

Алекса Качуновићъ, трговацъ и жит. Параћинскій.
Благое Іовановићъ, трговацъ марвеный.
Велько Стояновићъ, канапција, жит. Параћинскій.
Гаврійло Секирићъ, сапунција, жит. Параћинскій.
Данійло Димитрієвићъ, Іеромонахъ монастыра Св. Параскеве.
Іованъ Миленовићъ, терзія, жит. Параћинскій.
Іованъ Новалићъ, папуџія — —
Костантинъ Андреићъ, терзія, жит. Параћинскій.
Лазаръ Протићъ, Парохъ Параћинскій.
Манойло Поповићъ, туторъ цркве Параћинске.
Мата Анђелковићъ, терзія, жит. Параћинскій.
Милойко Петровићъ, Парохъ Главичкій.
Милованъ Станковићъ, трговацъ, житель Параћинскій.
Мита Ранђеловићъ, — — —
Обрадъ Іовановићъ, трг. марвен. и надзир. школа Параћински.
Стеванъ Поповићъ, Парохъ и Намѣстникъ Параћинскій.
Стеванъ Марковићъ, абаџія, житель Параћинскій.
Стефанъ Дмитровићъ, трговацъ, житель Параћинскій.
Таса Любисављевићъ, болтаџія — —
Таса Ранђеловићъ, бакалинъ — —
Ђорђе Христићъ, учитель стар. классе Параћинске.

СМОЉИНАЦЪ.

(*Послани одъ Г. Ѳоме Протића, Пароха Смољиначкогъ.*)

Антоніе Пантићъ, учитель Смољиначкій.
Богданъ Андреевићъ, ученикъ II. классе изъ Бераня.
Богданъ Радойковићъ, трговацъ Смољиначкій.
Живанъ Поповићъ, ученикъ I. классе изъ Кисиљева.
Іоаннъ Георгіевићъ, — II. — — Касидола.
Стойко Ђорићъ, трговацъ изъ Смољинца.
Стойко Лазаревићъ, тргов. — —
Стонићъ Бранковићъ, изъ Смољинца.
Єремія Воиновићъ, кметъ Примир. Суда Смољиначкогъ.
Ѳома Протићъ, Парохъ Смољиначкій.

БИБЛИОТЕКА МАТИЦЕ СРПСКЕ У НОВОМ САДУ

БИБЛИОТЕКА МАТИЦЕ СРПСКЕ

Р19 Ср II 285.1